

АДРУ-
Асоціація
Демократичного
Розвитку
і Самоврядування
України

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Фонд Фрідріха Еберта
Бюро зі співробітництва
в Україні

КМРВС-
Конгрес Місцевих
та Регіональних
Влад
Європи

ПРОГРАМА
«СЕСІЯ МОЛОДОГО КОНГРЕСУ
МІСЦЕВИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ВЛАД УКРАЇНИ»

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ОЧИМА МОЛОДИХ: аналіз, пошуки, перспективи

Збірник матеріалів семінару
«Сесія Молодого Конгресу Місцевих та Регіональних
Влад України»
Київ, 15-16 травня 2000

A 01 - 00348

Київ – 2000

ББК 65.050.9(4УКР)

М65

М65 Місцеве самоврядування в Україні очима молодих: аналіз, пошуки, перспективи. Збірник матеріалів семінару «Сесія Молодого Конгресу Місцевих та Регіональних влад України». – К.: Стилюс, 2000. – 188 с.

The Local Self-Government in Ukraine in Youth's opinion: analysis, search, perspective. The book of materials of «The Youth Congress of Local and Regional Authorities of Ukraine Session» seminar.

ISBN 966-7321-65-7

Збірник складають тексти дослідницьких робіт, доповіді та підсумкові документи семінару «Сесія Молодого Конгресу місцевих та регіональних влад України», учасниками якого були молоді депутати місцевих рад та студенти провідних профільних вузів України, які займалися дослідженням найважливіших аспектів розвитку місцевого самоврядування в Україні: політики розвитку міст і регіонів, питань екології та освіти, статуту міста, молодіжної політики тощо.

Книга розрахована на фахівців з питань місцевого самоврядування, депутатів різних рівнів, студентів та аспірантів – всіх, хто цікавиться проблемами розвитку місцевої демократії.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор Наталя Шиманська

Редактори: Світлана Захожа, Катерина Жюзіна, Олександр Ключко

Технічний редактор Андрій Сидоренко

Оргкомітет висловлює щире вдячність Фонду Фрідріха Еберта, за сприяння якого стало можливим видання цієї збірки.

© Асоціація демократичного розвитку і самоврядування України, 2000.

© Л. Холошо, обкладинка, 2000.

© «Стилюс», 2000.

ISBN 966-7321-65-7

*50-й річниці Ради Європи,
10-й річниці прийняття першого Закону
про місцеве самоврядування України,
10-й річниці Асоціації демократичного розвитку
і самоврядування України
присвячується*

*To 50-th Anniversary of Council of Europe,
10-th Anniversary of ratification of the First Law
on Self-Government in Ukraine,
10-th Anniversary of Association of Democratic
Councils of Ukraine
is dedicated*

ВІТАЛЬНА ПЕРЕДМОВА

Шановні читачі!

Ви тримаєте перед собою унікальне видання. Це – творчий пошук і роздуми молодих муніципальних політиків України про її сьогоднішній і завтрашній день. У збірнику вперше сконцентрована думка студентів політологічних і правових факультетів визнаних українських учбових закладів, а також наймолодших депутатів місцевих рад та мерів, які брали участь в програмі Асоціації демократичного розвитку і самоврядування України (АДРУ) «Сесія Молодого Конгресу місцевих і регіональних влад України».

Реалізація цієї вельми корисної програми стала можливою за підтримки Конгресу місцевих і регіональних влад Європи (КМРВЕ), АДРУ та завдяки особистій активній позиції члена Національної делегації в КМРВЕ пані Наталії Шиманської. Програма та її підсумкова сесія за участю керівництва КМРВЕ стали полігоном впровадження демократичних ідей, принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування в муніципальному розвитку України.

Якщо вдивитись у зміст збірника, то в ньому, по суті, зосереджена вся сучасна муніципальна проблематика: місцеве самоврядування та його роль у становленні України, політика економічного розвитку регіону, політика розвитку міста, молодіжна політика. Важливе й те, що представлені публікації – не аматорські погляди, а справжні наукові, професійні дослідження найпекучіших проблем місцевого і регіонального розвитку. Ці дослідження мають результативний характер, оскільки оформлюються у вигляді конкретних рекомендацій на адресу владних структур, які можуть стати підґрунтям для законотворчої роботи, вдосконалення державного управління, муніци-

Вітальна передмова

пального менеджменту, подальшого розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Видання свідчить, що започаткована Програма чекає свого продовження. Українському муніципальному руху вкрай потрібні теоретичні і прикладні розробки молоді, яка пошуково дивиться у майбутнє, використовує нові методи дослідження проблем становлення місцевої демократії.

Видання є прекрасним подарунком до десятої річниці відновлення в Україні місцевого самоврядування, що виповнюється 7 грудня 2000 року, в день прийняття першого Закону про місцеве самоврядування.

Від імені Фонду сприяння місцевому самоврядуванню України при Президентові України із задоволенням вітаю авторів і читачів цього збірника.

*Голова Фонду,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України
Микола Пухтинський*

ВСТУПНЕ СЛОВО

Україна стала на шлях незалежності в 1990 році. За період, що минув, в Україні було прийнято нову Конституцію, яка гарантувала нам демократичні свободи в повному обсязі, а також ряд законів України, які зробили можливим новий курс.

Особлива роль і участь української молоді в демократичних процесах. Спочатку вона мала характер, швидше, політичний. Ми добре пам'ятаємо студентські голодування, участь в мітингах – молодь шукала свого місця та гуртувалась навколо самих активних ватажків.

Зараз форми участі молоді в процесах будівництва української держави носять більш глибокий та ґрунтовний характер. Це безліч організацій всеукраїнського, соціального та місцевого рівнів, як то Студентський Парламент, Студентський Уряд, інститут студентських мерів, різноманітні організації молодих депутатів.

Асоціація демократичного розвитку і самоврядування України (АДРУ), що поставила собі за мету впровадження норм Європейської Хартії місцевого самоврядування в реальі української місцевої влади, постійно приділяє увагу роботі з депутатським корпусом місцевих виборних органів. Протягом десяти років діяльності нами було проведено безліч семінарів, нарад, стажувань, тренінгів для голів місцевих рад, голів профільних депутатських комісій, депутатів місцевого рівня. Проте процес поглиблення демократичних перетворень в Україні потребує створення нової генерації політиків, збагачення європейським демократичним досвідом і обізнаних в сучасній методології.

Саме тому нова програма АДРУ «Сесія Молодого Конгресу місцевих і регіональних влад України» покликана була об'єднати потенціал молодих депутатів місцевих рад та студентів правничих і політологічних факультетів провідних вузів України, що цікавляться проблемами місцевого самоврядування. Концепція програми та ідея створення команди молодих дослідників (депутатів та студентів) були викликані думкою про користь для України від моєї діяльності як члена Національної делегації в КМРБС. Я намагалась передати молоді досвід, набутий в Європі. Головною метою програми

було залучення молоді до активної діяльності в місцевому самоврядуванні та виховання молоді політичної еліти України. Ця програма є практичним втіленням ідей АДРУ та подарунком Україні з приводу нашого десятирічного ювілею діяльності на ниві місцевого самоврядування.

Програма виконувалась за сприяння Конгресу місцевих і регіональних влад Європи (КМРБС). Ми присвятили її 50-річчю Ради Європи (РЕ), що є даниною пошани історичній ролі цієї організації в становленні демократії в країнах європейського простору. Програма надала можливість молоді ознайомитись з досвідом та методами РЕ щодо вирішення місцевих проблем методом консенсусу, зрозуміти перспективи Великої Європи.

Програма реалізована, як цикл досліджень на ґрунті найважливіших конкретних проблем міст і регіонів України: місцева та регіональна політика, розвиток міст, проблеми екології і освіти, молодіжна політика тощо. Умовою участі в конкурсі на кращу роботу була обов'язкова «прив'язка» до конкретної території, органу місцевої влади, проблеми. Результатом роботи мала бути не лише констатація проблем, а власне бачення шляхів їх вирішення та стратегії розвитку, наявність практичних рекомендацій до всіх рівнів влади та інстанцій, які можуть бути задіяні у вирішенні конкретних проблем.

15-16 травня 2000 року в Києві відбувся заключний семінар програми, де були представлені до обговорення дослідницькі роботи. Кращими в конкурсі були визнані роботи Олени Дубняк «Економічний розвиток регіонів» (Київ) та Оксани Санеєвої, Валерія Данилевського «Стан місцевого самоврядування України як показник демократизації суспільства» (Хрстинівка, Черк. обл.).

Семінар проходив за участю керівництва Фонду сприяння місцевому самоврядуванню України при Президентові України, керівництва КМРБС, членів Національної делегації у КМРБС, Товариства конституційного права, Київської міської ради, фахівців з питань місцевого самоврядування.

На семінарі було заслухано ряд доповідей, в яких представлені цікаві позиції, бачення ситуації та свіжі ідеї молодих політиків в сфері місцевого самоврядування. В результаті дводенного обговорення було ухвалено 5 рекомендацій з най-

важливіших напрямків розвитку місцевого самоврядування в Україні, розроблених у традиційній формі документації КМРВС. Підсумкові документи семінару у вигляді рекомендацій передані до вищих владних структур України.

Така форма роботи викликала велику зацікавленість молоді, оскільки їй була надана можливість прилучитись до важливої конкретної діяльності на високому сучасному рівні і по-справжньому попрацювати. Корисно це і для демократичних процесів в Україні.

Важливим результатом програми можна вважати те, що в ряді міст України тепер є власні потенційні фахівці з питань місцевого самоврядування, обізнані в досвіді Ради Європи. Тому, в якійсь мірі, я вважаю що працю, з одного боку, моїм звітом про діяльність в КМРВС, з іншого, колективним практичним доробком для подальшого розвитку місцевого самоврядування, цікавим і перспективним початком поєднання зусиль молодіжних демократичних сил для блага України.

В збірнику представлені конкурсні дослідницькі роботи учасників програми та їхні доповіді, а також ухвалені Сесією Молодого Конгресу рекомендації. Сподіваємося, що ці матеріали будуть цікавими і корисними для всіх, хто займається проблемами місцевого самоврядування.

Користуючись нагодою, хочу висловити вдячність всім, хто повірив в ідею цієї роботи і знайшов можливість підтримати її на різних етапах.

Читаючи ж прекрасні глибокі, професійні, наповнені свіжими ідеями дослідницькі роботи учасників програми, я пишаюсь, що причетна до того, що вони з'явилися на світ. Вкотре зміцнилась в думці, що коли маємо таку молодість, професійну, небайдужу та уважну до долі власної держави — Україну збудуємо. Хай щастить нам всім на цьому шляху!

*Наталя Шижанська,
кандидат фіз.-мат.наук,
науковий керівник програми,
виконавчий директор АДРУ,
депутат Київської
член Національної делегації в КМРВС*

Розділ І.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Валерій ДАНИЛЕВСЬКИЙ (міський голова, м. Христинівка, Черкаська область)

Оксана САНЄЄВА (депутат міської ради, м. Христинівка, Черкаська область)

СТАН МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ПОКАЗНИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Вступ

У різних країнах світу територіальні спільноти громадян як первинні суб'єкти місцевого самоврядування називаються по-різному: громади, общини, комуни, муніципалітети, територіальні колективи. Але досвід їхньої роботи переконливо доводить, що розвиток демократії і місцевого самоврядування крокують поруч. Як правило, потужний розвиток самоврядування в країні відбувається паралельно з поглибленням демократичних процесів. Розширення та зміцнення демократизації суспільства має свої закономірності, правила та вектори розвитку.

У розвинених країнах світу утвердження органів місцевого самоврядування пройшло значні часові рамки, зазнало різних етапів трансформації і реформування. Воно має значні досягнення та напрацювання.

Безумовно, з огляду на різні причини, ми не можемо говорити про автоматичне перенесення зарубіжного досвіду на український ґрунт. Так само, як тропічна рослина не буде існувати в дикій природі України, так само важко розраховувати, що на українських територіях добре приживеться устрій швейцарських кантонів, французьких комун чи польських гмін. Але вибрати як у перших, так і в інших, раціональне зерно, золоті крупинки і оздобити ними вітчизняне самоврядування представляється не тільки реальним, але й логічним. Саме тому порівняльний аналіз системи місцевого самоврядування в Україні та

країнах Європи, аналіз розвитку демократичних процесів на місцях в контексті становлення територіального народовладдя, видається не тільки позитивним, але він може нести в собі цілий ряд перспективних пропозицій і нововведень. А це, відповідно, дасть змогу значно поліпшити практичну якість роботи органів українського місцевого самоврядування, розширити діапазон їх діяльності. Більше того, детальний аналіз розвитку місцевого самоврядування відносно розвитку та поглиблення місцевої демократії дасть можливість розглянути шлях подальшого розвитку цих важливих понять, передбачити майбутні перспективи, внести слушні пропозиції громадським організаціям, політичним партіям, Кабінету міністрів та Постійному профільному комітету Верховної Ради України.

Темою роботи обрано становлення місцевого самоврядування та демократизації Черкащини, та окремо взятого міста Христинівки. Враховуючи те, що ці територіальні утворення можна розглядати як середньостатистичні – з яскравими місцевими особливостями, ми можемо говорити про певні тенденції та прикладні аспекти. Теоретичні напрацювання по цій темі можуть в близькому часі бути втіленими в реальноє застосування на практиці. Тому тема, що обрана для дослідження, видається співзвучною часу і перспективною.

РОЗДІЛ 1. Стан місцевого самоврядування та розвитку демократії в європейських країнах

Для визначення тенденцій та можливостей розвитку місцевого самоврядування нами обрано для порівняльного аналізу кілька країн Європи з відмінними політичними системами і структурами влади, але які мають досить розвинене автономне місцеве самоврядування. Це – Швеція, Франція, Іспанія, Данія, Велика Британія.

Структура місцевого самоврядування та міжурядових відносин цих країн приведені у вигляді схем (додатки 1,

2, 3, 4). У даному розділі спробуємо дати коротко узагальнюючу їх характеристику.

Органи місцевого самоврядування є лише частиною більш розлогої міурядової системи, основними компонентами якої є структура різних рівнів урядування і характер стосунків та зв'язків між ними.

У країнах Європи влада функціонує на різних рівнях юрисдикції. Найбільша одиниця – держава, представлена такими загальнодержавними політичними інститутами, як законодавчий орган, виконавча влада та судова система. Ця велика одиниця поділяється на географічно суміжні менші території під юрисдикцією відповідних органів влади. Іноді цей другий рівень поділяється на ще менші одиниці, які, в свою чергу, можуть ділитися далі.

Розрізняють унітарні та федеральні системи. В унітарних системах народ делегує владу одному рівню урядування, який створює нижчі рівні влади, що вважаються адміністративними одиницями центрального уряду. У федеральних системах владу розмежовано, оскільки народ делегує її різним рівням урядування.

Масштаби та ефективність місцевого самоврядування, а відтак і внесок, який воно може зробити у добробут громади, значною мірою залежить від характеру стосунків між різними рівнями влади. З одного боку, центральна влада може через закони, нормативні акти та постанови виконавчих органів накладати істотні обмеження на повноваження місцевих органів влади. З іншого боку, за умов місцевої автономії органи місцевого самоврядування мають широку свободу в урядуванні в межах підвідомчої їм території. Центральні законодавчі органи також часто ухвалюють закони, які визначають базову структуру місцевого самоврядування та засоби, за допомогою яких на місцевому рівні заповнюються вакантні посади.

Якщо говорити про базову структуру одиниць місцевого самоврядування, то деякі країни (Швеція), ухвалили закони, які вимагають її уніфікованої структури. У феду-

ральних державах, де влада розподілена між рівнями урядування, часто існують різноманітні форми місцевого самоврядування (США).

Як і більшість державних систем урядування, органи місцевого самоврядування складаються звичайно з виборчих законодавчих зборів та виконавчого органу. Ці два утворення забезпечують водночас здійснення усього комплексу владних повноважень та адміністративних функцій. Якщо не брати до уваги відмінностей у їхніх назвах, розмірах та типах, виборні законодавчі збори у своїй основі подібні у всіх розвинених демократичних країнах, хоча виконавча влада набуває дуже різноманітних форм. Посадові особи місцевого самоврядування, як правило, мають дуже тісні стосунки з виконавчою владою і звичайно перебувають під її контролем. Функції їх частково перебиваються. Між складовими органів місцевого самоврядування (законодавчі збори, виконавчий орган, апарат), як правило, існує органічний зв'язок.

Виконавча влада, звичайно, готує справи для ради, виконує її рішення і представляє її у формальних і неформальних відносинах. Вона спирається на працівників апарату, як на тих, що готують справи ради для обговорення і затвердження, так і на тих, що відають послугами місцевої влади і керують її персоналом від імені виконавчої влади.

Щодо засобів, за допомогою яких заповнюються вакантні посади на місцевому рівні, як і базова структура місцевого самоврядування – це регулюється конституцією або іншим законом. Оскільки представництво інтересів місцевих мешканців є суттю сучасної місцевої демократії, тому стрижнем переважної більшості одиниць місцевого самоврядування є виборна рада. Більша різноманітність спостерігається в обранні чи призначенні глави виконавчої влади та його апарату. В одних країнах їх обирають, в інших – призначають.

Ця узагальнююча схема властива більшості держав Західної Європи, але особливості історичного шляху, тра-

дицій і т. ін. призвели до виникнення великої різноманітності систем місцевого самоврядування, які відображені в таблиці «Особливості систем місцевого самоврядування в країнах світу» (додаток 5).

Всі розглянуті нами країни є взірцем розвитку демократії. Громадяни цих країн мають захищені державою громадянські та політичні права такі, як вільні вибори, свобода зібрань, створення та участь у політичних партіях і громадських організаціях та інші, які відкривають широкі можливості для участі громадськості у суспільно-політичному житті. Практична реалізація цих прав проявляється в різних формах: голосування, участь у процесі прийняття рішень на місцевому рівні, громадські ініціативи тощо. Рівень демократизації суспільства розвинених європейських країн визначається не лише тим, що ці права є юридично закріпленими, а й здатністю громадських інституцій та окремих громадян користуватися цими правами.

Взаємозв'язок демократизації суспільства та розвитку місцевого самоврядування яскраво підтверджується країнами Центральної та Східної Європи, в яких в даний час проходять процеси реформування суспільства. Вже на початку 90-х рр. для більшості країн цього регіону стало очевидним, що будь-які зміни, політичні чи економічні, залишаються неэффективними, доки не створено структури автономного місцевого самоврядування. Реформа місцевого самоврядування в цих країнах стала тим важливим кроком, який започаткував зміни в інших сферах:

а) політичній – через запровадження вільних виборів до місцевих органів урядування та відхід від політичної монополії;

б) системній – через конституційні гарантії законодавчої автономії органів місцевого самоврядування;

в) економічній – через перехід від централізованої системи управління та планування економіки до системи, основою якої є ринок;

г) адміністративній – через скасування керованих з центру рад і делегування ряду обов'язків центральної адміністрації органам місцевого самоврядування;

д) громадській – через започаткування відбудови громадянського суспільства, основою якого є активна участь громадян у процесах прийняття рішень та вільне вираження своїх поглядів.

Викладені тут матеріали дослідження дають підстави зробити наступний висновок: незалежно від форм місцевого самоврядування, що застосовуються у демократичних країнах, саме воно є необхідним чинником демократії та ефективного урядування.

РОЗДІЛ 2. Стан місцевого самоврядування та демократичні процеси в Україні

Демократичні процеси та місцеве самоврядування має в Україні глибокі історичні корені. Можна сміливо стверджувати, що місцеве самоврядування є однією з найдавніших традицій Української держави. Ще за князівської доби місцеві проблеми населення вирішувалися на спільних радах – «вічах». Пізніше виникнення общин стало демократичною основою життєвого устрою тодішніх міст. Новим етапом розвитку демократії стало впровадження в українських містах Магдебурзького права. Найбільш суттєво процеси народоладдя отримали свій розвиток в козацькому устрої. З виникненням земських та міських органів самоврядування після реформи 1870 року права місцевого самоврядування були значно розширені. Подальший розвиток перспектив, які могло мати місцеве самоврядування, мало місце після проголошення УНР, адже Центральна Рада як демократичний орган всіляко підтримувала свою прихильність до інституту місцевого самоврядування. За часів комуністичного правління ми не можемо стверджувати про будь-який розвиток демократії чи місцевого самоврядування – все це посило показовий, умовний характер. Лише 7 грудня 1990 року, за рік до всенародно-

го референдуму про відновлення незалежності України, Верховна Рада УРСР прийняла Закон «Про місцеві Ради народних депутатів УРСР та місцеве самоврядування», започаткувавши ним новітню історію місцевого самоврядування в Українській державі.

З процесом здобуття Україною незалежності ми можемо говорити про новий етап розвитку системи місцевого самоврядування, демократизації всіх сфер життя країни. Нормою для суспільного життя стали такі поняття, як виникнення політичних партій та потужних громадських організацій, вільні демократичні вибори, демократизація державної виконавчої влади, гарантований розвиток підприємництва та приватної власності і багато іншого. Значний вплив на стан місцевого самоврядування в Україні справляє виникнення елементів громадянського суспільства.

Згідно до чинного законодавства система місцевого самоврядування в Україні включає (додаток 6):

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст;
- органи самоорганізації населення.

Аналізуючи і порівнюючи стан місцевого самоврядування в Україні з демократичними процесами, що відбуваються в державі, можна відмітити їхню значну залежність і взаємопов'язаність. Прикладом може слугувати ситуація в західних областях України після перших демократичних місцевих виборів 1990 року. В переважній більшості там в органи місцевого та регіонального самоврядування прийшли представники демократично налаштованих організацій, в першу чергу Руху. Процеси демократії, місцевих ініціатив, робота органів самоврядування привернули до себе увагу всієї України і отримали підтримку міжнародної громадськості. Іншим прикладом

може бути ситуація, що склалася на Донеччині після введення в дію Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». В центральних ЗМІ повідомлялося про ініціативне клопотання «представницьких органів з Донецької області». Ініціатори виступили за поновлення системи рад, жорстких контрольних функцій обласних рад по відношенню до рад нижчих рівнів і т. ін. Без сумніву, така ініціатива підірває підвалини демократичних змін в органах місцевого самоврядування та життєдіяльності всього регіону. Так от, в органах місцевого самоврядування Донеччини переважну більшість складали представники найбільш реакційних партій та громадських організацій, таких як КПУ, Союз радянських офіцерів, Рада вестернів війни і праці і т. п.

Також у контексті розвитку демократичних процесів та органів місцевого самоврядування, які невід'ємно пов'язані між собою, можна відмітити кілька факторів характерних для України, що сьогодні є суттєвим гальмом для поглиблення цих процесів.

По-перше, це Закон «Про вибори депутатів місцевих рад» в останній його редакції. Вірніше та його частина, яка передбачає порядок формування обласних і районних рад. Рівне представництво в районних радах від міст і самих малих сіл призвело до того, що в депутатський склад потрапила значна частина абсолютно не підготовлених, реакційно налаштованих депутатів. Аналогічна ситуація в обласних радах. В умовах сьогодення це стримує розвиток самоврядування та демократичних процесів на місцях.

Із першої проблеми органічно випливає друга. За українським бюджетним законодавством місцеві бюджети формуються значною мірою з відрахувань від державних податків, розмір яких для кожного бюджету місцевого самоврядування встановлюється радою вищого рівня (районною або обласною). Відповідно в Україні зафіксовано безліч прикладів, коли реакційні обласні та районні ради застосовували фінансову дискримінацію до більш демокра-

тичних рад базового рівня і цим ставили під загрозу демократичні процеси на місцях.

Також, значною проблемою місцевого самоврядування України є якісний склад депутатського корпусу. Через значне збільшення кількості депутатів, обраних в 1998 році проти 1994 року, в депутати місцевих рад прийшли менш конкурентноздатні, гірше підготовлені люди, а це явно не йде на користь розвитку місцевого самоврядування та місцевої демократії.

Слід також відмітити, що існує значний брак управлінців на місцях із сформованим новим мисленням, знанням новітніх управлінських технологій, здатністю перенести та адаптувати передові світові знання на український ґрунт. Серед лідерів органів місцевого самоврядування лише близько 18% визначилися щодо партійної приналежності, а 56% з них мають за плечима старий досвід роботи на посадах в комсомольсько-партійних органах. Через значну консервативність цих людей виникають часті конфлікти між керівниками органів місцевого самоврядування та місцевими лідерами демократичних партій і громадських організацій.

В цілому, без сумніву, значний вплив на розвиток демократичних процесів в Україні справляє той фактор, що останнім часом громадяни отримали змогу більш активно впливати на процеси управління, прийняття життєво важливих рішень саме через політичні партії і громадські організації. Сьогодні в нашій державі зареєстровано і успішно діє понад 90 політичних партій і біля 350 громадських організацій.

Більш широку увагу про процеси розвитку демократії і органів місцевого самоврядування дасть детальний аналіз цього питання в розділах 3 та 4.

РОЗДІЛ 3. Місцеве самоврядування і демократія на Черкащині: динаміка розвитку та становлення

Зважаючи на те, що метою роботи є показ розвитку демократичних процесів як чинника, що суттєво впливає на

якісний рівень місцевого самоврядування, вважаємо за потрібне звернутися до першоджерел демократичного руху Черкащини.

Як відомо, Черкащина дала Україні багатьох непересічних, неординарних геніальних людей. Чого тільки варті імена В.Чорновола, В.Симоненка, А.Лупиноса, Б.Чорномаза, В.Захарченка та багатьох інших!

Потужна хвиля демократичних перетворень в колишньому СРСР призвела до появи в кінці 80-х в Черкасах та і в усій області сітки потужних неформальних об'єднань. У період 1989–1990-го років на Черкащині видавалися такі друковані органи: «Дзвін» – газета Монастирищенської організації НРУ, «Гомін» – газета Городищенської організації НРУ, «Червона калина» – видання Уманської організації НРУ, «Сурма» – друкований орган обласної Спілки Незалежної Української молоді, «Поклик долі» – видання Шполянської організації НРУ, Інформаційний листок Канівської організації НРУ, «Вісті» – часопис Української національної партії м. Черкаси, «Козацький рід» – видання демократичних організацій Смілянщини, газета «Вісті» та «Вибір» під егідою обласної організації УГС. Крім того, свої друковані органи мали анархо-сидикалісти Черкас, товариство «Екологія» м. Черкаси та Звенигородської і Корсунь-Шевченківської організації НРУ. Як правило, ці видання друкувалися «самвидавчим» способом і виходили загальним тиражем до 20 тис. примірників.

Серед неформальних об'єднань на Черкащині найбільш потужними були: Рух – з регіональними центрами в містах Умань, Канів, Черкаси; товариство «Екологія»; обласна організація УГС на чолі з О. Шевалдінін та А. Лупиносом і Спілка незалежної української молоді. Загалом протягом 1989 – 90 років Черкащина налічувала до десятка неформальних об'єднань з однієї сторони і потужні структури КППС – з іншої.

Із зазначеними вище здобутками демократичні сили Черкащини увійшли у виборчу компанію органів місцево-

го самоврядування 1990 року. Найбільш відчутно демократичні сили були представлені в обласному центрі. При обранні депутатів Черкаської обласної ради в березні 1990 року в обласному центрі в першому турі з 25 округів не було обрано жодного кандидата, а з 114 мандатів до цієї ради по області в першому турі було обрано 52 депутати, в 7 обласних округах взагалі необхідно було проводити повторні вибори. Серед обраних в першому турі, лише 3 депутати не були членами КПРС, а 31 – були партійно-господарськими функціонерами. В цілому, серед обраних до обласної ради в березні 1990 року лише 5–7 чоловік можна вважати людьми, демократично налаштованими.

Дещо кращою була ситуація при обранні депутатів районних та міських рад Черкащини. Близько 50 депутатів цих рад в області було обрано за сприяння демократичних організацій.

Зважаючи на структуру органів місцевого самоврядування, що діяла в цей період (*додаток 7*), говорити про якусь демократичність обласних, районних, міських, сільських рад не доводиться. Фактом залишається і те, що всі голови органів місцевого самоврядування були членами КПРС.

Суттєвим прогресом у формуванні органів місцевого самоврядування на Черкащині стали вибори 1994 року. Визначальною рисою стало те, що голови цих рад обиралися прямим всенародним голосуванням. До демократичних видань області додалися такі видання, як газета «Молодь Черкащини» – незалежна громадсько-політична газета, «Черкаська зона» – друкований орган УНА-УНСО, «Поле честі» – газета Тальнівського Руху та друкований орган рухівців Кам'янки. На період 1994 року найбільш потужними політичними партіями Черкащини були КПУ, СПУ, НРУ, УРП, ДПУ, СДПУ(о), АПУ. Згідно до нового Закону «Про вибори депутатів місцевих рад» кількісний склад обласної, районних, міських рад суттєво знизився, кількість суб'єктів виборів зросла, а номенклатура «при владі» мала досить міцні позиції. Ці вибори пройшли

під знаком жорсткої безкомпромісної боротьби. Відсоток представників демократичних сил у виборних органах влади виріс. Наприклад, до Черкаської обласної ради було обрано 3 депутати від НРУ, 1 – від ДПУ і 1 – від УРП. Окрім обласного центру демократичні депутати обласної ради були обрані від Умані та Ватутіно. У зв'язку з жорсткою конкуренцією до районної ради по області було обрано лише одного представника Руху (в м. Христинівка).

Прогрес в цьому питанні намітився в базових радах місцевого самоврядування. Зокрема, рухівця було обрано головою Бужанської сільської ради, 9 депутатів-демократів (з 20) було обрано до Тальнівської міської ради, 5–7 демократично налаштованих депутатів було обрано до Черкаської міської ради. Значна кількість депутатів-демократів представляли інтереси виборців в Канівській, Смілянській, Золотоніській міських радах. Загалом, демократичні депутати були представлені майже у всіх міських органах самоврядування Черкащини. В цілому, кількість депутатів-демократів по Черкащині сягала 150 – 200 чоловік, що стало суттєвим кроком до формування громадянського суспільства і демократичних перетворень в області. Робота органів місцевого самоврядування стала більш відкритою, демократичні процеси в суспільстві стали отримувати підґрунтя в обличчі значної кількості виборців. Частина рад прийняла рішення про перейменування вулиць (Тальне, Золотоноша). Демократична структурізація суспільства стала набувати більш реальних, окреслених параметрів.

Особливою віхою в житті області стали вибори в березні 1998 року. Демократичні сили Черкащини, проаналізувавши помилки виборчих компаній попередніх років, зробили акцент на обрання депутатів міських, сільських і селищних органів самоврядування. Визначилося три основні політичні сили в боротьбі за представницькі посади – це олігархічні місцеві класи, представники лівих і демократичних сил. У лави демократичних сил на місцях влилися умовно демократичні організації НДП, ПЗУ (незначна),

СДПУ(о) (у новій формі) і т. д. Значний вплив на виборчий процес 1998 року мали громадські організації: незалежні профспілки, Товариство сприяння місцевому самоврядуванню Черкащини, Комітет виборців України, спілки підприємців, жіночі організації. Зрозуміло, що з прийняттям Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», роль місцевих органів представницької влади значно зросла, тому і боротьба за ці посади набула найбільш гострих і безкомпромисних форм. Демократи майже не балотувалися до обласної ради. Лише близько 30-40% з кандидатів в районні ради балотувалися від демократичних організацій. Зате в міські ради Черкащини майже по кожному округу балотувалися претенденти-демократи. Жорсткою також була конкуренція при обранні сільських, селищних і особливо міських голів. Наприклад, на посаду міського голови м. Монастирище балотувалося 11 претендентів. Значний вплив на хід демократичних виборів справили неофіційні партійні видання в регіонах: «Думка» – громадсько-політична газета Тальнівщини, «Давін» – регіональна (на 3 райони Христинівка, Монастирище, Жашків) газета Руху, «Червона калина» – друкований орган Уманської міськрайонної організації НРУ та інші.

У багатьох містах Черкащини місцевими керівниками самоврядування були обрані представники демократичних сил: член НРУ з 1989 року В. Данилевський (м. Христинівка), член НРУ до 1993 року В. Музика (м. Монастирище), член НРУ до 1994 року Ф. Крамаренко (м. Жашків), демократично налаштовані міські голови міст Черкаси, Золотоноша, Канів, смт. Іркліїв, с. Червона Слобода та багато інших. Змінився в якісно кращу сторону і депутатський корпус органів місцевого самоврядування. В Христинівську міську раду обрано 7-9 демократично налаштованих депутатів, у Монастирищенську – 6, у Городищенську – 8-9, у Іркліївську – 8, Черкаську – 5-7. Майже у всі районні ради Черкащини було обрано по 2-3, інколи до 5-7 депутатів-демократів. Але слід відзначити,

що якісний склад депутатів обласної ради погіршився. Показник демократично налаштованих представників народу погіршився на 45% проти обраних у 1994 році.

В цілому, місцеві органи самоврядування отримали новий, потужний поштовх вдосконалення. В тих територіальних одиницях де до влади прийшли нові люди, припинилося розкрадання народного майна, бюджетних коштів, органи самоврядування стали відкритіші у прийнятті рішень, ближчі до виборців. 15 голів місцевого самоврядування (в основному міст Черкащини) у квітні 1999 року заснували «Асоціацію міст, селищ і сіл Черкащини». При прийнятті бюджету на 1999 рік завдяки принциповій позиції органів місцевого самоврядування, їм вдалося відстояти 4,5 млн. гривень на користь міст у складі обласного бюджету. В межах області стали застосовуватися такі нововведення, як громадські слухання (Черкаси, Золотоноша, Христинівка). Органи місцевого самоврядування брали активну участь у програмі партнерства міст-побратимів. Одними з перших, зв'язки із зарубіжними партнерами започаткували міста Черкаси, Умань, Сміла, Шпола. В обласному центрі створений і активно діє Центрально-Український регіональний навчальний центр, який проводить навчання для депутатів та працівників органів самоврядування Черкащини і ще кількох сусідніх областей. Для покращання роботи органів місцевого самоврядування відбулися регіональні навчання для фахівців міських рад в Жашкові, Христинівці та Корсунь-Шевченківському. На ці семінари було залучено таких фахівців у цій галузі як В. Асадчев, В. Рубцов, Н. Шиманська, І. Заєць та інших.

Отже, місцеве самоврядування та демократичні процеси на Черкащині пройшли шляхом динамічного розвитку. Під час свого генезису ці категорії зустріли безліч перешкод і проблем. Є вони і сьогодні. Але плин історії неаблаганний, демократичні процеси безупинно прокладають собі дорогу у сьогодення, місцеве самоврядування надзвичайно активно сприяє позитивні нововведення. Можна

сподіватися, що саме через місцеві органи самоврядування Україна прокладе собі шлях до європейської спільноти.

РОЗДІЛ 4. Демократичні перетворення в окремо взятому місті (Хрестинівка, Черкаська область)

Органи місцевого самоврядування базового рівня, як правило, більш демократичні ніж регіональні. Середньостатистичною, в розрізі становлення місцевого самоврядування в регіоні, може бути міська рада міста Хрестинівки.

Хрестинівка знаходиться в західній частині Черкащини, заснована в 1574 р. , є залізничним вузлом Одеської залізниці і нараховує 14 тис. мешканців. У місті слабо розвинена промисловість, окрім переробки сільгосппродукції. Хрестинівка знаходиться за 5 км від автодороги Черкаси – Вінниця і за 20 км – від автодороги Київ – Одеса.

Про перші кроки демократії в Хрестинівці ми можемо говорити з виникненням осередку НРУ наприкінці 1989 – початку 1990-го років. У виборах 1990 року представники демократично налаштованих громадян не отримали жодного мандату міської ради і лише 2 із 60 – районної. Діяльність міської ради зростає 1990–1994 років запам'яталась хіба що тим, що з проголошенням незалежності, представники Руху вперше підняли синьо-жовтий прапор над будинком ради, хоча тоді він ще не був проголошений офіційною символікою держави.

До 1994 року в місті було створено і успішно діяло лише два громадських об'єднання громадян – це партійні організації Руху та Компартії. Саме вони стали конкурентами при обранні голови міської ради та депутатського корпусу в літніх виборах 1994 року. На 24 мандати до міської ради претендувало 39 кандидатів, з них 7 кандидатів представляли комуністів і 4 – Рух. Також один із двох претендентів на посаду голови міської ради був підтриманий демократами. За підсумками голосування депутатами міської

ради було обрано 2 представники Руху, 3 – Компартії. Крім того, по місту було обрано одного представника Руху до вищестоящої районної ради. Для порівняння, з інших обраних в депутатський склад міського органу самоврядування 10 осіб були представниками директорсько-господарського корпусу. Вже з перших днів депутати-демократи почали активно працювати як на сесійних засіданнях, так і безпосередньо в окрузі. В опитуванні, проведеному регіональною газетою «Дзвін», серед найбільш популярних людей в місті згадують по два представники демократів і комуністів. В цілому, орган самоврядування міста Хрестинівки зростає 1994–1998 років нічим особливим не запам'ятався. Демократичні сили були ще занадто слабкими.

Зовсім в іншому руслі пройшли весняні вибори 1998 року. Кількість партій, які взяли участь у виборах зросла до трьох. Крім того, у виборчий процес активно включилися громадські організації, такі, як Рада ветеранів війни та праці, Спілка підприємців у Хрестинівському районі, Спілка жінок Хрестинівщини. В місті розповсюджувалися дві газети політичних партій, це «Дзвін» – орган НРУ з періодичністю виходу 1 раз на тиждень, та «Слово правди» – орган КПУ з періодичністю виходу 1-2 рази на місяць. По великому рахунку боротьбу за представницькі органи влади в місті вели три чітко окреслені сили: Рух – висунув 18 кандидатів на 32 місця в міській раді, КПУ – 26, «партія влади» – майже по кожному округу. Аналогічною була ситуація і з претендентами на посаду міського голови – по одному представнику балотувалося від Руху, комуністів і влади.

29 березня, день виборів, дав наступні підсумки: Рух отримав 7 мандатів, КПУ – 7 мандатів, влада – 10-12 мандатів. Міським головою став представник Руху, тобто демократ. По одному представнику Руху, КПУ та влади бу-

ло обрано в місті до вищестоящої районної ради. Місто Христинівка отримало більш-менш чітко структурований орган місцевого самоврядування.

Збільшення кількості демократично налаштованих депутатів в Христинівській міській раді можна відслідкувати по наступній таблиці.

рік	кількість	% до складу ради
1990	0	0
1994	2	8. 3
1998	7	21. 8

За сприяння демократичного міського голови в житті населеного пункту почалися приємні демократичні перетворення. Перша сесія міської ради відбулася не в Будинку рад, а в районному Будинку культури і на ній було запрошено всіх бажаючих громадян міста, аби вони могли бути активними свідками формування виконавчих органів та постійних депутатських комісій. До складу виконкому були включені всі зацікавлені у виборчих перегонах сторони. Всі сесії міської ради проводяться відкрито, і всі мешканці міста мають можливість брати в них участь. Також кожен громадянин міста може отримати будь-яку фінансову інформацію про надходження та використання бюджетних коштів. Міською радою було затверджено символіку міста. Місцевий орган самоврядування увійшов до Асоціації міст, селищ і сіл Черкащини та став учасником програми партнерства громад Україна – США. У 1999 році у Христинівці громадськими організаціями Співка підприємців та Союз Українок під егідою міської ради було проведено регіональний навчальний семінар для жінок-депутатів та представників ЗМІ (в ньому брали участь жінки із Христинівки,

Монастирища, Умані, Жашкова, Канева, Черкас) і конкурс «Жінка року Христинівки». Депутати міської ради є постійними учасниками навчальних семінарів, що проводяться українськими і міжнародними демократичними організаціями. В місті відновлене місцеве радіомовлення і т. ін.

Одночасно потужний поступ розвитку місцевого самоврядування в Христинівці всіляко намагається загальмувати вищестояща районна рада. Наприклад, при тих самих видатках, в 1999 році частина прибуткового податку з громадян, залишена в міському бюджеті, була зменшена районною радою з 32% (1998 р.) до 20%. Для гальмування демократичних перетворень також використовується і районна газета «Трибуна хлібороба», засновником якої є районна рада.

Незважаючи на всілякі перешкоди, демократичні процеси в місті набувають все нових і нових форм. Всього за неповних два роки перебування демократичних сил біля керма міста, в Христинівці створено і діє 3 осередки партій демократичного спрямування та 4 громадські організації. Зареєстровано дві нові релігійні громади. Громадяни стали брати більш активну участь у всіх сферах життя і діяльності міста. В свою чергу, демократія розвивається і діє.

ВИСНОВКИ

Отже, розвиток органів місцевого самоврядування і демократичні перетворення невід'ємно пов'язані між собою. Враховуючи деякі національні особливості, в світовій практиці прослідковується чітка закономірність – чим в країні більш розвинена демократія, тим потужніші органи самоврядування населення, і навпаки.

В Україні демократичні процеси – в стадії становлення. Паралельно, долаючи безліч перешкод, відбувається розвиток і вдосконалення місцевого самоврядування. В державі проходить пошук найбільш ефективних методів співпраці між самоврядуванням і урядовою вертикаллю,

між органами самоврядування базового рівня та органами самоврядування, що представляють спільні інтереси. На сьогодні ми можемо виділити три найбільш гострі проблеми, з якими зіштовхуються органи самоврядування на місцях – це фінансові, проблеми розмежування повноважень та відсутність добре підготовлених, вишколених кадрів – так званий кадровий голод.

Формування державного бюджету зверху до низу, невідповідність Закону України «Про місцеве самоврядування», Закону «Про бюджетну систему» призводить до фінансування органів місцевого самоврядування за «залишковим принципом» і постійної нестачі коштів для вирішення місцевих проблем. Крім того, фінансовий важіль є постійною можливістю тиску на самоврядування зі сторони держави та рад вищого рівня.

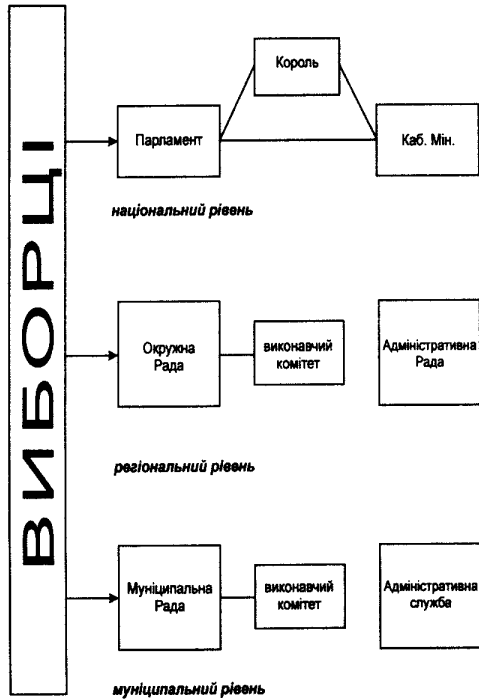
Оскільки органи самоврядування знаходяться між органами державної виконавчої влади та громадянами країни, з боку перших відчувається постійний тиск на місцеве самоврядування, намагання втрутитися в процес прийняття рішень радами та управління населеними пунктами. Безліч прикладів втручання місцевих чиновників у справи самоврядування по всій Україні дають сумну статистику з цього питання. Чітке розмежування повноважень між державою і територіальними громадами, побудову надійних перешкод від втручання чиновників у справи місцевого самоврядування повинна ставити на чільне місце держава, що йде шляхом демократичних перетворень.

Для того, щоб успішно керувати населеними пунктами в сьогодишніх умовах, недостатньо бути добрим господарником, політиком чи фахівцем. Життя вимагає від лідерів органів місцевого самоврядування ґрунтовних знань в досьї нових і незвичних для України галузях, таких як: муніципальний менеджмент, інформаційні технології, методи економіко-статистичного аналізу, управлінська пси-

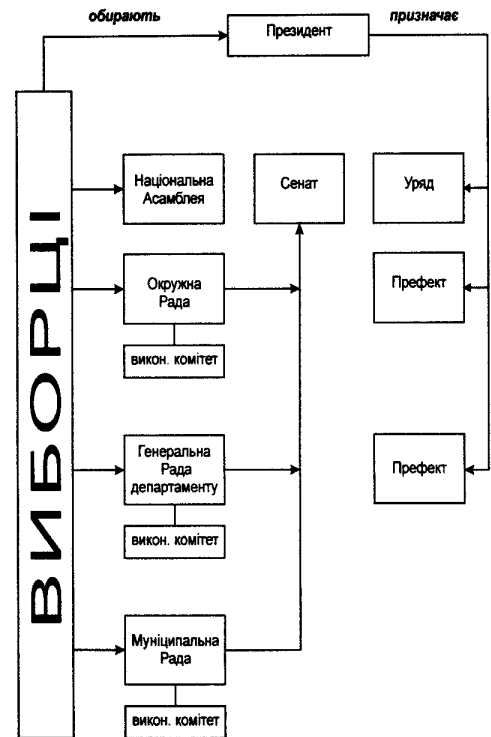
хологія, менеджмент організацій, державне управління, основи правових знань, мережевий маркетинг та багатьох інших. Серйозна підготовка і перепідготовка керівників органів місцевого самоврядування дасть змогу суттєво покращити якість роботи і прийняття рішень радами і їх виконавчими органами.

Без сумніву, для досягнення досконалості і стійкої збалансованості, українським органам місцевого самоврядування ще належить пройти складний, довготерміновий шлях. Але те, що Україна, яка міцно стала на шлях демократичних перетворень, є відкритою для співпраці з міжнародною спільнотою, дає підстави сподіватися на успішний вихід з економічної кризи, побудову міцного громадянського суспільства, подальший розвиток та укріплення місцевого самоврядування, незворотність демократичних процесів.

Структура влади в Швеції (спрощено)

Структура влади у Франції (спрощено)

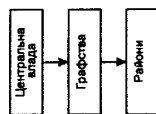
ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ СВІТУ

Країни	Головні особливості			
	БРИТАНІЯ	ФРАНЦІЯ ТА ІТАЛІЯ	ШВЕЦІЯ ТА ДАНІЯ	США ТА КАНАДА
Конституційний статус	породження парламенту	загальнодержавна конституція	загальнодержавна конституція	конституції штатів
Державна структура	змішана	трирусна	двокрусна	змішана
Повноваження	обмежені законом	загальна компетенція і закон	загальна компетенція і закон	обмежені законом
Контроль законності	суди	регіони та суди	державна та суди	суди
Контроль за місцевою політикою	слабкий	взаємозалежний	взаємозалежний	слабкий
Місцеві функції	скорочені	розширені	розширені	різноманітні
Місцева виконавча влада	рада	мер або голова	змішана	змішана
Система представництва	мажоритарна	пропорційне представництво	пропорційне представництво	мажоритарна
Партійна система	сильна двопартійна	сильна багатопартійна	сильна багатопартійна	слабка двопартійна
Участь у виборах	невисока	висока	висока	невисока

Додаток 4.

Структура влади Великої Британії (спрощено)

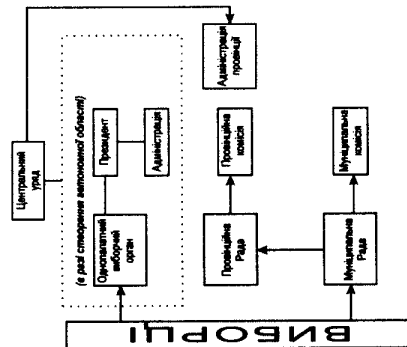
1. Немуніципальний тип

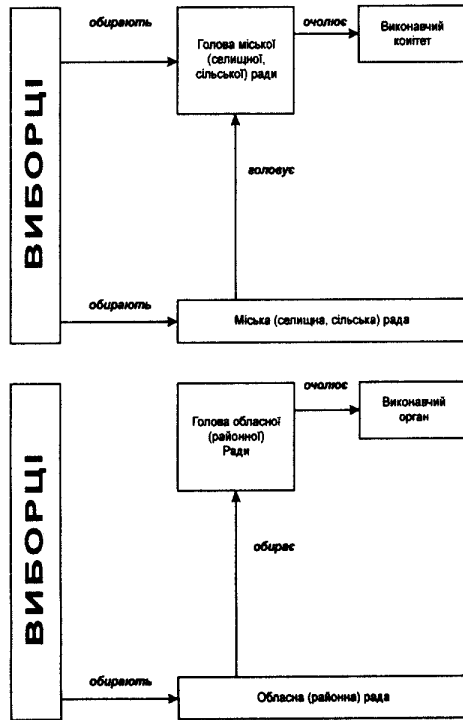
функції розподілені між усіма рівнями

Додаток 3.

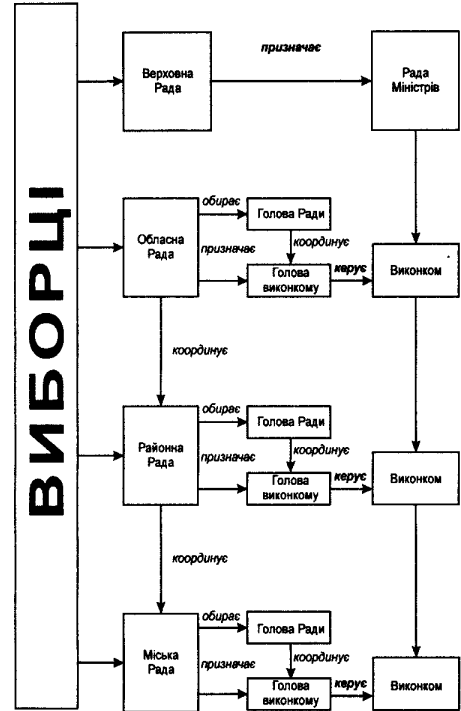
Структура влади в Іспанії (спрощено)

СТРУКТУРА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.

СТРУКТУРА ВЛАДИ В УКРАЇНІ (1990-1991 РОКИ)

Київ, 15 травня 2000

R(1)1
Рекомендація/Rec

**РЕКОМЕНДАЦІЯ (2000)
ПРО РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В УКРАЇНІ**

Доповідачі:

Оксана САНЄЄВА

(Христинівка, Черкаської області)

Валерій ДАНИЛЕВСЬКИЙ

(Христинівка, Черкаської області)

Молодий Конгрес,

1. Вітаючи широке визнання місцевих та регіональних влад в Раді Європи, починаючи з 1957 року, з моменту проведення першої сесії Європейської конференції місцевих органів влад,

2. Відзначаючи постійну увагу та важливий внесок Конгресу місцевих і регіональних влад Європи в процеси розвитку місцевого самоврядування, становлення відкритого громадянського суспільства та демократії в Україні,

3. Приймаючи до уваги, що фактом вступу до Ради Європи та підписанням Європейської хартії місцевого самоврядування Президент України та Верховна Рада України засвідчили розуміння, прихильність до всебічного розвитку демократії в Україні,

4. Приймаючи до уваги, що Україна на державному рівні, включно Верховну Раду, Адміністрацію Президента і Кабінет Міністрів, активно розпочала процес підготовки та проведення адміністративної реформи, в тому числі і на рівні місцевого самоврядування,

5. Вітаючи ініціативу Асоціації демократичного розвитку та місцевого самоврядування щодо залучення молоді до

Розділ І. Місцеве самоврядування та його роль у становленні України

розуміння ідей демократії та творчості на ниві розбудови місцевого самоврядування та громадянського суспільства,

6. Вітаючи сприяння і всебічну підтримку цієї ініціативи Конгресом місцевих і регіональних влад Європи, особисто Президентом Конгресу Аланом Шенаром, Секретарем Конгресу Рінальдо Локателлі та Бюро Конгресу,

7. Приймаючи до уваги доповідь, представлену Оксаною Санєєвою та Валерієм Данилевським (документ А(1)1),

8. Погоджуючись, що стан місцевого самоврядування і демократичні перетворення як в Європі, так і в Україні, невід'ємно пов'язані між собою,

9. Враховуючи, що в Україні місцеве самоврядування та демократичні процеси знаходяться в стадії розвитку і становлення,

10. Вважаючи, що приклад Черкащини і Христинівки яскраво ілюструє процес демократизації суспільства і становлення місцевого самоврядування в Україні,

11. Відзначаючи, що протягом 1990–2000 років в Україні відбулося багато позитивних зрушень в процесі формування місцевого самоврядування, але існує ще багато проблем, серед яких найбільш гострими є:

а) процедура формування місцевих бюджетів;

б) принципи розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та органами державної виконавчої влади на місцях, оскільки останні часто втручаються в діяльність органів місцевого самоврядування;

в) конфронтація між радами базового рівня та радами вищого рівня;

г) відсутність відповідно підготовлених, професійних кадрів для роботи в органах місцевого самоврядування.

Рекомендує

Верховній Раді України:

12. Якнайшвидше внести зміни та доповнення до існуючого законодавства для вирішення проблем фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, а саме:

а) привести бюджетне законодавство України у відповідність до положень Європейської Хартії місцевого самоврядування, Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», зокрема, передбачити право органам місцевого самоврядування відмовитись від делегованих повноважень, на які державою не виділені кошти;

б) закріпити законодавчо процедуру формування збалансованих місцевих бюджетів знизу доверху, з визначенням чітких нормативів бюджетної забезпеченості на душу населення та ввести жорсткий контроль за формуванням бюджетів, заборонити дотувати міста, яким вистачає власних надходжень;

в) чітко закріпити податки місцевого самоврядування за поточними витратами та бюджетами розвитку, передбачити статті надходження податків за делегованими повноваженнями;

г) створити в податкових органах структурні підрозділи по залученню місцевих податків і зборів з паралельним підпорядкуванням їх органам місцевого самоврядування;

13. З метою прискорення демократичних перетворень та зміцнення місцевого самоврядування внести зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про вибори депутатів місцевих рад», а саме:

а) реформувати обласні і районні ради у нинішньому вигляді, як гальмо демократії;

б) передбачити створення районних рад із складу голів місцевих рад з обранням голови районної ради поміж депутатів районної ради, обласних рад зі складу голів районних рад та аналогічного обрання голови обласної ради, з щорічним переобранням голови ради;

в) передбачити пропорційне обрання депутатів до районної та обласної ради пропорційно кількості виборців в населених пунктах, але не менше 1 представника від населеного пункту і не більше 10% загального складу ради, з обов'язковим проживанням на території населеного пункту (міська рада) і виборчого округу (районна і обласна рада) не менше 5 років, як альтернатива п. 13б;

14. Прискорити розгляд законопроектів та прийняти закони України «Про комунальну власність», «Про місцеві податки і збори», «Житловий кодекс», «Про статус міського, сільського, селищного голів» та ін., без яких неможливий подальший розвиток та становлення місцевого самоврядування в Україні, та неможливий чіткий розподіл повноважень між самоврядуванням та державною виконавчою владою;

Президенту України, Кабінету Міністрів України:

15. Ввести та забезпечити жорсткий контроль за невтручанням органів державної виконавчої влади у справи місцевого самоврядування, що стосуються виконання власних повноважень,

16. Забезпечити можливість та умови для підготовки, навчання та атестації працівників органів місцевого самоврядування з метою якісного покращення їхнього складу, для цього:

а) на базі існуючих вищих освітніх закладів створити факультети для навчання та перепідготовки керівників місцевого самоврядування;

б) зобов'язати працівників місцевого самоврядування підвищувати свою кваліфікацію та впровадити відповідну систему пільг;

в) коштом держави, при освітніх закладах створити мережу центрів по підготовці депутатів, обраних вперше, до діяльності в раді.

17. Сприяти співпраці між органами місцевого самоврядування України та розвинених країн світу з метою знайомства з передовим світовим досвідом;

Конгресу місцевих та регіональних влад Європи:

18. Продовжувати практику сприяння в Україні програмам, подібним програмі АДРУ для молодих депутатів та діячів місцевого самоврядування «Сесія Молодого Конгресу місцевих та регіональних влад України», направлених на вивчення досвіду передових країн Європи та конструктивної діяльності Конгресу місцевих і регіональних влад Європи, як важливої складової частини Ради Європи, в питаннях діяльності органів місцевого самоврядування, а також на виховання молоді як майбутньої політичної еліти.

Розділ II.

ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Оксана ДУБНЯК (Академія муніципального управління, м. Київ)

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

Після отримання Україною незалежності та повороту на новий економічний та політичний курс, одне з найважливіших питань, що постало перед державою є економічний розвиток. Зважаючи на природні, демографічні та економічні передумови, а також на сировинний, паливно-енергетичний, водний, споживчий фактори, фактор робочої сили та економіко-географічного положення, Україна має величезний потенціал для розвитку. Розрахунки показують, що лише сільське господарство країни може протягом року прогодувати 120 мільйонів населення високоякісними продуктами харчування за умов мобілізації наявного потенціалу.

На загальнодержавному рівні питання економічного розвитку вирішується більш загальною, тут більш вдало визначаються напрямки економічного розвитку в цілому та забезпечується нормативна база, і це досить доцільно, оскільки, будучи на найвищому рівні управління, досить складно точно визначити особливості, можливості, реально наявні ресурси кожного міста, села, селища, підприємства, господарства тощо, і спрямувати їх для досягнення загального економічного зростання. У свою чергу більшість громад окремо не можуть забезпечити самостійно помітні економічні зрушення через обмеженість та вичерпність своїх ресурсів. І тому оптимальний рівень, що може забезпечити сталий економічний розвиток, це – регіони.

Реалізація програми економічного розвитку на рівні регіону має ряд переваг, а саме:

- забезпечується ефективніше використання місцевих ресурсів та раціональне залучення і використання коштів;
- точніше врахування економічних особливостей регіону та його економічних переваг;

- можливість розраховувати на порівняно вищу ефективність управлінських рішень, оскільки регіон охоплює однорідну територію;

- спрощується контроль за виконанням рішень;
- існує безпосередній зв'язок між особами, що приймають рішення і особами, що їх виконують. Це забезпечує чіткість та швидке виконання рішень;
- безпосередні виконавці зацікавлені в реалізації програми та добре ознайомлені зі специфікою регіону. І це ще далеко не повний перелік переваг.

Підготовка, розробка та реалізація програми

Важливо, щоб програма не носила адміністративно-директивного характеру, а базувалась на ініціативах територіальних громад. Тому в процесі підготовки, здійснення та реалізації програми головну роль повинні відігравати органи місцевого самоврядування.

Вони мають зробити перший крок, оголосивши конкурс на кращий проект чи ідею розвитку окремого міста, села, селища або підприємства, господарства тощо. Далі необхідно провести оцінку можливості здійснення ідеї на практиці, тобто аналіз її життєздатності та ризикованості. Обговорення цих проектів потрібно провести на загальних зборах громадян та громадських слуханнях, де кожен бажаючий зможе внести свої зауваження чи пропозиції. Це забезпечить рівноможливість участі всіх бажаючих в економічному розвитку місцевості та дасть змогу мешканцям зрозуміти, що саме від них залежить їх теперішній добробут та майбутнє. Головна задача – активізувати мешканців і зацікавити їх в участі та співробітництві.

Після того, як на місцевому рівні конкретизовані завдання і запропоновані можливі шляхи здійснення, проект повинен передаватися на регіональний рівень. На регіональному рівні аналізується поточний економічний стан регіону та визначаються найбільш пріоритетні на-

прямки подальшого розвитку регіону з врахуванням його ресурсної бази, можливостей найбільш повного використання економічних переваг регіону та потреб населення. Тобто на цьому рівні запропоновані проекти координуються, складається загально регіональна програма економічного розвитку, яка поділяється на ряд підпрограм, основні орієнтири яких розширення виробництва та підвищення конкурентоздатності товарів, забезпечення зайнятості економічно активного населення та зростання прибутків громадян.

Після першої перевірки проекту необхідно опрацювати його до того моменту, коли його можна затвердити. На цьому етапі вимагається поступове уточнення і вдосконалення проекту у всіх його напрямках – комерційному, технічному, фінансовому, економічному, інституційному тощо. Надзвичайно важливим на цьому етапі є пошук та збір вихідної інформації для вирішення окремих задач проекту. Необхідно усвідомлювати, що від рівня достовірності вихідної інформації і вміння правильно використовувати дані, що з'являються в процесі аналізу, залежить успіх реалізації проекту. Потрібно додати, що для успішної реалізації програми крім перспективного планування слід передбачити альтернативні шляхи перебігу подій та можливості їх коригування.

Все це пропонується здійснювати регіональним координаційним центром економічного розвитку, що можуть бути створені за ініціативою місцевих органів самоврядування. В їх завдання може входити координація програм місцевого розвитку, встановлення тісного взаємозв'язку та взаємодопомоги між ними, консультаційна допомога та сприяння обміну досвідом, оцінка результатів та ступінь фактичного виконання завдань тощо.

Після цього місцевим радам передаються програми розвитку сіл, селищ, міст, що є складовими частинами регіональної програми економічного розвитку. В свою чергу ради можуть прийняти чи відхилити запропоноване.

Джерела фінансування програми

Центральною проблемою економічного розвитку регіону є джерела фінансування. Доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку та зміцнення матеріально-фінансової бази, на жаль, не є достатніми. Тому необхідно комплексно використовувати всі можливі джерела надходжень коштів.

До них можна віднести:

- випуск місцевих позик;
- державні субсидії;
- кредити;
- іноземні інвестиції.

Поряд з цим місцеві ради можуть запровадити режим найбільшого сприяння, надаючи, відповідно до чинного законодавства, пільги по місцевим податкам та зборам, створюючи вільні зони, надаючи земельні ділянки під будівництво, забезпечуючи відповідну інфраструктуру.

Концентрації коштів також може сприяти об'єднання громад. Наприклад, декілька громад об'єднується для будівництва підприємства. Кожна з них надає частину коштів та бере на себе певне коло завдань та повноважень. Це дозволяє зменшити тягар кожної з громад. Прибуток, що буде приносити підприємство або його частина, може направлятися на подальший економічний розвиток. Крім цього громади можуть утворити регіональний фонд економічного розвитку, кошти якого будуть надаватися на конкурсній основі.

На додаток, раціонально брати до уваги можливість лізингу та страхування фінансових ризиків. Лізинг дає можливість отримати обладнання та почати його експлуатацію не виплачуючи його вартість одразу, а погашаючи поступово в результаті віднесення платежів по лізингу на собівартість продукції. Страхування фінансових ризиків дозволяє звести до мінімуму можливість втрати коштів.

Виконавці програми

До участі у виконанні програми повинні залучатись не лише органи місцевого самоврядування регіону, а й державні та недержавні заклади, установи, організації. Основна задача – розумна організація менеджменту, оскільки невдалий менеджмент у змозі зруйнувати навіть найбільш вдалий та добре прораховану програму. Саме на менеджерів покладається найбільша відповідальність. Тому, визначаючи управлінців, які будуть залучені до виконання, потрібно враховувати їх кваліфікацію, мотивацію в рамках програми, сумісність з цілями програми та її основними етичними та культурними цінностями. Важливо залучити ініціативних людей, які мають авторитет у громаді, і спроможні ставити на найвищий щабель інтереси громади.

Для того, щоб виконати вище перелічені умови, всіх суб'єктів реалізації програми (крім органів місцевого самоврядування) слід залучати на конкурсній основі.

У разі необхідності може бути проведено спеціальне навчання фахівців з метою ознайомлення їх з досвідом виконання подібних програм та надання можливостей обміну досвідом.

Інформаційна підтримка програми

Інформаційна підтримка програми є однією з складових її успішної реалізації. Використання газет, журналів, радіо, телебачення сприяє донесенню мети та завдань програми економічного розвитку до широких мас, пояснює принципи її дії, виправляє неправильні уявлення. У засобах масової інформації повинні бути висвітлені заходи, що здійснюються в межах реалізації програми, терміни їх виконання, виконавці та повідомлені кошти, що направлені на їх здійснення. Також необхідно повідомляти про поточні або проміжні результати, ступінь виконання завдань, що надасть змогу дати оцінку програмі. Ці заходи можуть привернути увагу до участі у програмі не лише громадян (через купівлю облігацій місцевих позик чи безпосередню участь у виконанні програми), а й потенційних інвесторів.

Валерій ФАЛЬЧЕНКО
(депутат міської ради, м. Херсон)

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Екологічна ситуація в області

Екологічна ситуація, що склалась в області, та існуючі тенденції її ускладнення є наслідком розвитку народногосподарського комплексу з ресурсоемними технологіями і фінансуванням природоохоронних заходів за залишковим принципом у попередні роки та сучасного кризового стану в економіці.

Херсонська область не відноситься до числа областей з великим обсягом забруднення атмосферного повітря і займає 18 місце по Україні. На один квадратний кілометр площі Херсонщини потрапляє забруднювальних речовин в три рази менше, ніж в середньому по Україні, а на одного мешканця – в 1,6 разів менше.

Поступовий спад промислового виробництва обумовив, починаючи з 1993 року, зниження обсягів викидів забруднювальних речовин. Внаслідок зниження обсягів викидів, що потрапляють в атмосферне повітря від стаціонарних джерел промислових підприємств, вклад викидів від автотранспорту в загальний обсяг зростає, і в 1998 році склав 68% проти 50% в 1992 році.

Основний внесок у викиди забруднювальних речовин по області вносять підприємства м. Херсона (77,4%).

На обліку знаходиться 593 підприємства, що мають стаціонарні джерела викидів, на 496 з них оформлені дозволи на викиди згідно вимог Закону України «Про охорону атмосферного повітря». Всього в атмосферу викидається біля 70 тис. тонн забруднювальних речовин, в тому числі від стаціонарних джерел більше 20 тис. тонн. Викиди твердих речовин складають 33 % від загального обсягу. На очисних спорудах уловлюється 22,4 % загальної

кількості забруднювальних речовин, що надходять від стаціонарних джерел, або 93 % кількості, що поступають на очисні споруди.

За даними спостережень за рівнями забруднення атмосферного повітря, які виконуються на чотирьох стаціонарних постах Херсонським центром по гідрометеорології, середньорічні концентрації забруднювальних речовин не перевищують середньодобову гранично допустиму концентрацію, за винятком бенз\а\пірену, концентрація якого дорівнює 2,2 ГДК! Причина перевищення – вплив автотранспорту.

В Херсонській області налічується 19 малих річок із заплавами довжиною 745 км, 77 озер, одне водосховище (Каховське), 22 лимани загальною площею 10,34 тис. га, акваторії Чорного та Азовського морів загальною площею 470 тис. га.

За прогнозними ресурсами та експлуатаційними запасами підземні води оцінюються відповідно у 4971 тис. і 923 тис. м³ на добу. Розвіданість підземних ресурсів складає 18 %, а водовідбір з них у шість разів перевищує водовідбір з експлуатаційних запасів. На більшості водозаборів, що експлуатують прогнозні ресурси, вода не відповідає вимогам стандарту «вода питна» за вмістом солей.

Позитивні зміни, що останніми роками спостерігаються в прибережній смузі Чорного та Азовського морів, є результатом суттєвого зниження скидів зворотних вод, забруднених агрохімікатами та органікою, що особливо згубно впливали на екосистеми заток. За санітарними показниками якості вода відповідає вимогам до зон рекреації.

Хімічне забруднення Каховського водосховища, пониззя Дніпра та р. Інгулець носить транзитний характер, про що свідчить значне зниження вмісту забруднюючих речовин з півночі на південь (2-3 рази у порівнянні з Дніпровським водосховищем). Кількісні і якісні показни-

ки хімічного забруднення р. Інгулець майже на 100 відсотків визначаються скидами високомінералізованих вод Кривбасу. В межах Херсонської області спостерігається природне очищення транзитних поверхневих вод від хімічного забруднення.

Хімічне забруднення у поєднанні з незвичайно високим ступенем зарегульованості течії є основним чинником екологічних ускладнень у функціонуванні річкових екосистем. Зоопланктон характеризується нестабільністю і низьким розвитком. В цілому стан планктоценозу показує на антропогенну екологічну напругу з її підвищенням в напрямку пониззя.

Майже 70 відсотків території області складають землі сільськогосподарського призначення. Їх площа перевищує 1,9 млн. га. В структурі сільськогосподарських угідь понад 1,7 млн. га займає рілля, в тому числі 471,6 тис. га – під зрошенням.

Агроекологічні показники ґрунтів мають стійку тенденцію до погіршення якості (родючості) внаслідок неадекватності агрохімічних прийомів. Інтенсивна експлуатація ріллі не забезпечується умовами для відтворення родючості ґрунтів. За умов зменшення обсягів хімічної меліорації збільшуються засоленість та солонцюватість земель на зрошенні, і площа їх складає відповідно 23 та 418 тис. га. Особливо критична ситуація склалась на землях, що зрошуються водою з р. Інгулець, де за зрошувальний сезон з водою надходить 6-7 тонн солей на гектар.

В області продовжує збільшуватись площа земель, що зазнають підтоплення. Існуючі дренажні системи не забезпечують утримання екологічно безпечного рівня ґрунтових вод. Кризова ситуація склалась у приморських районах. На площі майже 200 тис га рівень ґрунтових вод знаходиться на відмітках менше 2 м.

За результатами геохімічних обстежень на території області не виявлено перевищення допустимих нормативів.

Максимальне забруднення ґрунтів спостерігається на газонах біля проїжджої частини вулиць, в смугах відведення автошляхів, біля звалищ побутових відходів та в санітарно-захисних зонах підприємств. Ґрунти міст Херсона та Нової Каховки відносяться до середньозабруднених.

Регіональні проблеми

До основних екологічних проблем області відносяться:

- деградація земель внаслідок водної та вітрової ерозії, вторинного засолення та осолонцювання;
- зменшення продуктивності сільськогосподарських угідь, значна їх розораність;
- підтоплення земель і населених пунктів, особливо в південних районах;
- наявність берегоерозійних процесів Каховського водосховища, р. Дніпро, Чорного та Азовського морів;
- забруднення водоймищ стічними водами з недосконалих, а в ряді випадків аварійних очисних споруд населених пунктів;
- скорочення площ лісових насаджень;
- забруднення земель твердими побутовими та токсичними відходами;
- погіршення якості питної води;
- забруднення підземних вод нафтопродуктами та наявністю полігону ТПВ (М. Херсон);
- стан лівобережної частини земель області південніше Каховської ГЕС.

Одним з головних факторів прояву деградації земель в області є ерозія ґрунтів. Дуже висока сільськогосподарська освоєність території, посушливий клімат з частими суховійними вітрами призводить до вітрової ерозії, а в районах з вираженим рельєфом поширена інтенсивна водна ерозія ґрунтів.

Інтенсивне використання земель призводить до великих щорічних втрат гумусу (в середньому по області вони складають 1,38 т/га), які не компенсуються внесенням органічних добрив та гумуфікацією рослинних решток. Близько 28 тис. га сильно змитих земель потребують виведення з с/г використання.

Контурно-меліоративна організація території повністю не освоєна в області і жодному господарстві, і переважною системою організації території є прямокутно-прямолінійна.

Підвищеного антропогенного тиску зазнають землі на зрошенні, де процеси деградації інтенсифіковано використанням дощувальних машин з надмірно високими енергетичними характеристиками опадів та невідповідністю якості поливної води нормативним вимогам. У поливні періоди останніх років вода з Каховського водосховища (найбільш якісна) стабільно має значення рН 8,1 – 9,8 при оптимальних показниках рН 6,5 – 7,5 для більшості культур, що призводить до утворення в ґрунтових розчинах нормальної та бікарбонатної соди, згубної для кореневої системи рослин, сприяє проникненню натрію в склад ґрунтового поглинального комплексу, вмісту водно-пептизуючого мулу, збільшенню щільності орних горизонтів, зменшенню коефіцієнту структурності, а в кінцевому підсумку до подальшого солонцювання та содового засолення ґрунтів і, як наслідок – до зниження родючості.

На землях, що зрошуються водою з р. Інгулець, викладені вище негативні зміни ґрунтового покриву доповнюються вторинним засоленням та накопиченням активного хлору. Всього площа засолених земель по області складає 260,4 тис. га, з них вторинне засолення 38,7 тис. га. Площа солонцюватих земель складає 786,6 тис. га. Засоленість та солонцюватість земель на зрошенні і площа їх складає відповідно 25,4 тис. га та 421 тис. га. Зважаючи, що хімічна меліорація земель на зрошенні ведеться у недостатніх обсягах, погіршення агроекологічних показників

може набути критичної межі – безповоротної втрати родючих земель.

Особливої гостроти в останні роки набула проблема підтоплення земель та населених пунктів. До природних факторів підтоплення (періодичне випадання аномально великої кількості атмосферних опадів – більше 600 мм при середньому значенні 386 мм, практична безсточність більшої частини рівнинної території, наявність великої кількості замкнутих родових понижень, дуже слабка природна дренажність території та інші) додаються фактори техногенного характеру, основними з яких є: фільтраційні втрати на зрошенні (11 тис. пог. км каналів в земляному руслі, дві третини зрошення – відкриті зрошувальні системи), необґрунтованість прийнятих рішень при будівництві водогосподарських об'єктів, відсутність прогнозних розрахунків впливу на навколишнє природне середовище, порушення режимів зрошення та інші. На сьогоднішній день площа підтоплення земель становить 47,5 тис. га, або 9,7% від загальної площі зрошення. Крім того підтоплені 174 населених пункти, тобто кожен четвертий населений пункт. За проектними розрахунками для утримання ґрунтових вод на екологічно безпечному рівні дренажними системами необхідно щорічно відкачувати понад 700 млн. м³ води. На сьогоднішній день з різних причин дренажними системами забезпечується відкачка 30-40% необхідного обсягу. Але ці заходи спрямовані на ліквідацію наслідків, а не причин підтоплення. Ліквідуючи одну екологічну проблему, дренажні системи через скиди породжують проблему порушення морських екосистем і не забезпечують захист підземних вод від забруднення.

Потребує невідкладного вирішення проблема руйнування берегів Каховського водосховища, р. Дніпро, ділянок Чорноморського і Азовського узбережжя, де переробка берегів в деяких місцях склала 80-100 м. Із 772 км Чорноморського узбережжя зафіксовано 158 км нестійких аб-

разивних ділянок і до 2010 року прогнозується втратити 198 га за рахунок абразії і зсувів. Із 149 км довжини берегів Азовського моря в межах Херсонської області 18 км розмивається, 27 км піддається абразійно-обвальним процесам. Під постійною загрозою руйнування знаходяться розміщені в береговій зоні житлові будинки, курортні комплекси, інженерні комунікації, сільгоспуділя.

Незважаючи на таку загрозливу ситуацію, берегоукріплювальні роботи в останні роки практично припинилися.

Незадовільний і санітарно-хімічний стан р. Інгулець, в яку скидаються високомінералізовані води промислових підприємств Кривбасу. Практично всі 20 тис. га зрошуваних земель, які використовують воду р. Інгулець для поливу, засолені в різних ступенях і потребують хімічної меліорації.

Всі існуючі системи водовідведення Херсонської області не відповідають вимогам щодо екологічно безпечного функціонування. У системах каналізації амортизовані 27% мереж, 10% насосних станцій, 43% насосних агрегатів. Каналізаційні колектори тривалий час експлуатуються понад нормативний термін. Розпочаті роботи по реконструкції та будівництву нових систем водовідведення через відсутність належного фінансування перетворились у довгобуд з усіма негативними наслідками. Так, наприклад, у м. Гола Пристань на будівництві каналізації у 1996-1997 роках було виконано будівельно-монтажних робіт на суму 356827 грн., заборгованість склала 113614 грн., у 1998 році фінансування цього об'єкту обласним бюджетом не було передбачено і будівництво припинилось. Стічні води м. Гола Пристань скидаються у земляні накопичувачі. Враховуючи недостатню захищеність питних водоносних горизонтів, не виключене їх забруднення.

Очисні споруди санаторію «Золота Нива» потужністю 700 м³/добу в оздоровчий сезон працюють з великим перевантаженням. Сюди поступають стічні води з усіх оздо-

ровчих комплексів с. Залізний Порт. Недоочищені стічні води скидаються в накопичувач, а потім – в озеро Потіївської ділянки Чорноморського біосферного заповідника. При будівництві санаторію та очисних споруд (лише для потреб санаторію) очищені стоки планувалось використовувати на зрошенні радгоспу «Сонячний», а скид в озеро заповідника заперечує природоохоронному законодавству, і є недопустимим.

Очисні споруди м. Скадовська потужністю 10 тис. м³/добу були збудовані по застарілому проекту, в оздоровчий сезон працюють з перевантаженням. При аварійній ситуації стічні води скидаються в земляни накопичувачі, розташовані в прибережній зоні Джарилгацької затоки.

Реконструкція очисних споруд (доведення до потужності 25 тис. м³/добу) ведеться з 1990 року, введення в дію заплановане на 1995 рік, але будівництво призупинене з-за відсутності коштів. Очисні споруди м. Генічеська збудовані у 1981 році також по застарілому проекту, працюють не на повну потужність, але очищені стічні води не відповідають нормативам гранично-допустимих скидів. Реконструкція ведеться з 1991 року; але з-за відсутності коштів не завершена.

Система каналізації м. Херсона не в змозі нормально працювати: з 226,9 км каналізаційних мереж 149,6 км, або 66%, повністю зношені. Дві з шести основних каналізаційних насосних станцій потребують повної реконструкції. В разі аварійних поривів неочищені стічні води скидаються в поверхневі водойми.

Лісові насадження Херсонської області зазнають інтенсивного антропогенного впливу, гинуть в результаті пожеж, від шкідників, хвороб та самовільних рубок. Лісистість для ступеня рекомендується довести до 9%. Нині лісистість області складає 5,3%, а без урахування Цюрупинського і Голопристанського районів – біля 2%. Таке

становище неминуче призведе до перетворення території області в пустелю.

Лісові насадження області переважно штучного походження і природоохоронного призначення – закріплення пісків, боротьба з водною та вітровою ерозією.

В останні роки стан лісових ресурсів неухильно погіршується. На фоні різкого зменшення обсягів лісомеліоративних робіт має широке розповсюдження знищення полезахисних лісосмуг, у крайній незадовільному стані знаходяться лісові насадження в Цюрупинському та Голопристанському районах. Зважаючи на обсяги необхідних робіт по приведенню у належний санітарний стан Нижньодніпровських лісів (10 тис. га сушільних і 13 тис. га вибіркових санітарних рубок, 26 тис. га рубок догляду, хімічна обробка для боротьби з шкідниками лісу на площі 54 тис. га), за реалій наявного матеріально-технічного забезпечення стан лісових насаджень Держлісфонду визначається як катастрофічний. Існує постійна загроза пожеж, під загрозою оголення знаходиться понад 60 тис. га піщаних масивів.

Типовими для кліматичної зони Херсонської області є підземні води з мінералізацією до 1,5 г/дм³. Найбільш сприятлива гідрохімічна обстановка спостерігається в зоні місцевого живлення понтмеотіс-верхньосарматського водоносного комплексу (Олешківські піски) на території Цюрупинського і Голопристанського районів. Мінералізація цих підземних вод складає 0,1-0,6 г/дм³, води гідрокарбонатного, гідрокарбонатно-хлоридного складу.

Північні райони Херсонської області зазнають гострого дефіциту в господарсько-питній воді і для водопостачання використовуються підземні води з четвертичних відкладень, не відповідаючих Держстандарту по бактеріологічним показникам.

Стабільне погіршення якості підземних вод відмічається на території Іванівського, Генічеського (території,

що примикають до Запорізької області), східної частини Каховського, Горностаївського і Білозерського районів. Інтенсивна експлуатація неогенового водоносного комплексу сприяє перетоку мінералізованих вод із суміжних водоносних горизонтів.

Більш ніж на третині водопроводів області виявлені порушення санітарних норм та правил, на 40% артезіанських свердловин відсутнє огороження зон суворого режиму, більше 30% водонапірних башт протікають, більша частина водопровідних мереж амортизована. В багатьох населених пунктах у зв'язку з незадовільним станом насосного обладнання відмічаються часті перебої у подачі населенню питної води.

Погіршилась ситуація з водопостачанням у зв'язку з підтопленням населених пунктів. Водопровідні мережі, оглядові колодязі, оголовки артсвердловин були затоплені забрудненими водами, що призвело до погіршення якості питної води.

Водопостачання м. Херсона питною водою здійснюється з підземного сарматського горизонту 374 свердловинами. Експлуатаційні можливості Херсонського водозабору – 198,7 тис. м³ за добу. Фактично, особливо у літній період, водозабір необхідно збільшувати до 220 тис. м³ за добу. У зв'язку з цим відбувається підсос неясної (солоні) води з вищерозташованих водоносних горизонтів і погіршується якість питної води.

Нафтопереробний завод – це об'єкт, забруднення від якого суттєво впливає на стан підземної гідросфери всього прилеглої району.

Проблема забруднення підземних вод у районі НПЗ вперше виникла ще у 70-х роках і залишається дуже гострою тепер, оскільки забруднення продовжує існувати і розповсюджуватися, незважаючи на значний обсяг виконаних заводом екологічних робіт у 1990–1996 роках, які включають вивчення, спостереження і відкачку нафтопро-

дуктів. Вміст розчинених нафтопродуктів в підземних водах досягає 58 мг/л, шар нафтопродуктів на поверхні ґрунтових вод на деяких ділянках більше 0,3 м. Незважаючи на масштаби забруднення за останні два роки не було пробурено жодної нової свердловини, скоротилося число відкачувальних свердловин і, відповідно, обсяги відкачки забруднення.

Серед екологічних проблем – і стан лівобережної частини земель області південніше Каховської ГЕС (Голопристанський, Цюрупинський райони, Новокаховський міськвиконком, частково Каховський район). Ці території, з точки зору гідрогеологічних характеристик, являють собою екологічно вразливі комплекси, і характеризуються, як незахищені чи слабозахищені. Запаси питної води доброї якості тут такі, що можуть задовольнити не тільки Херсонську, а і сусідні області. Але антропогенне навантаження призвело до забруднення ґрунту і водоносних горизонтів, в тому числі і питних. Для цих територій повинен забезпечуватись особливий підхід, який би гарантував збалансовану господарську діяльність, тим більш, що ці землі характеризуються в основному, як малопродуктивні, і їх частина в господарському балансі незначна.

Вплив забруднення навколишнього середовища на здоров'я населення

Загальний рівень інфекційної захворюваності у 1999 році в порівнянні з 1998 роком зменшився на 1,3%; було зареєстровано 181470 випадків, показник на 100 тис. населення склав 14554,9. Захворюваність інфекційними хворобами, без урахування грипу та інших гострих респіраторних інфекцій, склала 809,5 на 100 тис. населення, зареєстровано 10093 випадки. У порівнянні з 1997 роком захворюваність зросла на 11,2%, в основному за рахунок краснухи, захворюваність на яку зросла у 5,8 разів і склала 3575 випадків, інтенсивний показник 286,7.

Було зареєстровано 38 випадків отруєння грибами, постраждало 45 чоловік, в т. ч. 11 дітей, одна дитина померла.

В області налічується близько 260 стаціонарно-несприятливих пункти сибірської виразки, які під впливом антропогенних факторів (випас худоби, розкопки), а також природних факторів (зливи, підтоплення) можуть активізуватися.

Демографічні процеси

Загальна чисельність населення Херсонської області у 1998 році склала 1237,1 тис. чол. Сальдо зовнішньої міграції склало -3502 чол., тобто відбувався відток населення. Кількість померлих перевищила кількість народжених і це співвідношення склало 157,8%. Щільність населення 43 чол./кв. км, рівень демографічного навантаження 75,2%.

Тривалість життя: чоловіків - 59 років, жінок - 71,7 років. Рівень дитячої смертності - 15,2 на 1000 народжених живими; рівень смертності новонароджених до 7 днів життя - 5,8 на 1000 народжених; мертвонароджених - 6,9 на 1000 народжених живими і мертвими, рівень материнської смертності - 6 жінок за 1998 рік.

У містах і селищах міського типу проживає 61,4% від загальної чисельності населення.

Інформування громадськості, громадські рухи, екологічна освіта

Засоби масової інформації Херсонщини висвітлюють проблеми екології: підтоплення, якість питної води, проблеми Дніпра, вирощування екологічно-чистої сільськогосподарської продукції для виробництва продуктів дитячого та дієтичного харчування, критичний стан лісового господарства, стан заповідників та інші.

Незважаючи на несприятливі соціально-економічні умови, екологічні організації області в 1999 році виконали достатньо великий обсяг роботи і, зокрема, завдячуючи їх активній позиції були вирішені деякі важливі для області питання. Серед таких перш за все треба відзначити такі:

1. Скадовська медична зона «отримала» Постанову КМУ від 18. 05. 98р. №703, яка затвердила Положення про санітарний захист цієї важливої рекреаційної зони для лікування та оздоровлення дітей, особливо з Чорнобильської зони.

2. На розгляд та затвердження облрадою було передано ряд наукових обґрунтувань та інших необхідних документів для віднесення певних унікальних територій Нижнього Дніпра та Каховського водосховища до резерву земель заповідного фонду.

3. Розпочато роботи по ліквідації складу непридатних та заборонених отрутохімікатів в с. Мирне Каланчацького району.

4. Розпочато організаційні заходи по відродженню спеціалізованих сировинних зон виробництва продукції для дитячого та дієтичного харчування, і в першу чергу у південних районах лівобережжя, що прилягають до Азовського та Чорного морів.

Активісти та лідери «зеленого руху» Херсонщини ведуть активну пропаганду природоохоронних ідей в господарванні та побуті.

На базі Голопристанської школи №2 «під керівництвом Буженка М. В. діє дитяче екологічне об'єднання «Зелений Гомін», яке об'єднує більше 2-х тисяч школярів і відоме тепер по всій Україні.

Екологи Центру дітей та юнацтва Комсомольського району м. Херсону організували операцію «Звалище», в ході якої діти виявляли місця звалищ та смітників у районі та разом з мешканцями ліквідували звалища, висадили на їх місці дерева.

Біля 500 учнів брали участь у Всеєвропейському обліку птахів і дані спостережень надсилалися до Українського товариства охорони птахів.

Більш 10 років учні Роздольненської школи Каланчацького району проводять облік птахів своєї місцевості. Юннати Степнянської школи Н. Сірогозького району дотримуються за насадженнями села, охороняють місця, де росте жовтий тюльпан Шренка, який занесений до Червоної книги.

При обласній спільноті охорони природи працюють секції з охорони води, землі, повітря, рослинного і тваринного світу, лікарських рослин, лісу, рибних запасів, природно-заповідного фонду. Працює народний університет «Природа» з факультетами садівництво та виноградарство, квітництво, лікарські рослини. Філіали університету «Природа» діють у Н. Каховці та у Голішівці; слухачі Голішівського університету беруть участь у рейдах – перевіряють разом з науковцями, ведуть облік тварин на лісо-стенових ділянках Чорноморського заповідника, розвивають штучні гнізда у лісопасах, ведуть облік птахів.

Стан екологічної освіти

За останні роки значно підвищився рівень екологічної освіти як у шкільних програмах, так і в учбових процесах вищих навчальних закладів.

Так, у Херсонському державному педагогічному університеті функціонує кафедра зоології та екології, яка забезпечує викладання дисциплін екологічного циклу на всіх факультетах університету. Викладачі та студенти плідно співпрацюють з Чорноморським біосферним заповідником, проводяться дослідження ентомофауни Причорномор'я, з'ясовуються чинники динаміки популяцій рослин і тварин.

З року в рік посилюють свою еколого-освітню роботу заповідники. Екскурсійним сектором заповідника «Ас-

канія-Нова» з травня 1998 року проведено екскурсії за встановленим маршрутом із 42 тисяч екскурсантів (для порівняння: у 1995р. – 15 тисяч; у 1996р. – 25 тисяч; у 1997р. – 37 тисяч). Проводяться масові заходи, такі як марші парків, день відкритих дверей зоопарку, робота із слухачами Новоасканійської та Армянської малих академій, станціями юних натуралістів.

Рівень забруднення природного середовища

В області контроль за забрудненням атмосферного повітря шкідливими речовинами промислових підприємств та викидами автотранспорту здійснюється у містах Херсоні, Генічеську, Н. Каховці, смт Високопіллі. Стан забруднення атмосфери контролюється по 9-ти інгредієнтах: пилу, сірчаному газу, сірководню, окису вуглецю, окису азоту, аміаку, фенолу, вуглеводнів, формальдегіду. В цілому по області забруднення атмосферного повітря шкідливими речовинами за 1998 рік відмічено у 2,04% проб, в т. ч. пилом – в 5,2% проб (м. Херсон), окислом вуглецю – в 2. 6% проб (м. Херсон), окислом азоту – в 3,45% проб (м. Херсон), фенолом – в 12,5% проб (м. Н. Каховка), формальдегідом – в 1,2% проб (м. Н. Каховка).

Основними забруднюючими речовинами атмосферного повітря в м. Херсоні є бенз(а)пірен, діоксид азоту, фенол, пил, оксид вуглецю. ІЗА по місту склав 4,35.

Продовжується спад промислового виробництва, що обумовлює зменшення викидів шкідливих речовин стаціонарними джерелами забруднення.

Основним джерелом забруднення повітря бенз(а)піреном є автотранспорт. Концентрація цього інгредієнту у місті Херсоні перевищує ГДК.

Загальний стан забруднення води Каховського водосховища і Нижнього Дніпра у 1998 році оцінюється від III до IV ступеня забруднення, в залежності від сезону і умов за-

бруднення. По всьому Каховському водосховищу і р. Дніпро в період з кінця липня і в першу декаду серпня спостерігався понижений вміст розчинного кисню. Високий вміст цинку і марганцю відмічався у воді Нижнього Дніпра.

У порівнянні з 1998 роком у воді Каховського водосховища і р. Дніпро відмічалось деяке зниження концентрацій азоту нітритного, нітратного, амонійного.

Антропогенний вплив на природне середовище

Грунтовий покрив області різноманітний, в північній частині переважають чорноземи південні, на південь переходять в каштанові ґрунти в комплексі з солонцями, солончаками і солодами, а в західній частині лівобережжя Дніпра та Дніпровського лиману знаходяться Олешківські піски. Чорноземи займають 45% від площі с/г угідь, каштанові ґрунти – 38%. Ґрунтоутворюючими породами є леси, лесовидні суглинки різного механічного складу від супіщаних до легкоглинистих, стародавні і сучасні алювіальні та морські відклади, елювій карбонатних порід та червоно-бурі глини. Агрохімічні показники ґрунтів мають стійку тенденцію до погіршення родючості внаслідок інтенсивного використання земель, розвитку ерозійних процесів та недосконалості агротехнічних прийомів. Вміст гумусу в ґрунтах по області становить 0,81 – 2,95%. В пробах ґрунтів визначається вміст цинку, міді, свинцю, кадмію, марганцю; але випадків з перевищенням ГДК не спостерігалось. Дуже велика сільськогосподарська освоєність території області, посушливий клімат з частими суховійними вітрами призводять до вітрової ерозії. Водна ерозія поширена на схилах долин рік Інгульця, Каховського водосховища та Дніпровського лиману. Найбільше прогресує водна ерозія у Бериславському та Великолепетиському районах, а вітрова ерозія – у Каховському, Верхньорогачицькому, Нижньосірогозькому та Генічеському районах. Всього по області охоплено водною ерозією 264,3 тис. га с/г угідь.

Незважаючи на постійне погіршення стану земельних ресурсів через загальні екологічні негаразди в державі та області, постійно зменшуються обсяги робіт з охорони земель. Зменшуються обсяги не тільки спеціальних заходів для боротьби з водною та вітровою ерозією, але й обсяги традиційних протиерозійних заходів.

Велике значення у протиерозійних заходах в умовах Херсонської області відводиться лісомеліоративному насаджению.

Посухи останніх років, значне зниження рівня ґрунтових вод на територіях лісних масивів, відсутність належного догляду в процесі лісовирощування, несанкціоновані вирубки дерев та незначні обсяги лісовідновлювальних робіт призводять до зменшення лісних масивів.

В області продовжує збільшуватись площа земель, що зазнають підтоплення.

Надра

Однією з провідних галузей народного господарства Херсонської області є виробництво будівельних матеріалів. Воно базується на розробці родовищ вапняків для виготовлення будівельного каменю, будівельного вапна, стінового каменю, глинистих порід як керамічної сировини, пісків для будівельних цілей. Область забезпечена такими видами корисних копалин: сировина для будівельної кераміки, керамзитова сировина, камінь будівельний, стінові матеріали з природного каменю, вапняки для випалу на вапно, піски будівельні, торф, підземні води прісні, підземні води мінеральні.

Основним джерелом господарсько-питного водопостачання м. Херсона та Херсонської області є підземні води. Їх експлуатація здійснюється водозабірними свердловинами, які обладнані на понт-меотіс-верхньо-сарматський водоносний комплекс, верхньо-міоценовий (тортонський), палеогеновий та четвертинний водоносні горизонти.

Гідрохімічна обстановка на території області склались під впливом природних умов та техногенних факторів, головними з яких є доводідбір підземних вод для господарсько-питного водопостачання, вплив Каховського водосховища, зрошення земель.

Підземні води з мінералізацією до 1 г/дм^3 розповсюджені на території Щорупинського, Голопристанського, Скадовського, Каланчацького районів. З мінералізацією $1,5\text{--}3,0 \text{ г/дм}^3$ – на території північних та південно-східних районів; більше $3,0 \text{ г/дм}^3$ – у північно-західній частині Іванівського, південній частині Каховського-північній частині Новотроїцького, Білозерського районах. На решті території розповсюджені підземні води з мінералізацією $1\text{--}1,5 \text{ г/дм}^3$, які характерні для даної кліматичної зони.

Реальну загрозу забруднення підземних вод являють господарські об'єкти, поверхневі приймачі рідких та твердих відходів, склади пального, отрутохімікатів та мінеральних добрив на територіях Голопристанського, Щорупинського та Каховського районів, де експлуатаційний водоносний горизонт не має природної захищеності.

Інтенсивне використання у попередні роки підземних вод, що перевищувало прогностичні експлуатаційні запаси, стало однією з основних причин хімічного забруднення підземних вод основного неогенового водоносного комплексу у південно-східних районах області. Це виявляється у збільшенні мінералізації, загальної жорсткості, підвищеному вмісту хлоридів та сульфатів.

Вирішити проблему забезпечення м. Херсона екологічно чистою питною водою можна лише за рахунок освоєння нових ділянок, перерозподілу доводідбору на Лівобережній ділянці (Підступенський водозабір), ділянка за плавів р. Дніпро.

Забруднення підземних вод нафтопродуктами пов'язана з діяльністю АТ «Херсоннафтопереробка».

Забруднення підземних вод нітратами можливе через тальвег балки Кизекирмен, де оголюються вапняки понтичного ярусу.

На Новокаховському водозаборі у окремих свердловинах спостерігається нітратне і бактеріальне забруднення підземних вод. Вирішити проблему водопостачання міста можна за рахунок використання більш глибоких та захищених від зовнішнього впливу водоносних горизонтів.

Атмосферне повітря

Херсонська область не відноситься до числа областей з великим обсягом забруднення атмосферного повітря і займає 18 місце по Україні.

Спад промислового виробництва обумовив зниження обсягів викидів забруднюючих речовин, що надійшли в атмосферне повітря протягом 1998 р. в зрівнянні з попереднім роком. Всього викинуто $15,9$ тис. тонн (без урахування викидів автотранспорту), що на $23,6\%$ менше, ніж у 1997 році. Викиди твердих речовин складають 5% від загального обсягу. На очисних спорудах уловлюється $18,9\%$ загальної кількості забруднюючих речовин, що відходять від стаціонарних джерел або $92,5\%$ кількості, що поступають на очисні споруди.

Найбільш забрудненим містом області залишається обласний центр. На його долю припадає 78% загального обсягу викидів забруднюючих речовин.

Головним забруднювачем повітря Херсонської області є АТ «Херсоннафтопереробка», викиди якого складають майже дві третини викидів в області (102 тис. тонн) та 82% м. Херсона. Підприємством впроваджуються заходи щодо зменшення викидів в атмосферу згідно плану-графіку, передбаченого затвердженим проектом норм ГДВ. Так, за рахунок виконання заходів у 1998 році викиди легких органічних сполук зменшилися на $121,7$ тонни.

Суттєвий внесок в забруднення атмосферного повітря вносять об'єкти теплоенергетики. Від котлоагрегатів Херсонської ТЕЦ в атмосферу надійшло в 1998 році 0,6 тис. тонн шкідливих речовин.

Середньорічні концентрації забруднюючих речовин залишилися на рівні значень за 1997 рік. Концентрація бенз/а/пирену знизилась у 1,7 рази, вуглеводнів – у 1,8 рази. Середні концентрації важких металів по місту значно нижче ГДК.

Причина перевищення гранично допустимих концентрацій в повітрі м. Херсона – це вплив автотранспорту.

Рослинний світ

На території Херсонської області знаходиться 98,1 тис. га лісових насаджень, з них 86,1 тис га – державного лісгосподарського об'єднання «Херсонліс» – 12,0 тис. га – в господарських системах обллісгоспроду. Крім того, 28,7 тис. га – позахисні лісові смуги. Рубки головного користування в лісах області не проводяться. В лісах проводять рубки, пов'язані з веденням лісового господарства, та інші рубки.

У 1998 році кліматичні умови були більш сприятливими, ніж у попередні роки, але стан лісів не поліпшився. Глицеві насадження із сосни звичайної на площі біля 30 тис. га мають сильну ступінь усихання. Ослаблення лісів, в свою чергу, сприяло масовому розмноженню глицегризучих і стовбурних шкідників (52346 га). Осередки усихання з великою масою сухостійкої деревини і валівника, збільшення розмірів деревостоїв, пошкоджених шкідниками, суховерхність дерев поступово погіршують санітарний стан лісів і збільшують пожежну небезпеку сонових насаджень на пісках.

Для захисту від лісових пожеж ДЛО «Херсонліс» у 1999 році виконано:

- влаштування протипожежних бар'єрів, захисних мінеральних смуг, розривів – 227 км;
- догляд за мінералізованими смугами – 4,7 км;
- утримання доріг лісгосподарського і протипожежного значення – 7 км;
- санітарні вибіркові рубки – 1112 га / 13 12 м³;
- влаштовано вітрин на протипожежну тематику – 12. шт ;
- теж саме, аншлаги, плакатів, лано – 177 шт;
- влаштовано місць відпочинку для куріння – 22;
- виступи по радіо, телебаченню – 57;
- виступ в газетах – 15;
- прочитано лекцій, бесід – 12.

Стан озеленення населених пунктів, промислових центрів в останні роки погіршився. Так за 1997 – 1999 роки не створено жодного гектара нових зелених насаджень з причин відсутності фінансування цих робіт.

Тваринний світ

В даний час, через обставини соціально-економічного характеру, рибне господарство Херсонської області, природні рибгосподарські водойми знаходяться у кризовому стані. Виллов риби у Дніпро-Бугській гирловій області зменшився з 7,2 тис. тонн до 4 тис. тонн, починаючи з 1993 року. Особливо різке зниження уловів відбулося за 1994–1997 роки, коли середньорічний виллов риби по Херсонському рибодобувному району склав усього 1299 тонн з коливаннями від 840,4 тонн (1994 р.) до 1,3 тис тонн (1997 р.), тобто виллов риби досяг самого найменшого значення за всю історію промислового рибальства. За останні два роки валовий виллов риби в області збільшився за рахунок спалаху популяції піленгаса та відродження популяції азовського бичка.

В області налічується 116 водозабірних споруд. Дозволи на їх спецводокористування видаються держуправлінням лише при наявності рибозахисних пристроїв та актів обстеження їх ефективності. На головних водозаборах Північно-кримського каналу та Каховського магістрального каналу рибозахисні споруди відсутні, а кошти на будівництво не виділяються. Для відшкодування збитків, нанесених рибному господарству управлінням Каховського магістрального каналу, починаючи з 1999 р. проводитимуться роботи по зарибленню Каховського водосховища молоддю рослинодних риб, потреби у кількісному складі яких розробляються кафедрою рибництва Херсонського державного аграрного Університету ім. А.Д.Щурупи.

Обстеженнями Херсонського відділення рибного господарства Каховського магістрального каналу встановлено значні запаси рибних ресурсів, починаючи з 1999 р. управлінням Каховського магістрального каналу проведено зариблення каналу молоддю карпових риб і ведуться роботи щодо підготовки до промислового вилову.

У зв'язку з гідробудівництвом на Дніпрі і зменшенням прісноводного стоку на потреби промисловості та сільського господарства змінився гідрологічний режим його пониження.

Для зменшення негативного впливу гідробудівництва і створення сприятливих умов для мешкання гідробіотів, на протязі більше 30 років в заплавах водоймах щорічно здійснювався комплекс рибоводно-меліоративних робіт (розчистка та поглиблення плеса озер, рукавів між ними та русловими водоймами, насадка штучних нерестовищ для риба та інші заходи). Це дозволяло підтримувати вилов напівпрохідних та місцевих видів риб на рівні 1400-1500 тонн на рік. Але в останні роки, з причин економічного характеру, обсяги рибоводно-меліоративних робіт зменшилися.

Відходи

В Херсонській області на кінець 1998 року накопичилися велика кількість токсичних відходів.

Більша частина їх розташована в Новокаховському районі. Це пояснюється тим, що в м. Нова Каховка полігоном токсичних відходів заводу «Південелектромаш» користується також завод «Сокіл». На полігоні заховороняються гальванічні відходи, відпрацьовані формувальні суміші, відпрацьовані емальї, та мастильно-охолоджуючі рідини.

Питання переробки гальванічних шламів не вирішене.

Нафтошлами накопичуються в шламонакопичувачах АТ «Херсоннафтопереробка» та в резервуарах ВАТ «Херсонські комбайни». Переробка нафтошлану на АТ «Херсоннафтопереробка» здійснюється на установці КХД (Німеччина), тверда фаза, що утворюється після переробки, зберігається у шламонакопичувачі.

Збором люмінесцентних ламп, які накопичуються та зберігаються на підприємствах, займаються Миколаївська фірма «Вікінг» та Полтавська фірма «Діола».

Непридатні для застосування отрутохімікати та пестициди за даними «Облагрохіму» в об'ємі 429,7 тонн зберігаються на базах. Проводяться роботи по їх знешкодженню.

На облік у держуправлінні екобезпеки нараховуються 25 звалищ та полігонів ТПВ. Відповідають проектам полігони ТПВ у містах Херсоні, Бориславі, Каховці, Новотроїцьку.

Екологічна безпека області

В Херсонській області розташовані 12 крупних промислових об'єкти, які використовують хімічно-небезпечні речовини, 45,7% населення області мешкає в зонах можливого хімічного зараження.

У 1998 році були зафіксовані 2 аварії техногенного походження.

Заходи, вжиті для удосконалення системи управління в галузі охорони довкілля

У 1998 році за участю держуправління екобезпеки в області була розроблена і затверджена обласною Радою народних депутатів програма невідкладних природоохоронних заходів щодо забезпечення умов екологічно-безпечного проживання населення та призупинення деградації природних ресурсів і створення умов відновлення їх потенціалу;

(Програма «Екологія – 2005» в сучасних економічних умовах). Міські, районні Ради та районні державні адміністрації розробляють і затверджують відповідні програми з урахуванням екологічних проблем і пріоритетних напрямків природоохоронних заходів на рівні районів.

Програма «Екологія – 2005» включає в себе наступні розділи щодо заходів охорони довкілля:

- недопущення забруднень навколишнього природного середовища неочищеними стічними водами та побутовими відходами;
- захист земель від деградації та раціональне водокористування;
- збереження лісових насаджень;
- недопущення забруднення довкілля токсичними відходами та небезпечними агрохімікатами;
- зменшення шкідливого впливу промислових підприємств, об'єктів теплоенергетики та транспорту;
- відновлення і підтримання сприятливого гідрогеологічного режиму і санітарного стану річок, водойм та об'єктів питного водопостачання;
- розвиток зон рекреації та розширення територій природно – заповідного фонду;

- природоохоронна просвітницька та виховна робота.

Держуправлінням екобезпеки були підготовлені розпорядження обласної державної адміністрації щодо охорони навколишнього природного середовища:

- про координацію роботи органів державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища;
- про проведення щорічного Дня довкілля;
- про поводження з відходами з полімерних матеріалів і сільського господарства та забезпечення їх утилізації та переробки в області;
- про розподіл коштів для проведення першочергових заходів з ліквідації наслідків підтоплення в області;
- про лісові насадження та лісосмуги.

Незважаючи на нагальну необхідність виконання заходів щодо охорони довкілля, відсутність коштів не дозволяє проводити природоохоронні заходи у повному обсязі.

Стан фінансування екологічної галузі

Причинами зменшення надходжень коштів за забруднення навколишнього природного середовища є спад обсягів виробництва, зменшення кількості платників за забруднення природного середовища. Також різниця між плановими та фактичними надходженнями пояснюється наданням підприємствам лімітів з урахуванням режиму номінального навантаження технологічного обладнання. Фактично маса забруднювальних речовин у більшості підприємств складає 10-50% від затверджених лімітів.

Наукові дослідження в галузі екології

За останні роки в області було виконано чималий обсяг робіт екологічного спрямування і на сьогодні підготовленими до впровадження є такі розробки:

1. Технологія утилізації відпрацьованих хромовміслючих електролітів електрохімічних виробництв з отриман-

ням залізо-хромових лігатур для порошкової металургії та дубителів для шкіропереробної промисловості (НВГКЦ «Ферропор»).

2. Технологія вирощування та прискороного визрівання бавовника, як культури, що знижує рівень ґрунтових вод та рекультивує осолонцювані землі. (Херсонська філія ІАУ).

3. Технологія використання осадів міських очисних споруд та деяких інших відходів для отримання біогумусної маси, як органіно-мінеральної складової підвищення родючості ґрунтів. (Херсонська філія ІАУ).

4. Технологія та спеціалізована мобільна установка сухої демеркуризації відпрацьованих ртутувміщуючих люмінесцентних ламп (НВГКЦ «Ферропор»).

5. Технологія утилізації твердих та рідких нафтошламів з отриманням торфобрикетів, як дешевого і достатньо калорійного палива для сільської місцевості (Херсонська філія ІАУ, НВГКЦ «Ферропор», МПП «Гілея»).

6. Технологія та мобільна установка знепечення токсичних відходів, в першу чергу заборонених та непридатних для використання отрутохімікатів для використання отрутохімікатів органічного походження (НВГКЦ «Ферропор»).

7. Технологія виготовлення теплоізоляційних облицювальних матеріалів на основі піноскла з використанням склобою (НВГКЦ «Ферропор»).

В стадії доопрацювання та виробничого експерименту знаходяться розробки в галузі використання нетрадиційних джерел енергозбереження та ресурсозбереження (Херсонська філія ІАУ, ХДТУ, НВГКЦ «Ферропор», фірма «Біолог» та інші).

Науково-дослідна діяльність з охорони навколишнього середовища ведеться також у вищих навчальних закладах м. Херсона, Чорноморському біосферному заповіднику,

біосферному заповіднику «Асканія-Нова», Азово-Сиваському національному природному парку. Українському науково-дослідному інституті зрошуваного землеробства.

Так, силами кафедри хімії державного педагогічного університету у 1998 році виконувалась госпдоговірна тема «Контроль якісного складу стічних вод промислових підприємств і організацій м. Херсона, що скидаються у міську каналізацію». Проведені дослідження по визначенню джерел забруднення стічних вод, досліджена ефективність роботи очисних споруд, підготовлені рекомендації по її підвищенню. Виконані дослідження якості питної води міста та області, а також р. Дніпро та її протоків. Силами біотехнологічного центру університету проводяться дослідження з використання екологічно чистих речовин, як стимуляторів росту сільгоспкультур. Отримані результати застосовуються у Херсонській філії заліснення пісків та виноградарства інституту лісу, дослідній станції рису УААН, інституту зрошуваного землеробства.

Кафедрою ботаніки проведені дослідження і подані наукові обґрунтування щодо необхідності створення нових природоохоронних об'єктів. Розроблене обґрунтування на створення Нижньодніпровського природного національного парку, Національного парку «Джарилгач» та інших природно-заповідних об'єктів. У 1998 році за матеріалами професора Бойка М. Ф. створені у Білозерському районі заказники загальнодержавного значення «Станіславський», «Олександрівський» та заказники місцевого значення «Широка Балка» і «Софіївський».

У 1998 році Інститутом зрошуваного землеробства УААН відпрацьовувався комплекс заходів по стабілізації і розвитку зрошуваного землеробства, які при недостатній забезпеченості дозволяли б одержувати високий рівень врожайності сільськогосподарських культур, стабілізувати родючість ґрунтів та екологічний стан поливних земель при мінімальних витратах ресурсів. Розроблялись нові су-

часні сівозмінні, водо- та ресурсозберігаючі режими зрошення, системи удобрення, обробітку ґрунту, захисту рослин та меліоративні заходи, які стали складовою частиною ресурсоекономії природоохоронної системи зрошуваного землеробства. В результаті розробки екологічно безпечних водо- та ресурсозберігаючих режимів зрошення та систем управління водним режимом ґрунту було забезпечено максимальне використання природних та антропогенних факторів і економія 25-30% води та 15-20% енергоносіїв.

Відпрацьована модель структури посівних площ і сівозмін на зрошуваних землях з максимальним використанням природно-біологічних і господарських факторів, яка забезпечила економію енергетичних ресурсів, високу конкурентоздатність виробництва та підвищення продуктивності поливних земель на 4-5 ц кормових одиниць з гектара.

Нова удосконалена система удобрення забезпечила економію мінеральних добрив на 20-40% та енергоносіїв на 15-20% при стабілізації родючості ґрунтів та отриманні високих врожаїв.

Створені ґрунтозахисні водозберігаючі екологічно безпечні системи основного обробітку ґрунту, які сприяють заощаджуванню пального на 20-25%, затрати праці на 25-30% при збереженні родючості ґрунтів і високої продуктивності культур.

Визначені екологічно безпечні процеси виробництва кормів, які забезпечують з гектару 180-220 ц к. о. і 1,9-2,5 ц кормового протеїну.

Створені нові конкурентоздатні сорти і гібриди озимої пшениці, кукурудзи і сої для природоохоронних технологій їх вирощування, які забезпечать підвищену ефективність використання ресурсів, сорти люцерни з підвищеною азотфіксуючою активністю, які забезпечать накопичення в ґрунті додатково 100 кг/га біологічного азоту.

Відпрацьовані пропозиції по підвищенню еколого-економічної ефективності захисних лісових насаджень Дніп-

ровських водосховищ. Розроблені рекомендації по веденню землеробства на підтоплених землях, методичні вказівки по ефективному використанню зрошуваних земель в господарствах Херсонської області.

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» є основним банком генофонду рослин і тварин у південному степовому регіоні. Щорічно генофонд дендрологічного парку поповнюється 20-50 видами, що надходять для інтродуційних випробувань. У зоопарку основним напрямком діяльності стало вивчення та розведення рідкісних видів тварин абorigенної та світової фауни: журавля-красавки, степового орла, сайгака, коня Пржевальського, туркменського кулана, зебри Греві, гвинторогого козла, гривастого барана, сітатунги. Вченими заповідника також проведено аналіз результатів залуження перелогів, видані рекомендації по залуженню та вносились пропозиції щодо створення коридорів для перелітних птахів. Азово-Сиваським національним природним парком ведеться наукова робота на договірних умовах спільно з науковцями Таврійської державної агротехнічної академії, Запорізького держуніверситету, науково-дослідним інститутом біорізноманіття наземних та водних екосистем України та Херсонським державним педагогічним університетом.

Наукові дослідження на території Чорноморського біосферного заповідника здійснюються науковим відділом заповідника, а також сторонніми науково-дослідними установами. Згідно ст. 43 Закону «Про природно-заповідний фонд України» ведуться дослідження за програмою «Літопис природи», матеріали яких щорічно оформлюються у вигляді чергового тому «Літопису природи».

В рамках проблеми «Розробка наукових основ збереження екосистем» науковим відділом заповідника пророблявся ряд питань науково-практичного характеру щодо вдосконалення заходів збереження природних комплексів заповідника. Щорічно проводяться іхтіологічні дослідження і спостереження.

Міжнародне співробітництво у сфері екології

Робота з міжнародного співробітництва проводилась в напрямку по опрацюванню інвестицій Міжнародного Екологічного Фонду по проекту BSP BISIP1 № MM – 63 «Збереження біорізноманіття Джарилгача, обґрунтування створення та екологічний менеджмент регіонального ландшафтного парку». В результаті виконаних робіт складено обґрунтування проекту створення Джарилгачського регіонального ландшафтного парку, в якому зроблена оцінка сучасного стану біорізноманіття, в тому числі флори і фауни екосистеми і обґрунтування створення ДРАП з розробкою плану екологічного менеджменту. В роботі брали участь співробітники інститутів зоології, ботаніки (НАНУ), Азово-Чорноморської орнітологічної станції, Українського товариства охорони тварин.

У 1998 році держуправління брало участь в опрацюванні міжнародного проекту «Оцінка та управління якістю води в естуарії Дніпра» за фінансової підтримки Агентства Міжнародного Розвитку. Кошторис робіт складав 200 тисяч доларів США. Роботи завершилися успішно і передбачається їх подальше фінансування.

Крім цього, продовжувалися роботи по проекту «Збереження біорізноманіття в Азово-Чорноморському коридорі», готувалися картографічні матеріали, були передані дані наукових спостережень за міграційними шляхами перелітних птахів, спеціалісти держуправління брали участь в робочих семінарах, в тому числі і з виїздом на місця, вносили пропозиції для включення в цей міжнародний проект.

Активну роботу веде Голопристанське відділення Українського товариства охорони птахів. Так, учасники відділення, приймали активну участь у міжнародних обліках птахів: Зимовому (Різдвяному) і осінньому Bird Watch. Другий рік ведеться робота по виявленню території ІВА, які мають міжнародне значення для мешкання птахів, але не мають статусу заповідності. Члени відділен-

ня брали участь у міжнародному проекті Wetland. Підготовлений проект по вивченню та охороні пролітних тонкодзьобих кроншнепів.

Тенденції природоохоронної діяльності в 1999 році

Екологічна ситуація, що склалась в області та існуючі тенденції її ускладнення є наслідком розвитку народного-сподарського комплексу з ресурсоемними, екологічно не обґрунтованими технологіями і фінансуванням природоохоронних заходів за залишковим принципом в останні роки та сучасного кризового стану в економіці. На екологічний стан негативно впливає наявність неузгодженостей в нормативних законодавчих актах, їх відсутність, ігнорування природоохоронним законодавством суб'єктів господарювання, особливо заново утворених, послаблення чи відсутність дієвого контролю з боку владних структур, відповідних державних установ.

Для забезпечення умов екологічно безпечного проживання населення і призупинення деградації природних ресурсів та створення умов відновлення їх потенціалу, **необхідно вирішити наступні екологічні проблеми, в тому числі на місцевому рівні.**

1. Забезпечити виконання невідкладних природоохоронних заходів (Програма «Екологія-2005» в сучасних економічних умовах) по Херсонській області, як першу ступінь по реалізації основних напрямків.

2. Використовувати відрахування за забруднення навколишнього природного середовища, плату за використання природних ресурсів на всіх, в т.ч. і базових рівнях. Плату за використання водних ресурсів залишати в місцевих бюджетах для відновлення, реконструкції об'єктів водозабезпечення та каналізації. Розглянути можливість збільшення чи введення ціни за використання водних ресурсів. Передбачити штрафні санкції за нерациональне використання води.

3. Посилити контроль і притягувати до відповідальності посадових осіб, керівників всіх рівнів за нецільове використання коштів, призначених для фінансування природоохоронних заходів (у відповідності з Постановою Кабінету Міністрів України від 17. 09. 96 р. № 1147 та Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

4. Затвердити Червоний список рослин і тварин Херсонської області і прийняти рішення щодо їх охорони та відтворення.

5. Визначити, поновити та затвердити список екологічно небезпечних підприємств і виробництв, де потрібен постійний контроль, та розробити і затвердити заходи по їх ліквідації або приведення в екологічно безпечний стан.

6. Заборонити використання якісної питної води для зрошення та промислових потреб.

7. Терміново провести тампонаж «покинутих» та «зайвих» артезіанських свердловин.

8. Забезпечити населення якісною питною водою (для пиття і приготування їжі) в першу чергу там, де така вода відсутня.

9. Більш оперативно вносити поправки в законодавчі документи після виявлення невідповідностей деяких положень при їх практичному застосуванні (Водний Кодекс України), внести поправки до ст. Кодексу України про надра щодо буріння свердловин глибиною до 20 м. Пропонуємо буріння артезсвердловин глибиною до 20 м без спеціальних дозволів виконувати тільки при погодженні органів Мінекобезпеки. Для Цюрупинського, Голоприсанського районів Херсонської області водоносні горизонти розміщені на невеликих глибинах.

10. Терміново розпочати роботу на всіх рівнях по приведенню в робочий стан існуючих очисних споруд та закінчити будівництво тих, що будуються.

11. Скиди неочищених стічних вод на рельєф або у водні об'єкти розглядати як надзвичайні випадки.

12. Притягувати до відповідальності осіб за нерациональне господарювання, яке призводить до негативних екологічних наслідків: засолення, деградації, підтоплення земель і населених пунктів та ін.

13. Терміново визначитись з територіями в межах кожного господарства, КПС, місцевої ради щодо стану земель, їх продуктивності та визначити території під залуження, залісення, а також для організації заповідних об'єктів.

14. Вилучити з сільськогосподарського обороту дуже еродовані, заболочені, вторинно засолені, екологічно вразливі землі. Забезпечити їх захист, відновлення, невиснажливе господарювання або використовувати для організації заповідних об'єктів.

15. Припинити знищення пожезахисних лісосмуг, терміново розпочати їх відновлення. Розпочати залуження і залісення водоохоронних зон, прибережних смуг, еродованих земель та земель з ухилом більше 3°.

16. Призупинити знищення і забезпечити відновлення лісів Нижньодніпров'я. Теперішня ситуація характеризується як надзвичайна, і потребує термінового вирішення на державному рівні.

17. Забезпечити у водоохоронних зонах необхідну господарську діяльність.

18. Для нормальної діяльності і виконання своїх природоохоронних функцій необхідно підпорядковувати та закріпити за держуправлінням екобезпеки об'єкти природного заповідного фонду.

19. Ліквідувати несанкціоновані сміттєзвалища і упорядкувати узаконені. Терміново вирішити питання (в цілому по Україні) утилізації одноразової тари, полімерних упаковок. В ціну кожної упаковки або тари повинні бути закладені кошти, які перераховуються у відповідні

фонди на їх утилізацію чи повторне використання у виробництві.

20. Посилити контроль на всіх рівнях по виконанню природоохоронного законодавства. Активізувати роботу преси, радіо, телебачення у висвітленні екологічних проблем області. Проводити більш активно просвітницьку роботу серед населення. Запровадити обов'язкове екологічне виховання у вищих навчальних закладах, школах.

Марина КАЗУРОВА (Академія муніципального управління, м. Київ)

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ: АВІАЦІЙНИЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ КОМПЛЕКС ІМЕНІ О. К. АНТОНОВА – ЙОГО ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНУ І НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

Яке відношення має АНТК до регіону?

АНТК розташований в Ленінградському районі міста Києва (за законодавством України м. Київ має статус обласного, т.б. прирівнюється до регіону). Якщо проаналізувати продуктивні сили району:

площа – 104 тис. кв. м. (13% всієї території Києва),
промисловий комплекс – складають 31 підприємство,
науковий комплекс – складають 12 академічних і 18 галузевих інститутів,

то можна зробити висновок – район є одним із наукових центрів Києва.

Район здобув світову славу завдяки авіації, т. б. історично склалося так, що саме тут розвивалась галузь авіабудування і цьому вже підпорядкована вся структура району. Висновок – галуззю спеціалізації є авіаційна галузь. Отже, АНТК займає провідне місце в структурі району і визначає один із напрямків регіональної політики: подальший розвиток науки, техніки і авіації.

У чому полягає зв'язок регіональної політики і загальнодержавного курсу?

У своєму виступі «Україна: поступ у 21 ст.» Президент Л.Д. Кучма серед стратегічних пріоритетів на 2000–2004 рр. назвав галузь літакобудування, яка не ли-

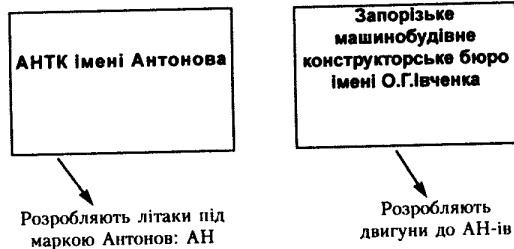
ше зберегла свої потужності і кадровий потенціал, а й змогла за два останні роки підняти в повітря дві принципово нові моделі літаків АН-70, АН-140, які справедливо вважаються одними із найперспективніших моделей 21 сторіччя. Отже подальший прогресивний розвиток авіації – це можливість утвердити Україну як провідну космічну державу.

Примітка:

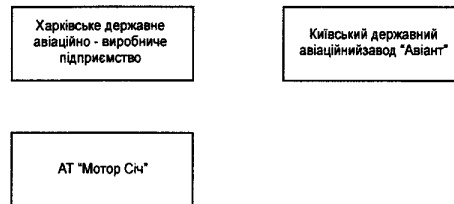
Структура сучасного авіаційного комплексу України

Характеристика – майже замкнений цикл виробництва літаків та ракет.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ОСНОВА ГАЛУЗІ

ПРОМИСЛОВА ОСНОВА ГАЛУЗІ

Інтелектуальна основа + Промислова основа = «УКРАВІАПРОМ» – Асоціація підприємств авіапромисловості України.

Мета: формування та здійснення цілісної програми державної політики в галузі авіабудування, враховуючи інтереси виробників авіаційної техніки, організація міжнародних проектів, зорієнтованих на використання позабюджетних коштів і найбільш доцільне використання коопераційних зв'язків. (Поки що, це об'єднання всіх підприємств авіаційного комплексу фіктивне.)

Також Президент зазначив, що для України є лише один шлях довгострокового стабільного зростання – це підвищення конкурентоспроможності національної економіки. А це завдання, в свою чергу, повинно реалізовуватись через «нову стратегію наукової та промислово-інноваційної політики». Її мета: забезпечення модернізації та структурної перебудови виробничого потенціалу, відтворення інноваційного процесу, стимулювання технологічних нововведень і технічних зрушень у різних сферах економіки, створення нових і підтримання вже існуючих на-

уково-технічних центрів, технополісів, технопарків, що мають утворити стрижень науково-технологічного і інноваційного процесів.

Отже, авіаційно-науково-технічна орієнтація комплексу «Антонов», визначаючи особливості регіональної політики, повністю співпадає з загальнодержавним курсом розвитку України на майбутні декілька років.

Чому АНТК ім. Антонова заслуговує на увагу з боку держави?

Незаперечним фактом є підсумки діяльності АНТК ім. Антонова за 1999 рік.

Завершене сертифікаційне тестування пасажирського літака регіональних авіаліній АН-140. Ведеться робота по створенню єдиної мережі, що буде координувати всі процеси по виробництву літаків, їх продажу і подальшій експлуатації. Активну участь у програмі АН-140 беруть численні українські підприємства, що розташовані в Києві, Запоріжжі, Харкові, Дніпропетровську, Одесі, а також понад 180 російських і 18 західноєвропейських фірм. Починається випуск літаків на заводі HESA (м. Ісфаган, Іран).

Наприкінці 1998 р. Міністерство оборони Великобританії оголосило тендер на придбання у лізинг строком на 7 років чотирьох стратегічних транспортних літаків. На початку 1999 р. АНТК разом з ОАО «Авіастар» (Росія) та англійською авіатранспортною компанією Air Foyle подали на тендер документацію за проектами АН-124-210 і АН-124-100М, які мають потенційну перевагу над головним конкурентом Boeing C-17 за всіма найважливішими параметрами. В середині року Великобританія відмовилась від продовження тендера. Але, так як нові моделі «Руслана» встигли зацікавити англійських військових, вони продовжують подальший їх розгляд, але вже за межами тендера.

Великий обсяг робіт виконав протягом року авіатранспортний підрозділ АНТК «Авіалінії Антонова». Цей підрозділ виконує міжнародні авіап перевезення вантажів. Особлива увага приділяється крупногабаритним вантажам,

які неможливо доставити іншими видами транспорту. Наприклад, перевезення електрогенератора вагою 135,2т. занесено в «Книгу рекордів Гінеса».

Протягом 1999 р. АНТК працював над створенням нових моделей міського транспорту. В травні відбулася виставка нового тролейбусу К12.04, що був спроектований на замовлення Київської міської держадміністрації. 15 травня О. Омелченко підписав угоду щодо придбання містом 200 тролейбусів нового зразка протягом 5 років (також розроблено нову модель міського автобуса).

АНТК був нагороджений міжнародною Золотою Зіркою якості, що присвоюється міжнародною корпорацією Business Initiative Directions S.A. – B.I.D. Святого церемонія нагородження відбулася в Парижі. Міжнародний символ якості є свого роду візитною карткою, рекомендацією для встановлення партнерських відносин, при підписанні контрактів.

Наприкінці 20 ст. авіаційний світ визнає, що призупинити зростання ваги конструкцій літальних апаратів можна шляхом переходу від однорідного металу до композиційних матеріалів. У вітчизняному літакобудуванні основним центром розробки і впровадження композиційних матеріалів є АНТК ім. Антонова.

Яким чином АНТК бере участь у створенні конкурентоспроможної продукції, що відповідає не тільки національним, але і світовим стандартам?

Яскравий приклад – АН-70 – середній військово-транспортний літак короткого зльоту та посадки, який за оцінками західних експертів може вплинути на стан світового авіаційного ринку.

17.10.95 р. було створено закрите акціонерне товариство «Міжнародний консорціум «Середній транспортний літак», куди, крім АНТК ім. Антонова, ввійшли авіаційні, приладобудівні та двигунобудівні заводи, комерційні структури Росії та України. Головна мета створення консорціуму – вирішення в комплексі всіх задач по створенню,

серійному виробництву і подальшій експлуатації АН-70 і його модифікацій. Одночасно програмою передбачено розробка і виробництво устаткування і товарів народного споживання на основі використання передових авіаційних технологій, що дозволить не тільки зміцнити фінансове положення членів консорціуму, але і успішно вирішувати соціальні питання.

З 19.08.97 до 25.08.97 в м. Жуковському Московської обл. проводився 3-ій Міжнародний авіаційно-космічний салон МАКС-1997. В ході виставки російські журналісти зазначили два особливо яскравих моменти: відвідування виставки Президентом Росії Б. Єльциним і демонстрація літака АН-70. Літаком зацікавились представники Міністерств оборони і авіакомпаній ряду країн.

З 18 до 24 травня 1998 р. у Берліні проходила Міжнародна виставка авіаційної та космічної техніки ILA – 98. На виставці відбувся міжнародний дебют військово-транспортного літака нового покоління АН-70. Він став центральним експонатом. Важливою подією стало засідання політичної групи країн та фірм, що беруть участь у проєкті європейського середнього транспортного літака FLA. Українську сторону делегації очолював міністр промислової політики В. Н. Гуреев, російську – помічник президента Російської Федерації Є. І. Шапошников. Іншу сторону у переговорному процесі представляли делегації 8 європейських держав. Засіданню передувала попередня робота, що проводилась протягом року АНТК й іншими учасниками консорціуму «Середній транспортний літак» по просуванню АН-70 на європейський ринок. Салони в Ле Бурже – важливі заходи для фірм, що працюють в галузі авіакосмічної промисловості. Виставка 1998 року була останньою в минаючому тисячолітті, тому участь у ній моделі АНТК пабуає великого значення.

20 травня 1998 р. німецькі учасники програми АН-7Х оголосили про об'єднання в консорціум AIRTRUCK GmbH, який взяв на себе повну відповідальність за участь фірм

ФРН у цьому проєкті. Перше завдання новоствореного консорціуму – це співпраця та спільна розробка документів разом з українсько-російською стороною, необхідних для прийняття рішення щодо придбання літака АН-7Х збройними силами ФРН, яке очікується у майбутньому.

Однак окрім АН-7Х в європейському тендері беруть участь ще 2 кандидати: С-130J, А. 400М. Отже треба докласти максимум зусиль щоб виграти цей тендер.

Пропозиції щодо розвитку авіабудівної галузі України:

Україна може забезпечити розвиток власної авіапромисловості за рахунок її (промисловості) основних споживачів – авіакомпаній. Однак, не використовуючи колись популярну в авіаційній галузі концепцію підтримки промисловості шляхом 5% відрахувань з обороту авіакомпаній. (Це був директивний метод, наслідком якого стала зацікавленість авіакомпаній в скороченні власних доходів). У світі вже досить довгий час існує ефективний ринковий інструмент придбання авіатехніки зі сформованою правовою та прецедентною базою – це лізинг. Лізинг – ідеальним варіантом для нестабільного і нездатного залучити достатню кількість кредитних ресурсів ринку авіапродукції.

Світові тенденції: світовий ринок оперативного лізингу літаків зріс практично від нульової позначки в 1982 до 10% всього лізингового ринку сьогодні. Передбачається подальше зростання оперативного лізингу в авіації, навіть без надання певних податкових пільг.

Лізинг – це фінансовий інструмент, при якому одна сторона (лізингодавець) здає в оренду іншій стороні (лізингоотримувачу) певне майно за певну плату, однак, це більш широке поняття, ніж просто орендні відносини, це – товарний кредит. У момент укладання угоди по лізингу, клієнт вносить авансову плату (10-15% від вартості літака), і далі виплачує щомісячно в середньому 1% від його вартості; ставка лізингового кредиту складає приблизно 7-8%, термін оренди – від 5 до 10 років. Існує

два типи лізингу: оперативний і фінансовий. Оперативний лізинг майже не відрізняється від стандартних орендних відносин. Всі права на майно, що здається в лізинг, належать лізингодавцю, термін лізингу може бути незначним, а плата при цьому складає невелику долю від загальної вартості майна. Після закінчення термінів лізингу авіакомпанія може поновити угоду, повернути або замінити сам літак. Фінансовий лізинг – більш складний. Під ним слід розуміти компенсацію за рахунок лізингових платежів загальної вартості майна, яке після закінчення термінів лізингу переходить у власність лізингоотримувача.

Фактори поширення лізингу:

Зростання темпів оновлення техніки та технологій (розрив між фізичним та моральним зносом);

Зростання диференціації на світових ринках (зменшення життєвого циклу товарів);

Подорожчання і ускладнення обслуговування прогресивної та вузькоспеціалізованої техніки.

Я пропоную створити таку мережу відносин:

Переваги для виробника:

- Лізинг – додатковий, альтернативний канал збуту.
- Ефективна реклама, встановлення оберненого зв'язку.
- Моральна відповідальність за недоліки – лізингова компанія.
- Фірма виробник може здавати в оренду обладнання, що тимчасово простояє.

Отже, якщо програма по просуванню авіаційної продукції на внутрішньому ринку за допомогою лізингу буде розпочата, то в перспективі – національні виробники авіаційної техніки можуть увійти в світовий лізинговий бізнес.

Створення на основі базового аеродрому «Антонова» – «Гостомеля» – вантажного аеропорту. На сьогодні «Гостомель» – це перш за все дослідницька база з усім необхідним комплексом устаткування для прийому літаків усіх типів. Зараз поновлено будівництво ангара для виконання робіт, пов'язаних з транзитним обслуговуванням літаків. «Гостомель» – це можлива стаття доходів «Антонова» і можливий напрямок діяльності. Для того, щоб цей аеропорт, який з точки зору експертів вигідно розташований і може бути «перехрестям доріг», став основним українським аеропортом для транспортування вантажів необхідно: отримати необхідні ліцензії, розробити бізнес-плани, вдосконалити існуючу інфраструктуру, реконструювати і створити нові шляхи сполучення – шосейних і залізничних доріг.

Чого вимагають від України світові процеси глобалізації та інформатизації?

Глобалізація й інформатизація – це ті процеси, які вже сьогодні визначають середовище, в якому буде протікати діяльність світового співтовариства в майбутньому. Сучасні процеси глобалізації у сфері економіки характеризуються інтенсивним зростанням кількості і мас-

штабів транснаціональних компаній, багатонаціональних корпорацій та хвилюю їх злиття і взаємопоглинання, в результаті чого виникають гігантські глобальні фірми, вплив яких розповсюджується, не зважаючи на національні кордони. Глобалізація, що зародилася в економічному середовищі, не могла не викликати технологічної глобалізації. Потреби розвитку суспільства породжують глобальні проекти, реалізація яких вже не під силу одній державі. Для їх здійснення необхідно об'єднувати зусилля декількох країн. Саме так вирішуються проблеми освоєння космосу, підтримання екологічної безпеки, розвитку атомної енергетики тощо. В результаті відбувається взаємопроникнення нових технологій по всьому світу, що в свою чергу потребує загального визнання єдиних технічних стандартів.

Необхідність таких стандартів обумовлена тим, що моделі, стратегії поведінки, які розробляють окремими фірмами, розташованими по всьому світу, можуть бути технологічно несумісними, не дивлячись на фізичне об'єднання баз даних. Отже світове співтовариство прийняло рішення приступити до розробки комплексу міжнародних стандартів, що підтримують нові інформаційні технології та гарантують їх логічну сумісність в рамках CALS-технологій (Технології Підтримання Життєвого Циклу виробу). Це нове, динамічне поняття. Сьогодні CALS – це інформаційна стратегія промисловості і суспільства, що спрямована на підтримку входу будь-якого новатора в світовий інформаційний простір і його участь у глобальних проєктах без додаткових витрат. Аналітики визначають CALS як міжнародний інформаційний кодекс, подібний до римського права, як культурну революцію в інформаційних технологіях. Програми системи CALS широко впроваджуються в Європі та Японії. На жаль, Україна не співтовариство CALS поки що не входить. Необхідність провадження CALS-технологій в Україні виникла вже давно. У 1999 році Президент затвер-

див Національну програму інформатизації, в якій передбачив випуск українських стандартів, гармонізованих з міжнародними стандартами ISO.

Однак ця програма виконується вкрай незадовільно. Всього Держстандартом України випущено біля 100 стандартів, головним чином термінологічних, в той час як Міжнародна Асоціація Стандартів (ISO) випустила біля 1500 стандартів і приблизно стільки ж знаходиться в процесі розробки. При таких темпах роботи, розраховувати, що Держстандарт зможе вирішити найближчим часом проблему випуску національних стандартів по інформаційним технологіям не доводиться. Потрібно шукати інші шляхи.

Перший шлях: створити на підприємстві, наприклад, на АНТК, власного тематично зорієнтованого фонду стандартів ISO в перекладі на українську мову.

Другий шлях: створення на підприємстві власного тематично зорієнтованого фонду ISO на мові оригінала. Такий підхід буде сприяти швидкому подоланню мовного бар'єру.

На сьогоднішній державною структурою, яка забезпечує проведення політики в області інформатизації, є Державний Комітет зв'язку та інформації України. В Держкомітеті зорієнтовані як технократичні напрямки, так і соціально-філософські проблеми. Але ж це різні речі. Тому я вважаю, що поряд із адміністративною структурою, якою є Держкомітет, обов'язково потрібно створити на базі Академічних інститутів Науково-дослідний інститут по комплексному дослідженню проблем розвитку технологій «інформаційного суспільства».

Яка повинна бути сучасна мережа зв'язків у підприємства, щоб успішно інтегруватися в світовий простір?

На прикладі АНТК ім. Антонова:

Зовнішні зв'язки

Внутрішні зв'язки:

Зв'язки по горизонталі міжрегіональні

Зв'язки по вертикалі – з державою в цілому

В Україні були скасовані принципи державного монополізму, т. б. неефективного розподілу обмежених ресурсів. Але внаслідок надмірного утримання держави від макроекономічного регулювання почали виникати нові форми монополізації власності і влади. Цю ситуацію чітко описує французький інституціоналіст Робер Буаїє в книзі «Теорія регуляції», відзначаючи, що «заборона комуністичної партії, відмова від планування, автоматична приватизація не призводять до виникнення ринкової динаміки. Повинно бути оптимальне для нашої країни поєднання ринкових механізмів регулювання економіки та державних, т.б. держава повинна вирішувати проблеми, які не вирішує ринок».

Держава повинна розробляти програми національного розвитку галузей, враховуючи особливості міжрегіональних зв'язків й існуючої інфраструктури.

Держава повинна забезпечити можливість господарюючим суб'єктам (АНТК) входити на взаємовигідних принципах до міждержавних світогосподарських структур. (Це один із необхідних напрямків розвитку української дипломатії).

Висновок: об'єднавши зусилля держави і національних виробників, правильно визначивши пріоритети та шляхи їх реалізації, ми можемо забезпечити авіабудівній галузі провідне місце у світі, яке по праву нам належить, довівши ще раз, що Україна має високорозвинутий промисловий і науковий потенціал.

Київ, 16 травня 2000

R(1)2
Рекомендація / Rec

РЕКОМЕНДАЦІЯ (2000) ЩОДО ЕКОНОМІЧНО СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ

Доповідачі:

Оксана ДУБНЯК (Київ)

Валерій ФАЛЬЧЕНКО (Херсон)

Марина КАЗУРОВА (Київ)

Молодий Конгрес,

1. Беручи до уваги необхідність економічного розвитку регіонів України, як бази для подальшого багатостороннього прогресу України,

2. Акцентуючи увагу на те, що сталий економічний розвиток регіонів можливий лише за активної участі громад, які повинні відігравати визначальну роль у створенні програми економічного розвитку та її виконанні, та що основою економічного розвитку регіону повинні бути інтереси громад, що входять до складу даного регіону в поєднанні з інтересами держави в цілому,

3. Враховуючи надані Законом України повноваження органам місцевого самоврядування,

4. Враховуючи реальну здатність співробітництва територіальних громад,

5. Враховуючи, що економічний розвиток регіонів в Україні знаходиться в стадії становлення,

6. Приймаючи до уваги доповіді, представлені Оксаною Дубняк \документ А(1)2-1 \, Валерієм Фальченко \ документ А(1)2-2 \, Мариною Казуровою \документ А(1)2-3\,

7. Спираючись на норми Конституції України щодо забезпечення рівноправного існування різних форм власності та їх однакової підтримки з боку держави,

8. Зважаючи на те, що відмова від директивних методів господарювання, не підкріплена новими ефективними формами державного регулювання, не дала швидких результатів,

9. Звертаючи увагу на той факт, що формування і становлення екологічно та соціально-орієнтованої економіки в Україні супроводжується рядом несприятливих і руйнівних побічних обставин і подій, серед яких:

- дотримання політики «нейтралітету» в справах регулювання діяльності певних підприємств стосовно узгодження політики розвитку,

- великий податковий тиск (з 1,0 грн. прибутку більше ніж 0,80 грн. повертається в бюджет),

- випадки безвідповідальної та безконтрольної діяльності еконебезпечних підприємств, та нецільового використання коштів на природоохоронну діяльність,

- випадки нерационального господарювання, що приводить до негативних екологічних наслідків,

10. Відмічаючи факт відсутності законодавчих актів, які б чітко визначали пріоритетні галузі економіки України, а також недостатній контроль за виконанням природоохоронного законодавства України,

11. Вважаючи державу інститутом господарської діяльності і водночас координуючим центром,

12. Погоджуючись щодо доцільності державної політики підтримки (замість напрямку розкрупнення) підприємств-гігантів, більшість яких стали відкритими або закритими акціонерними підприємствами,

13. Звертаючи увагу на становище підприємств-гігантів і на той факт, як вони впливають на формування регіональної і національної політики в Україні,

14. Вітаючи ініціативу АДРУ щодо проведення спільного семінару для молодих політиків місцевого рівня та майбутніх фахівців з питань місцевого самоврядування, де б молодь могла висловити свої бачення і позиції щодо проблем і перспектив економічного розвитку регіонів і України в цілому,

Рекомендує:

Верховній Раді України:

15. В якнайшвидшому порядку прийняти новий Податковий кодекс, який би не суперечив Конституції України та міжнародним угодам, що були ратифіковані Україною,

16. Розробити концепцію захисту та відновлення екологічно вразливих земель, використання еродованих, заболочених, вторинно засолених ґрунтів за рахунок бюджетних коштів,

Кабінету Міністрів України:

17. Оперативно вносити поправки в законодавчі документи після виявлення невідповідності і неузгодженості деяких положень в їх практичному застосуванні,

18. У випадках, коли це не суперечить інтересам держави, забезпечити можливість господарюючим суб'єктам входити на взаємовигідних засадах до міждержавних світогосподарських структур, що має стати одним з необхідних напрямків розвитку української дипломатії,

19. Надати державну підтримку спробам інтеграції підприємств – гігантів (на прикладі АНТК ім. О. Антонова) в Європейське співтовариство і створенню конкурентноспроможної продукції,

20. Вжити заходів щодо впровадження ефективної системи ІСО (Міжнародна асоціація стандартів), оскільки Держстандарт України найближчим часом не в змозі розробити повний комплекс власних стандартів,

21. Започаткувати організацію Науково-дослідного інституту по комплексному вивченню проблем розвитку технологій «інформаційного суспільства».

22. Вважати за необхідне розвивати галузі спеціалізації конкретного регіону:

а) Наприклад для розвитку авіаційної галузі України (в роботі Марії Казурової досліджується саме вона) сприяти створенню лізингової компанії національного рівня з філіалами в областях. Таким чином, утвориться зкоординована мережа відносин. Якщо спочатку лізингові компанії не буде достатньо фінансів для придбання дорогого авіаційного устаткування, то для вирішення цієї проблеми можна сформувати спеціальний «Авіаційний банк» (або в будь-якому банку відкрити відповідне відділення) для того, щоб можна було брати кредити під гарант держави;

б) створити на основі базового аеропорту АНТК ім. Антонова «Гостомель» вантажний аеропорт міжнародного значення з усією притаманною йому інфраструктурою.

23. Визначити, поновити за затвердити список екологічно небезпечних підприємств і виробництв на території України, а також виробити концепцію заходів по їх ліквідації або приведенню в екологічно безпечний стан.

24. Підпорядкувати та закріпити за Державним управлінням екобезпеки об'єкти природного заповідного фонду.

Органам місцевого та регіонального самоврядування:

25. Оголосити конкурс проєктів програм місцевого економічного розвитку і створити постійні організації сприяння економічному розвитку.

26. Враховуючи інтереси громади, створити програми економічного збалансованого розвитку регіонів, зкоординувавши місцеві програми та прослідкувати їх виконання,

27. Забезпечити реалізацію економічних переваг регіону шляхом найбільш повного та раціонального використання місцевих ресурсів та з цією метою відпрацювати механізм взаємодії органів регіонального та місцевого самоврядування,

28. Створити регіональні координаційні центри місцевого розвитку,

29. Відпрацювати та запровадити використання, як джерела фінансування, програм бюджету розвитку, випуск місцевих позик, кредити, залучення іноземних інвесторів, отримання державних субсидій,

30. Застосувати страхування фінансових ризиків з метою мінімізації ймовірності втрати коштів,

31. Залучати суб'єктів виконання програм розвитку на конкурсній основі,

32. Сприяти активній інформаційній підтримці програм економічного розвитку на всіх рівнях,

33. Підвищувати інформованість населення регіонів щодо результатів досягнутих в ході реалізації програм економічного розвитку регіонів з метою популяризації позитивних прикладів здійснення пілотних програм і стимулювати активну участь жителів громад в процесі економічного розвитку регіонів,

34. Посилити контроль та притягувати до відповідальності посадових осіб, керівників всіх рівнів за нецільове використання коштів, спрямованих на охорону навколишнього середовища, а також за нерациональне господарювання, що призводить до негативних екологічних наслідків,

35. Розробити регіональну політику захисту водоохоронних зон прибережних та поєзакисних смуг та розробити проєкт і винести в натуру водоохоронні зони,

36. Посилити контроль на всіх рівнях за виконанням природоохоронного законодавства. Активізувати роботу преси, радіо, телебачення у висвітленні екологічних проблем регіонів, запровадити обов'язкове екологічне виховання в навчальних закладах,

37. Затвердити червоний список рослин і тварин обласей та прийняти рішення щодо їх охорони та відтворення.

Молодий Конгрес вважає, що на основі впровадження цих рекомендацій можна побудувати принципово нову систему зв'язків між державою і елементами регіону.

Розділ III.

ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ МІСТА

*Ростислав МАРЧЕНКО (начальник відділу
реалізації соціальних програм,
підтримки громадських ініціатив
міського центру соціальних служб
для молоді Комсомольського міськвиконкому,
м. Комсомольськ, Полтавська область)*

СТАТУТ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ МІСТА КОМСОМОЛЬСЬКА – ПОШУК ШЛЯХУ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1. Загальна характеристика процесу виникнення статутного права в Україні

Працюючи над дослідженням, я хотів би акцентувати увагу на специфіці сучасних процесів у місцевому самоврядуванні крізь призму невеликого міста Комсомольська на Полтавщині, яке засноване у 1960 році у зв'язку з розвитком гірничорудної промисловості. Справа в тому, що з перших днів незалежності нашої держави в місті Комсомольську найактивнішим чином розвивались прогресивні тенденції, що сприяли становленню і розвитку демократичних засад місцевого самоврядування. Формування нових демократичних підходів сприяло тому, що в місті Комсомольську завдяки зусиллям міського голови та підтримці громадськості міста з'явився перший в Україні офіційно зареєстрований Міністерством юстиції нормативно-правовий документ, що має назву «Статут територіальної громади міста Комсомольська».

Звернувшись до історії нашої держави, хоча зазначити, що для прийняття подібних документів підготовлена правова база та були спроби реформувати адміністративну систему.

Поштовхом до формування нових підходів, більш дієвих та визначальних для процесів, які відбуваються на місцях, став Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Хоча, безумовно, за період формування

української держави була напрацьована правова база, були спроби реформувати адміністративну систему, а саме: Закон Української РСР «Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування», Закон України «Про Представника Президента України», «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування». Конституція України від 28 червня 1996 року зафіксувала декілька важливих принципів існування місцевого самоврядування в Україні. Так, стаття 7 розділу «Загальні засади» визначає: «В Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування», стаття 140 Конституції: «Міське самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України».

Виникає питання, що саме включає в себе поняття місцевого самоврядування? Базуючись на принципах Європейської хартії місцевого самоврядування (1985), яку, до речі, підписала українська делегація в Раді Європи, сказано:

«Міське самоврядування означає право і спроможність місцевих влад в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою державних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення».

(Стаття 3 – Концепція місцевого самоврядування).

Конституція України від 28 червня 1996 року розпочала новий етап реформування місцевої влади і місцевого самоврядування.

З прийняттям Закону України «Про місцеве самоврядування», незважаючи на те, що територіальні громади реально не отримали повноваження вирішувати місцеві питання в усій повноті, з'явилася можливість втілювати принципи, закладені в Законі.

Суттєвим елементом місцевого самоврядування є Статут територіальної громади. Статут встановлює сфери місцевої автономії. Це надає можливість відзначити особливості регіону, його яскраву унікальність та зосередити увагу на вирішенні регіональних проблем.

Зважаючи на те, що регіони нашої держави мають істотні політичні, економічні, соціальні та культурні відмінності порівняно з іншими регіонами, водночас є ряд проблем, які носять загальний характер для всіх:

- система відносин між різними рівнями влади;
 - політичні стосунки;
 - фінансові відносини між центральною владою та місцевою;
 - фінансування місцевого самоврядування;
 - функції з наданням послуг;
 - механізми врегулювання конфліктів між рівнями влади;
 - регуляторні повноваження щодо місцевої власності.
- Урівноваження вимог центральної влади з правом на місцеву автономію є незмінною темою стосунків між центром та місцевою владою.

Статут повинен визначати принципи місцевої автономії та місцевого фінансування. Він має сприяти задоволенню матеріальних, соціальних та духовних потреб через відкритий діалог між офіційним керівництвом та окремими громадянами місцевої громади. Тому в Статуті місцевої громади мають міститися принципи, завдяки яким ті люди, чий майнові та особисті права значною мірою зачіпаються адміністративними актами і рішеннями, були б проінформовані про них, могли б висловити свої міркування і, таким чином, ставали активною частиною процесу прийняття рішень. Це документ, який закріплює право на місцеве самоврядування у державах Європи і відповідає цілям, яких Європейській держави прагнуть досягти в майбутньому.

Виникнення статутного права має давню історію. Історичні процеси, які відбувалися в Європі протягом століть,

привели до зростання місцевих поселень. Деякі більші міські громади дістали статус суверенних одиниць. Подібні процеси відбувались і в Україні.

По мірі того, як зростали українські міста, і, відповідно, збільшувалося їхнє зацікавлення у самоврядуванні, великі міста отримували Магдебурзьке право від польських королів і литовських великих князів. Створене за зразком принципів управління німецьким містом Магдебург та принесене в Україну через Польщу, це право надавало містам право самоврядування. У 1356 році Львів, у 1374 – Кам'янець-Подільський, у 1432 – Луцьк і в 1494 – Київ отримали Магдебурзьке право, тим самим звільнившись від втручання королівських та князівських чиновників.

Київський магістрат обирався населенням міста «судей присяжных, или на уряды потребных людей числом от 3 до 12 человек, смотря по надобности и обыкновению, хранящему издревле».

За традицією в Києві обиралось 12 осіб. Цей склад міського керівництва розподілявся на 2 колегії по 5 осіб в кожній. Одна, під керівництвом войта, стежила за зовнішнім виглядом міста і міським господарством, друга (адміністративна) – під головуванням бурмиистра, вершила суд. Вона карала і милувала, володіючи правом на життя і смерть. Київський магістрат не був зобов'язаний звітувати про своє господарство навіть самому королю. Крім самоврядування і самосуду Київ користувався ще і привілеєм – обов'язком самозахисту, для чого був створений міщанський військовий корпус.

Хоча за цей час відбулися зміни, масштаби і функції місцевих влад як в Україні, так і в Європі зросли, збільшивши таким чином чиновницький апарат, а також помноживши мережу своїх органів.

Як результат, місцеві муніципалітети різко розширили обсяги послуг, які вони надають, а також свій апарат та бюджет.

2. Перший в історії України офіційно зареєстрований Статут територіальної громади

З прийняттям Закону України «Про місцеве самоврядування» представники прогресивної частини міської громади почали активно втілювати принципи, закладені відповідними актами. Завдяки діяльності місцевої влади в місті Комсомольську на Дніпрі ці позитивні процеси набули особливого значення. Також виникла необхідність враховувати специфіку міста при визначенні програм розвитку місцевого самоврядування. Справа в тому, що Комсомольськ – місто одного виробництва. 40 років тому воно було побудовано власне під гірничо-збагачувальний комбінат. Сьогодні кожен п'ятий мешканець міста працює на цьому підприємстві. Комбінат займає площу приблизно удесятеро більшу, ніж саме місто. Якщо в середньому по області коефіцієнт безробіття перевищує 4 відсотки, то в місті Комсомольську він складає 2,3 відсотки.

Позитивні досягнення сприяють рішучим діям міської влади. Важливим для комсомольчан був 1997 рік. Якщо згадати цей період, то ми бачимо, що Закон України «Про державний бюджет України на 1997 рік» лише 31 липня був підписаний Президентом України і опублікований в газеті «Урядовий кур'єр». У цей період промисловість міста досягла певних позитивних результатів. За 7 місяців роботи промислових підприємств міста у 1997 році ріст виробництва склав 104,8%. Як результат, у місті збір податків у різні рівні бюджетів склав 104,8% до планових завдань. В області цей показник складає 87,8%. Законодавство закріпило за бюджетами органів місцевого самоврядування, а значить і за містом Комсомольськом, надходження по податках на прибуток, плату за землю, за продаж торгових патентів. З'явилися певні сподівання. Але рішенням обласної ради до обласного бюджету повинно було вилучитись 86% податку на прибуток, 80% – прибуткового податку. В міському бюджеті не залишилося коштів на утримання бюджету та комунальних підприємств. Обласною

радою було порушено «Закон про місцеве самоврядування в Україні», Європейську хартію місцевого самоврядування.

Міською радою було направлено звернення до Адміністрації Президента України, подано заяву у Вищий арбітражний суд про незаконні дії Полтавської обласної ради. То були перші паростки відстоювання своїх прав територіальною громадою на місцеве самоврядування. Подібні процеси відбувались і в інших регіонах України. Так, в місті Черкаси у 1999 році загострилися протиріччя між обласною та міською радами. Як зазначив мер Черкас Володимир Олійник, згідно з затвердженням на 1999 рік бюджетом Черкаської області, планувалось збільшення дохідної частини в обласному бюджеті на 35%, в бюджетах міст і регіонів – на 25%, а в бюджеті міста Черкаси – лише на 11%. Таким чином місту не додано 8,9 млн. гривень. В результаті, представники громадськості підтримали міського голову Черкас Володимира Олійника і його наміри досягти змін у фінансуванні бюджету на користь міста. 24 лютого 1999 року в місті вперше відбулись громадські слухання. Спроба В. Олійника вирішити питання засобами діалогу з керівництвом обласної адміністрації та обласної ради успіхом не увінчалась, і тому Черкаська міська рада винесла рішення, отримавши підтримку громадськості, оскаржити в судовому порядку рішення обласної ради від 19.02.99 р. «Про бюджет області на 1999 рік», також доручити міському голові Олійнику В.М. звернутися до Президента України Л.Д.Кучми, Голови Верховної Ради О.М.Ткаченка, голів профільних комітетів Верховної Ради України щодо внесення законодавчих змін з питань формування бюджету.

Як ми бачимо, активність місцевих влад набула розвитку, і тому певні досягнення у відстоюванні своїх прав на місцеве самоврядування необхідно було закріпити на правовому рівні. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає таку можливість:

«З метою врахування історичних національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах цього Закону може прийняти Статут територіальної громади: села, селища, міста».

Після проведення в місті Комсомольську громадських слухань у вересні 1997 року, які, до речі, були одними з перших в історії нашої країни, міська рада зробила наступний крок вперед у здійсненні реформ в місті. В Україні з'явився перший офіційний і введений в дію місцевий статут – «Статут територіальної громади м. Комсомольська», який був прийнятий позачерговою сесією міської ради двадцять третього скликання 21.04.99. та зареєстрований міським відділом юстиції 20.07.1999.

Знайомлячись із Статутом м. Комсомольська, отримуємо інформацію про загальну характеристику міста. Тут чітко визначений територіальний розподіл міста, територія, в межах якої здійснюється міське самоврядування, визначені адміністративні персони міста. Адміністративними кордонами міста є міська межа, визначена наказом Президії Верховної Ради УРСР №3687-XI від 11. 03.1987.

Стаття 1.1.1 дає чітку характеристику місцевого самоврядування нашого міста.

Місто Комсомольськ є самостійною територіальною одиницею – міським населеним пунктом, в межах якого громада здійснює міське самоврядування, і яка має органи міського самоврядування, свою комунальну власність та свій місцевий бюджет.

Таким чином, ми можемо говорити про правову основу Статуту, його відповідність чинному законодавству, його місце в правовому полі України.

Статут відповідає положенням Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»

та іншим законам України, указам Президента України і постановам Кабінету Міністрів України.

У разі невідповідності окремих положень Статуту Конституції та законам України, указам Президента України та постановам Кабінету Міністрів України, діють норми останніх, як актів більш високої юридичної сили (стаття 1.2.2).

Глава 1.3 Статут міста висвітлює взаємовідносини органів та посадових осіб міського самоврядування з органами державної влади, установами, підприємствами та організаціями. Підкреслюється, що ці стосунки базуються на засадах співробітництва та взаємодопомоги, з метою забезпечення здійснення завдань соціально-економічного та культурного розвитку міста і реалізації в місті функцій виконавчої влади.

Однак, в той же час наголошується, що органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб міського самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією та законами України до повноважень органів та посадових осіб міського самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм міською радою повноважень та в інших випадках, передбачених законом.

У розділі II «Система міського самоврядування» зазначено, що первинним суб'єктом міського самоврядування, який може безпосередньо вирішувати будь-яке питання, віднесене Конституцією та законами України до відання міського самоврядування, є міська громада.

Стаття 2.2.6 закріплює право жителів міста брати участь у здійсненні місцевого самоврядування. Воно може бути реалізоване у наступних формах:

місцевий референдум;

вибори депутатів міської ради, депутатів Полтавської обласної ради та міського голови (місцеві вибори);

загальні збори громадян за місцем проживання;
колективні та індивідуальні звернення жителів міста до органів і посадових осіб міського самоврядування;
громадські слухання;
місцеві ініціативи;
участь у роботі органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та робота на виборчих посадах міського самоврядування;
інші форми, що не заборонені законом.

У Статуті приділено значну увагу посадовим особам міського самоврядування, визначені засади побудови системи органів міського самоврядування.

Система органів та посадових осіб міського самоврядування включає:

представницький орган міського самоврядування – міську раду;
голову міста;
виконавчі органи міського самоврядування – виконавчий комітет, відділи та управління.

Глава 3.2 подає нам засади, на яких формується міська рада, порядок призначення, організації та проведення виборів згідно Конституції України, законів України та цього Статуту, визначені функції депутата. В цій главі є важливий момент. Депутат міської ради повинен скласти присягу такого змісту:

«Вступаючи в права депутата Комсомольської ради, зобов'язуюсь усіма своїми діями дбати про благо міста Комсомольська та добробут його жителів, гідно представляти своїх виборців, обстоювати їх права і свободи. Присягаю дотримуватися Конституції України, законів України, Статуту територіальної громади міста Комсомольська, виконувати свої обов'язки в інтересах міської територіальної громади».

Це посилює моральну відповідальність депутата перед виборцями та вимагає більшої відповідальності від депутата у його діяльності.

Глава 3. 4 Міський голова

У цьому розділі Статуту визначені повноваження міського голови. Він є головною посадовою особою міської громади. На міського голову поширюються повноваження та гарантії депутатів міської ради, передбачені законом про статус депутатів місцевих рад. Міський голова, як і депутат міської ради, складає на пленарному засіданні міської ради присягу наступного змісту:

«Я, (ім'я та прізвище), волею територіальної громади міста Комсомольська обраний міським головою, заступаючи на цей високий пост, урочисто присягаю на вірність народу України. Зобов'язуюсь суворо дотримуватись Конституції України і законів України, усіма своїми справами дбати про благо міста і добробут його мешканців, обстоювати права, свободи і законні інтереси громадян, підносити авторитет міста Комсомольська як у державі, так і за її межами».

Міський голова має першого заступника. Однак кількість заступників з виконавчої роботи визначає міська рада. Міський голова очолює виконавчий комітет. Виконавчий комітет міської влади є виконавчим і розпорядчим органом міського самоврядування, який утворюється на термін його повноважень.

Матеріальні та фінансові основи міського самоврядування

Цей розділ визначає комунальну власність, фінансову основу та бюджет міста. Таким чином, знайомлячись з даним Статутом ми знаємо, що перелік об'єктів комунальної власності міської громади визначається рішенням міської ради відповідно до законодавства. У комунальній власності міської громади знаходяться об'єкти, що мають важ-

ливе загальноміське значення для життєзабезпечення міста, задоволення потреб міської громади та для збереження історико-культурних об'єктів міста.

У Статуті достатньо прозоро вписані пункти, які відображають фінансову основу міста. Можемо побачити, в яких напрямках спрямовуються кошти з різних джерел надходження. При чітко визначених джерелах надходжень до бюджету міста та при його достатній наповнюваності є сподівання на ефективну реалізацію програм соціально-економічного розвитку міста.

Звичайно, що за умов, коли країна переживає складну бюджетну ситуацію, у кризовому стані знаходяться як державні фінанси, так і місцеві. У такій ситуації окремо взяти місто не може створити певний мікроклімат чи якусь особливу ситуацію, бо воно залежить від загальної ситуації. Але є можливість зайняти певну нішу в правовому полі, що дало б змогу якщо не встановити, то хоча б нормалізувати правила гри, тому що в ситуації хаосу, невизначеності складно проводити реформи та відчувати впевненість у завтрашньому дні.

Ознайомившись із Статутом територіальної громади м. Комсомольська, ми бачимо, що він ставить перед собою задачу встановити форми та порядок здійснення місцевого самоврядування в місті в межах Конституції та законодавства України. Міська громада отримує можливість самостійно вирішувати питання міського значення. Прийняття Статуту, проведення громадських слухань, активне висвітлення позитивних моментів перетворень та реформ в засобах масової інформації сприяє формуванню справжньої місцевої демократії, що в свою чергу допомагає проведенню реформ в медицині, комунальній галузі, соціальній сфері нашого міста на засадах народовладдя.

Ідея запровадження лікарняної каси в місті, як варіант страхової медицини – результат активності територіальної громади

Хотілося б навести приклад демократичних засад започаткування реформ у нашому місті. Значна увага в цьому випадку приділена змінам в медичній галузі.

Справа в тому, що протягом останніх років значно погіршилось фінансове та матеріальне забезпечення медичної допомоги в місті.

Так, наприклад, в місті набула розвитку система сімейної медицини, яка визначає нові підходи до лікування не просто конкретного громадянина, але й членів його родини. В результаті активності представників міської громади важливого значення набула ідея створення лікарняної каси. Ця ідея обговорювалась в трудових колективах міста, громадських та політичних об'єднаннях. Як результат – проведення в місті у грудні 1999 року громадських слухань, які мали підтвердити важливість створення лікарняної каси як елементу страхової медицини в нашому місті. Широко обговорюється ідея створення лікарняної каси. Вона має стати зразком запровадження страхової медицини в місті Комсомольську.

Міська рада, ознайомившись з досвідом роботи лікарняних кас в Одесі та Вознесенську, а також враховуючи досвід європейських країн, де лікарняні каси вже багато років працюють і забезпечують належний рівень медичної допомоги населенню, на своїй сесії від 21.10.99 р. прийняла рішення про доцільність організації лікарняної каси.

Міська лікарняна каса (МЛК) повинна представляти собою благодійну членську організацію, що об'єднує інтереси громадян, трудових колективів та медичних працівників з питань охорони здоров'я.

Перелік переваг МЛК для населення:

- Гарантоване забезпечення кожного члена каси лікарняними засобами, предметами медичного призначення та матеріалами для проведення лікування, діагностичних

досліджень, надання планової невідкладної допомоги в умовах стаціонару та денного стаціонару поліклініки.

- Захист інтересів та забезпечення справедливості в питаннях охорони здоров'я шляхом організації системи контролю якості лікувально-діагностичного процесу через довірених лікарів.

- Безкоштовне медикаментозне і діагностичне забезпечення лікування дітей до 18 років у стаціонарі і денному стаціонарі поліклініки при умовах членства в МЛК одного із батьків.

Виникає питання: з яких джерел можуть формуватись майно та кошти міської лікарняної каси. Ними можуть бути:

- Внески засновників, членів та інших благодійників.
- Щомісячні благодійні членські внески фізичних та юридичних осіб в розмірі 4% від заробітної плати, але не більше 15 грн. з особи.
- Надходження від проведення благодійних заходів, благодійних лотерей, а також благодійних аукціонів з реалізації майна та пожертвувань, які надійшли від благодійників.
- Доходи від цінних паперів, депозитних вкладів, надходження від підприємств, організацій, створених МЛК.
- Інші джерела, не заборонені законодавством України.

Ідея створення міської лікарняної каси в Комсомольську є прикладом нових підходів до запровадження місцевого самоврядування та реалізації демократичних принципів, закладених в Статуті територіальної громади м. Комсомольська.

Висновки:

Прецедент існування в Україні статутного права в нових сучасних формах надає можливість відродити традиції українських міст, надавши їм унікальної неповторності і більш яскравих форм.

Прийняття Статуту міста та ознайомлення з ним широкого загалу громадськості сприятиме підняттю патріотичного духу, формуванню почуття любові та поваги до рідного краю. З появою статутів місцевих громад закладаються підвалини для активної участі громадян у житті міста та держави, для створення майбутнього суспільства на принципах демократії та самоврядності. Завдяки висвітленню ідей та принципів, закладених в Статуті, під час обговорень на громадських слуханнях, при проведенні науково-практичних конференцій, на уроках правознавства в учбових закладах міста можливе підвищення рівня правової освіти громадян. Досвід прийняття Статуту міста комсомольською громадою надає можливість іншим місцевим владам перейняти позитивні аспекти, закладені в даному Статуті, тим самим збагативши свій досвід розробки місцевих статутів, що в свою чергу, відкриє нові можливості для запровадження місцевого самоврядування в Україні.

Реформи та реалізації принципів Статуту можуть здійснюватись лише в результаті зацікавленості більшості представників територіальної громади, їх громадської активності. Від діяльності громадян в значній мірі залежить успіх справи. Громада може вирішувати широке коло проблем, таких, як кількість і якість комунальних та соціальних послуг, розробка нових програм визначення стратегії місцевого економічного розвитку. Говорячи про Статут територіальної громади важливо зазначити, що він, відображаючи інтереси громадян, в той же час не повинен відокремлювати справи міста від інтересів та проблем країни, а навпаки – в загальнодержавному контексті розкривати унікальну особливості свого краю.

При всіх позитивних досягненнях у запровадженні місцевого самоврядування в Україні хотілось би зазначити, що останнім часом відчутна тенденція здійснення реформ заради самих реформ. Тому важливо, щоб під гаслами демократизації та перетворень не ховались би безгосподарність, безвідповідальність, невміння довести до кінця намічені плани та завдання.

ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ МІСТ

Багато часу минуло, як Україна стала незалежною. Сьогодні можна проаналізувати, що змінилось, а що залишилось на своєму місці у різних сферах економіки та керівництва в нашій країні. Прийнята Конституція, розроблені та ухвалені нові закони або відредаговані старі, але чому більшість населення України не відчуває на своєму становищі у суспільстві ці зміни? Все більше зростає недовіра до політиків серед населення.

На мій погляд, це пов'язано з тим, що паперова дійсність розбігається з теперішньою реальністю. Іншими словами, не працює повністю механізм законодавства. Деякі закони приймаються під конкретні ситуації. А якщо закон спрацьовує, то вирішується лише невелика проблема, яка у колі українських проблем схожа на невеликий острів. Народ, у своїй більшості, більше не хоче брати участь у рішенні загальнонаціональних питань. Ось ключ до зниження виборчої активності. Бюджетні кошти, які могли б піти на виплати, наприклад, соціального характеру, витрачаються на повторне голосування.

В цій ситуації, кожна людина прагне замкнутися на проблемах своєї сім'ї та вирішувати ці питання будь-якими засобами: або знайти роботу, або скоїти якийсь злочин. Такі проблеми найкраще простежуються у великих містах України. Наприклад, у моєму рідному Харкові. Пошук роботи з достатньою для проживання заробітною платою – це проблема майже глобального масштабу в рамках однієї сім'ї.

Звісно, державі ніколи вирішувати проблему одиниць, але місту або району це робити неважко.

Українське законодавство, допомагаючи деякими законами, має свої недоліки. Наприклад, Закон України «Про

місцеве самоврядування» від 24.04.97 має біля 20 пунктів з позначкою «відповідно до законодавства» у II розділі «Організаційно-правові основи місцевого самоврядування». Отже, щоб зрозуміти, як же діяти у конкретній ситуації, потрібно перелічити майже все українське законодавство.

Але досить говорити про переваги та недоліки законодавства. Подивимося на реальну ситуацію.

Рішення невеличких проблем кожного району міста, в результаті дає рішення проблем міста, а це – вирішення більшості проблем держави в цілому.

Пріоритетним питанням у політиці розвитку міст є соціальне становище населення міста. Держава дає місцевим владам право самостійно діяти лише у таких питаннях:

- Управління закладами середньої освіти, охорони здоров'я, фізкультури, спорту та відпочинку;
- Отримання безкоштовної загальносередньої освіти усіма дітьми шкільного віку, допомога молоді;
- Організація харчування та медичного обслуговування у навчальних закладах;
- Створення умов для розвитку культури та підтримки традицій.

Проте цих повноважень недостатньо. У великих містах вирішуються питання підтримки молодіжних питань: освіта, відпочинок, спорт, а також питання транспорту і деякі комунальні питання. Але більшість з вище перелічених питань вирішуються за допомогою коштів спонсорів. На вирішення ж великих проблем не вистачає коштів. Наприклад, діти шкільного віку мають право на отримання безкоштовної освіти, але у школах не вистачає підручників, і вже цю проблему міська влада вирішити не в змозі. Адже це питання є делегованим від держави, тобто його мають вирішувати на державному рівні, але роблять це поки що не досить успішно. З іншого боку, у Харкові

достатньо державних та комерційних типографій, наприклад, книжкова фабрика ім. Фрунзе, яка випускає таку літературу. Отримавши державне замовлення на випуск підручників, вона несе збитки із-за невиконання державою своїх обов'язків щодо оплати за надані послуги. А чому б не надати вирішення цієї проблеми кожній місцевій владі окремо? На мій погляд, це питання вирішилося б набагато ефективніше і швидше, шляхом взаєморозрахунків між містом і фабрикою.

Але є й більш нагальні проблеми:

- Надання соціальної допомоги малозабезпеченим верствам населення;
- Надання житла молодим сім'ям;
- Надання на належному рівні комунальних послуг населенню;
- Забезпечення міста транспортом у необхідному обсязі;
- Забезпечення екологічно чистого навколишнього середовища у місті;
- Підтримка виробників у місті;
- Підтримка розвитку підприємницької діяльності у місті тощо.

Однак виконати це неможливо з-за відсутності коштів у місцевих бюджетах і щорічного збільшення нормативів по відрахуванню до державного бюджету з місцевих коштів. Вони, наприклад, не мають права фактично займатися фінансово-кредитними стосунками, оскільки отримання органами місцевого самоврядування банківських кредитів, випуск облігацій та інших позик хоч і дозволене законодавством, проте процедура здійснення цього права не регламентована. Ця проблема також пов'язана з тим, що, надавши більше повноважень місцевим владам, можна більше централізувати владу на місцевому рівні, а цього допустити не можна. Надходження до державного бюджету теж будуть зниженими. На мою думку, цього в якійсь

мірі можна уникнути, додавши до розширених повноважень всебічний контроль за діями місцевих органів самоврядування, а також встановивши особисту відповідальність керівників місцевих влад як адміністративну, так і карну, що сприяє деякій децентралізації влади на місцях.

Розширення повноважень місцевих влад дасть їм можливість діяти більш активно. Звісно, це потребує більших коштів, але немає потреби передавати до держбюджету кошти з місцевих бюджетів, якщо частина цих коштів потім же повернеться на місця у вигляді державних дотацій.

Враховуючи вищесказане, я пропоную, щодо політики розвитку міст наступне:

- Передати деякі повноваження місцевим владам з метою активізації їх дій у напрямку розвитку міст.
- Переглянути, а також зафіксувати рівень надходжень до державного бюджету, відповідно до потреб кожного міста.
- Розробити програму створення місцевого зводу законів у відповідності до загальнодержавного законодавства з метою встановлення всебічного контролю та особистої відповідальності від міського голови до звичайного мешканця за дії, які спрямовані проти розвитку свого міста.
- Дозволити місцевим та обласним радам діяти окремо у деяких питаннях з метою уникнення непорозумінь між містом та областю й відповідними законодавчими актами.

Олена ХОДЬКО (м. Славутич,
Київська область)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ МІСТА

Вступ

Стабілізація ситуації в Україні та початок економічного зростання залежать від багатьох об'єктивних та суб'єктивних факторів. Не потребує доказу, що розвиток держави безпосередньо пов'язаний із соціально-економічним розвитком сіл, селищ та міст. Тому актуальним є пошук організаційно-економічних механізмів регіонального та місцевого розвитку.

Запропонована робота є спробою аналізу того, що було досягнуто за цей час в місті Славутичі у цьому напрямку, та які подальші кроки потрібно ініціювати для того, щоб забезпечити мешканцям міста альтернативні робочі місця та зберегти високий рівень життя у місті.

Історія питання та контекст

У 1995 році уряди України та країн «Великої Сімки» підписали меморандум про взаєморозуміння, одним із питань якого було закриття Чорнобильської АЕС до 2000 року. Закриття Чорнобильської АЕС матиме вирішальний вплив на майбутнє м.Славутича, де мешкає більшість працівників станції із своїми родинами. Протягом періоду до 2006 року кількість персоналу, що безпосередньо працює на ЧАЕС, зменшиться від 6000 до 1490 осіб. За попередніми розрахунками, максимальна кількість персоналу, яка буде зайнята при зупинці ЧАЕС та виведенні її енергоблоків з експлуатації в рамках реалізації міжнародних проектів, складатиме 2200 осіб. Крім цього, зараз на ЧАЕС працює біля 6000 осіб «непромислового» персоналу. Ця кількість зменшиться до 700 осіб у найближчі роки. У зв'язку з цим виникла потреба у диверсифікації економіки

м. Славутича з метою створення додаткових можливостей працевлаштування у найближчому майбутньому.

Для вирішення цього питання у 1997 році спільно з представниками міжнародної спільноти був розроблений «План дій», який пропонує низку невідкладних заходів щодо структурної перебудови міста від монопромислового до міста, що підтримується різноманітною економічною базою. Найпершою рекомендацією цього плану є створення організаційно-економічного механізму розвитку міста, який являє собою систему заходів щодо створення найбільш сприятливих умов становлення та розвитку підприємництва, малого та середнього бізнесу, диверсифікації економіки, соціальної сфери в цілому.

Досягнуті результати

У 1997 році створена Громадська Рада з розвитку міста, яка проводить свої зібрання щопонеділка. Це – об'єднання громадян, що діє на засадах самоврядування, добровільності, єдності спільних прагнень. Вона об'єднує громадян, що прагнуть застосувати свою творчу ініціативу для подальшого перспективного розвитку міста. Членом Громадської Ради може бути будь-який громадянин, що досягнув 18 років і прихильно ставиться до мети та ідей організації. Сьогодні Громадська Рада об'єднує представників міськвиконкому, ЧАЕС, профспілок та підприємств. На засіданнях Громадської Ради відбувається вільне обговорення і пошук найефективніших шляхів вирішення проблем міста. Як наслідок таких обговорень, були прийняті рішення про заснування Агентства з розвитку бізнесу, Спільки виробників товарів та послуг, йшла підготовка Закону про спеціальну економічну зону «Славутич», розглядалися питання про створення Фонду розвитку міста, проведено конкурс бізнес-ідей, переможці якого одержали мікропозики та ін.

Як вже зазначалося вище, в місті створена Спілька виробників товарів та послуг. Основна мета її діяльності по-

лягає в лобюванні інтересів місцевих підприємств та забезпеченні компаніям максимальної можливості отримання користі від міжнародних проектів, що реалізуються на промайданчику ЧАЕС. Діяльність Спілки тісно пов'язана з Громадською Радою з розвитку міста, з агентством з розвитку бізнесу та іншими організаціями. Сьогодні Спілка налічує близько 60 членів. Основними напрямками її діяльності є:

- інформування членів Спілки про здійснювані проекти на промайданчику ЧАЕС, про можливе співробітництво або необхідні поставки;
- розповсюдження інформації про послуги, що надаються окремими компаніями – членами Спілки, включаючи підготовку маркетингових матеріалів.

У 1997 році в місті також було створено Агентство з розвитку бізнесу. Група місцевих експертів пройшла спеціальну підготовку по міжнародній програмі і отримала сертифікати бізнес-консультантів. Основними напрямками діяльності Агентства є:

- участь у розробці стратегії розвитку міста та в створенні механізму розвитку підприємництва,
- сприяння розвитку малого бізнесу,
- надання консалтингових послуг,
- розробка бізнес-планів та їх аналіз за допомогою експертної системи.

Крім того, було прийнято рішення про створення бізнес-інкубатору в рамках агентства, основне завдання якого полягає в забезпеченні починаючих підприємців приміщеннями з порівняно низькою орендною платою та необхідними послугами, як то: послуги секретаря, бухгалтера, ксерокопіювання та інше.

У 1998 році була створена група управління проектом для реалізації вище згаданого «Плану дій». Першочерговими завданнями цієї групи є пошук фінансування для реалізації «Плану дій» та моніторинг його реалізації.

Дуже важливими організаційними кроками для подальшого розвитку Славутича є надання місту до 2020 року статусу спеціальної економічної зони та прийняття Закону України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації ЧАЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку на екологічно безпечну систему». Ці кроки передбачають систему пільг і стимулів для здійснення підприємницької діяльності та залучення додаткових і довгострокових інвестицій.

Необхідно підкреслити, що передбачені у спеціальній економічній зоні податкові пільги не входять в суперечність з формуванням бюджету. Концепція спеціальної економічної зони передбачає умови для появи нових суб'єктів підприємництва (в тому числі, на базі існуючих) та реалізації інвестиційних проектів з метою створення робочих місць. Передбачені податкові канікули сприятимуть появі в недалекому майбутньому (вже через 5 років) повноцінних бюджетотворюючих суб'єктів.

У листопаді 1999 року прийнято рішення про об'єднання адміністрації спеціальної економічної зони, агентства з розвитку бізнесу, бізнес-інкубатору та групи управління проектом для реалізації «Плану дій» в міжнародний центр з розвитку бізнесу.

Створення активно діючого Міжнародного центру розвитку бізнесу в місті дозволяє вирішити такі завдання:

- Об'єднати зусилля всіх існуючих підприємств, організацій та структур міста і енергетичної галузі по підтримці розвитку підприємництва, малого і середнього бізнесу в м. Славутичі, спрямованих на створення нових робочих місць,
- Сконцентрувати всі види послуг та створити максимально сприятливі умови для розвитку підприємництва в одному центрі,
- Скоординувати дії підприємств, організацій і структур м. Славутича та учасників міжнародних проектів,

- Створити єдину базу даних про підприємства міста та їх потреби, та про потрібні та вільні трудові ресурси міста,
- Створити сприятливі умови для становлення і розвитку нових підприємств.
- Сприяти забезпеченню малого і середнього бізнесу стартовими фінансовими ресурсами.
- Створити систему пошуку партнерів, постачальників, оптових та дрібнооптових споживачів.
- Створити механізм швидкого переходу від бізнес-ідей до її реального втілення з найменшими витратами.
- Організовувати та проводити конкурси бізнес-ідей.

На сьогодні вже є непогані практичні результати в диверсифікації економіки міста:

- Створено Славутиське відділення Міжнародного Чорнобильського центру з питань ядерної безпеки, поводження з радіоактивними відходами та радіоекології, в штаті якого працює 40 фахівців, а ще близько 150 осіб працюють за контрактами, виконуючи роботи в рамках міжнародних проектів на промайданчику ЧАЕС.
- Завершується, за допомогою США, реалізація проекту по створенню радіоекологічної лабораторії в рамках Славутиського відділення Чорнобильського Центру, а це ще 54 робочих місяця.
- Зареєстровано 6 суб'єктів спеціальної економічної зони «Славутич».
- Розпочато реалізацію восьми інвестиційних проектів.

Однак, незважаючи на те, що створені умови для розвитку бізнесу, з'являються унікальні ідеї, проекти, а також кадри, які можуть реалізувати їх. І все ж потрібно відзначити, що розвиток йде дуже повільно, тому що всі вище зазначені організаційно-економічні складові, які були створені для диверсифікації економіки міста, є необхідними, але все ж таки не достатніми. Крім вище зазначених, важливою

складовою економічного зростання є інвестиційне забезпечення, наявність і ефективність фінансово-кредитної стимулюючої системи. Тому сьогодні Славутичу потрібно зосередити свої основні зусилля на вирішенні наступних питань:

- залучення інвестицій, як зовнішніх, так і внутрішніх;
- наповнення створеного інвестиційного фонду «Славутич. ЧАЕС. Розвиток»;
- залучення фонду мікрокредитів в рамках Європейському банку реконструкції та розвитку.

Подальші кроки

Залучення інвестицій

Процес прийняття рішення щодо вибору регіону для інвестування є досить складним для інвесторів. Існує три фактори, які мають вирішальне значення в процесі прийняття таких рішень. Це робоча сила, приміщення та майданчики, фінансові аспекти. Крім того, присутність допоміжних механізмів все частіше стає дуже важливою в процесі залучення інвестицій, як зовнішніх, так і внутрішніх. Серед основних конкурентноспроможних переваг міста Славутича можна виділити наступні:

потенційний ринок трудових ресурсів, наявність висококваліфікованої робочої сили з високим рівнем експертних знань;

молоде населення міста (інвесторів особливо приваблює можливість розвитку вмінь на базі молодих трудових ресурсів);

спеціальна економічна зона «Славутич»;

підтримка міжнародного співтовариства (розроблений «План дій», ряд міжнародних проектів);

розвинена низка організацій, що надають допомогу підприємцям (Громадська Рада з розвитку міста, Агентство з розвитку бізнесу, бізнес-інкубатор, Спілка виробників товарів та послуг).

Але, якщо Славутич прагне конкурувати на ринку інвестицій, необхідно, щоб у місті були ділянки землі, які можна було б використовувати в промислових цілях, або які б відповідали конкретним вимогам потенційних інвесторів. Тому необхідно визначити найбільш привабливі майданчики та земельні ділянки. Крім того, необхідно розробити та реалізувати низку заходів для того, щоб місто стало відоме як потенційно привабливий регіон для інвестування. Серед цих заходів:

розробка та видавництво привабливої брошури високої якості, яка висвітлювала б переваги Славутича, та давала детальну інформацію щодо пакету стимулюючих дій для інвесторів;

розробка та видавництво брошури, яка давала б детальну інформацію щодо всіх формальностей, через які необхідно буде пройти інвестору з зазначенням організацій, в які необхідно буде звертатися на кожному з етапів.

Необхідно, щоб рекламні матеріали були також видані іноземними мовами (англійською та німецькою).

Водночас, першочерговим завданням повинно бути встановлення довгострокових зв'язків з іноземними посольствами шляхом постійних зустрічей та покращення іміджу Славутича.

Як тільки буде налагоджена така низка контактів, можна буде визначити один день для вирішення питань щодо залучення інвестицій з метою подальшого покращення іміджу Славутича. В цей день до Славутича необхідно запросити представників посольств з Києва, фінансових організацій та іноземних торговельних підприємств. Необхідно мати добре підготовлену програму на цей день, до якої можуть увійти: відвідування промислових майданчиків та земельних ділянок, організацій, що надають допомогу у сфері бізнесу, організація виставки продукції та послуг, а також відкритий форум за участю місцевих підприємців, що займа-

ються пошуком можливостей створення спільних підприємств. Усі ці заходи могли б стати ще одним напрямком діяльності вже існуючого агентства з розвитку бізнесу.

Поступова реалізація «Плану дій»

Серед зазначених в «Плані дій» проектів необхідно визначити найбільш пріоритетні на сьогоднішній день. По багатьом з них вже проведена підготовча робота та розроблені пропозиції. Тепер необхідно спрямовано шукати фінансування та реалізовувати ці проекти по мірі забезпечення необхідними ресурсами.

Подальший розвиток групи управління проектом щодо реалізації «Плану дій»

На сьогодні, першочерговим завданням діяльності групи управління проектом є пошук механізмів фінансування реалізації, рекомендацій (проектів) «Плану дій», які залишились, і серед яких такі вкрай важливі питання як:

- створення механізму гарантії інвестицій для підтримки диверсифікації економіки;
- наповнення фонду розвитку міста;
- муніципальна реформа та передача фондів ЧАЕС у комунальну власність міста;
- подальший розвиток індустріального парку з енергозбереження;
- створення «Інтелпарку»;
- створення Учебного центру з перепідготовки вивільнених працівників ЧАЕС для участі у міжнародних проектах та інших секторах економіки тощо.

Для цього, в першу чергу, необхідно:

- інтенсивно продовжувати роботу з представниками країн-донорів шляхом інформування їх про стан справ щодо реалізації «Плану дій», а також надання їм переліку пріоритетних проектів, що потребують фінансування;

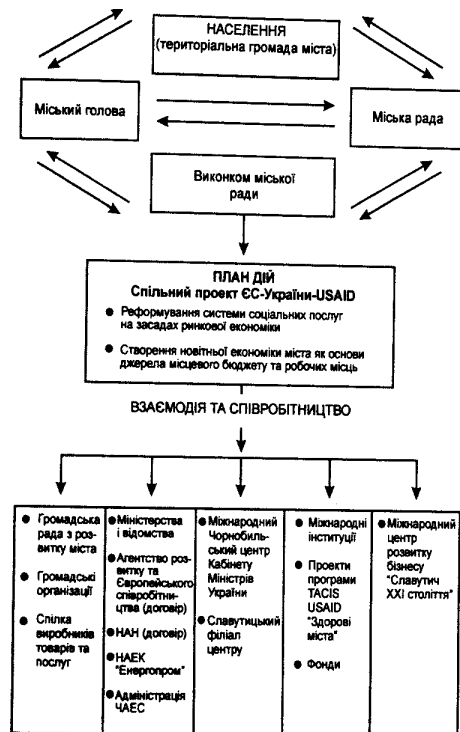
- постійно оновлювати інформацію щодо існуючих програм та пріоритетів, визначених міжнародним співтовариством країн-донорів, а також термінів надання пропозицій;
- по можливості, брати активну участь у черговій зустрічі асамблеї країн-донорів, яка відбудеться у Славутіч ;
- забезпечити постійне інформування представників агентства міжнародного розвитку та співробітництва про потреби Славутича та надання пропозицій;
- забезпечити включення Славутича до всіх нових програм, які підтримуються урядом, міжнародним співтовариством країн-донорів та міжнародними фінансовими організаціями (наприклад, лінія мікро-кредитів ЄБРР, лінія муніципального займу Світового Банку та ін.)

Висновки

Таким чином, нині в місті Славутичі створені всі організаційно-економічні складові (див. схему 1), необхідні для диверсифікації економіки міста та його розвитку, за винятком однієї – інвестиційного забезпечення. Сьогодні Славутич знаходиться у положенні власника гарного будинку, фундамент якого вже закладено, але не вистачає коштів на подальше будівництво. Тому головна увага повинна приділятися питанням залучення інвестиційних коштів та кредитних ресурсів шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату та лобювання інтересів Славутича на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Схема 1:

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ МІСТА

Олена ДУБОВА (Академія
муніципального управління, м. Київ)

ПОЛІТИКА ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА М. КИЄВА ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ СТОЛИЦІ УКРАЇНИ

Вступ

Політика перспективного розвитку міста передбачає розвиток складного міського організму, що складається із тісно взаємопов'язаних системою залежностей елементів. Безперечно, що кожен з елементів є обов'язковим для існування міста, отже за умови його відсутності, життя у місті буде неповноцінним.

Одним із визначальних факторів розвитку економіки будь-якого міста є проблема чистої питної води. Це проблема здоров'я жителів сьогодні, проблема їхнього виживання у недалекому майбутньому. У кожній цивілізованій державі поверхневі та підземні води вважаються золотим фондом, стратегічним ресурсом. І зараз у нашій державі цей фонд, як і інші, зменшується. Немає палива, електроенергії – не працюють водочисні споруди, насоси подачі води у міста. Все у господарстві, як і в природі, взаємопов'язане: без однієї компоненти не може існувати такий великий механізм як держава. А поліпшення стану навколишнього середовища та забезпечення сталого економічного зростання – це речі нероздільні. Більше того, досвід багатьох європейських країн показує, що, як правило, вирішення екологічних проблем полегшувалося завдяки стабільній економіці, що забезпечувало можливість виконання довгострокових програм національного і міжнародного рівнів, а в деяких країнах – структурної перебудови економіки з переходом від екологічно брудних до екологічно чистих технологій. Вода – це наше життя. Процес очищення цього природного багатства – шлях до оздоровлення економіки.

Сучасний стан водного господарства м. Києва

Тарифи на воду для населення й підприємств, що його обслуговують, залишаються традиційно низькими, тоді як для підприємств-виробників вони визначаються з умови забезпечення нормального самофінансування місцевого водопровідного підприємства. Недосконалі тарифи являються основою досить небажаних явищ. Наприклад, високі тарифи на воду для промисловості стимулюють водопровідні підприємства подавати чисту підземну воду, а не споруджувати водоводи технічної води. Низькі тарифи на воду для населення не спонукають до економії води і створюють тим самим умови для її надмірного споживання. Та населення, як і бюджетні організації не в змозі оплачувати водокористування і заборгувало водопровідній станції понад 267 мільйонів гривень. Значна частина мешканців роками не платить за послуги «Київводоканалу», та й працівники житлово-експлуатаційних органів не завжди переаховують кошти, що надходять від квартиронаймачів за воду й водовідведення. До цієї складної ситуації додаються невтішні дані по витoku води. Як показують сумісні дослідження виробничого управління водопровідно-каналізаційного господарства (ВУВКГ) м. Києва та інституту підвищення кваліфікації на житловому масиві «Русанівка», витік води у деяких будинках доходить до 50 відсотків. Статистичні дані про те, що витік води по Україні складає 6,5 відсотків (по місту Києву – 8,1 відсоток) не відповідають дійсності.

Щодо кількості води, використовуваної споживачами, відомо, що Україна за запасами, доступними до використання водних ресурсів, належить до малозабезпечених водою країн. В маловодні роки річковий стік складає 55,9 км³, з яких місцевий стік, що формується в межах України, лише 29,7 км³, або на людину припадає 1,10 тис. м³ і, відповідно, місцевого стоку – 0,57 тис. м³ на рік. Для порівняння, цей показник у Австрії – 7,7 тис. м³, Франції – 3,5, Румунії – 1,78, Великобританії – 5,0 тис. м³ на людину у рік. За даними, отриманими в результаті проведення «Київводокана-

лом» експерименту по визначенню реальних витрат води на житлових масивах м. Києва, діапазон добового споживання води в перерахунку на одного киянина дуже широкий – від 216 і аж до 760 літрів. Для порівняння, показник середньодобового використання води на одного мешканця Франції становить приблизно 150 літрів.

Непродуктивні витрати води

З одного боку, необхідно зробити лімітацію споживання води і ввести оплату населенню за 1 м³ питної води: встановлення водолічильників дає позитивний результат. Сьогодні є відповідні державна та міська програми по встановленню лічильників обліку води в кожній квартирі, але вони не фінансуються. Щоб «Київводоканалу» обладнати усі будинки в місті лічильниками, потрібно до 8 млн. гр. Але джерела фінансування і досі не винайдені. Тому необхідно якомога швидше розробити програму по залученню інвестицій для цієї справи. У Франції лічильникова система діє вже тривалий час. Є певна система дотацій водопостачання. Тобто, розраховують витрати води за місяць, і відповідна кількість подається водоспоживачу. Якщо останній користується водою в надмірній кількості, то водопостачання припиняється. Для скорочення непродуктивних витрат води слід вдатися до систематичних профілактичних оглядів і ремонту водопровідної мережі, слід максимально скоротити споживання питної води промисловими підприємствами, налагодити на них обігове та повторне водопостачання. Останнє дозволить підвищити відпуск води для населення і комунально-побутових потреб без значних капіталовкладень. Необхідно посилити контроль за дотриманням графіків поточного та капіталоємного ремонтів тепловпунктів, на підприємствах Києва слід налагодити виробництво запчастин для ремонту внутрішньобудинкової запорної арматури.

Проблема якості питної води

Перш ніж підвищувати плату за воду, необхідно підняти її якість до світових стандартів. Внаслідок погіршення

стану води та її якісних змін у районі водозабору Дніпровської водопровідної станції були виділені кошти і задіяна система подачі Деснянської води на її очисні споруди водопідготовки. Для поліпшення якості питної води, що подається населенню з місцевого водопроводу, на водопровідних станціях впроваджена технологія амонізації і обробки води за допомогою ефективних флокулянтів. У січні 2000 року міська санітаційно-гигієнічна служба після ретельного дослідження 600 проб води (з насосних станцій, водопровідної мережі, свердловин і водозабірних колонок бюветних комплексів) оголосила, що вода є безпечною в епідемічному відношенні і нешкідливою за хімічним складом. Обнадійливо, але ж вода далеко не завжди в такому стані доходить до споживачів через аварійний стан трубопроводів.

Тому вважаю за необхідне якомога швидше докласти усіх зусиль для відтворення системи водопровідної мережі, оскільки її стан зводить нанівець усі заходи, спрямовані на поліпшення хімічного складу води на насосних станціях.

Використання штрафних санкцій

У багатьох сферах суспільної діяльності поширене використання штрафних санкцій. Система екологічного штрафування діє вже не перший рік, але не дає належних результатів через брак методики визначення бази для розрахунку розмірів штрафів. Іноді суми, що вносяться за порушення, зокрема водного законодавства, незначні і створюють ситуацію, при якій підприємствам вигідніше сплачувати штрафи, ніж витратити кошти на охорону природи. Якщо ж якась господарська одиниця візьме на себе відповідальність за завдані природі збитки, побудувавши очисні споруди, то вона може опинитись у гіршому, з погляду витрат на виробництво продукції, становищі, порівняно зі своїми конкурентами, які продовжують забруднювати довкілля. Таке підприємство змушене буде підняти ціни на свій товар, що викличе звуження ринку

збуту, зменшення прибутку, а в екстремальному випадку – банкрутство. Тому слід детально розробити методичку визначення бази для розрахунків розміру штрафів.

Внесення платежів як найбільш прогресивний метод переходу до раціонального природокористування.

Податки

Плата за спеціальне водокористування введена у формі податку в 1994 році. Згідно з Водним кодексом України, вона береться для забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. Внесення плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів не звільняє суб'єктів підприємницької діяльності від сплати платежів за скидання забрудників у водні об'єкти та штрафів за порушення природоохоронного законодавства, від відшкодування витрат на геологорозвідувальні роботи, від оплати постачальникам води вартості наданих послуг. Розмір платежів визначається відповідно до тимчасових нормативів плати, встановлених окремо для поверхневих та підземних ресурсів по басейнах річок та адміністративних областях. Окремим категоріям споживачів встановлені пільгові коефіцієнти.

Застава

Застава виступає як попереджувальна форма платежу. Її суть полягає в тому, що кошти вносяться раніше здійснення факту споживання води чи негативного впливу на неї. Під заставу в природокористуванні має надаватись право на здійснення виробництва з деяким споживанням та забрудненням ресурсу. Розмір застави доцільно встановлювати таким, щоб, з одного боку, забезпечити достатню кількість коштів на розв'язання екологічних проблем регіону, а з іншого – не перешкодити підприємницькій діяльності. Перехід до ринкових відносин сприяє появі малопотужних підприємств, а також частковій структурній та виробничій переорієнтації діючих. Застава вимагає від

нових споживачів водних ресурсів порівнювати свій виробничий потенціал з економічними обмеженнями регіону. Крім того, за допомогою такої форми платежів знижується ризик не отримати належні кошти через неплатоспроможність підприємства. До застави включають не тільки плату за споживання ресурсу, а й додаткову націнку, яка може компенсувати збитки, що завдаються через брак технологій попередження забруднення води. У разі повернення водних ресурсів в належну стані та обумовленій кількості додаткова націнка, що надходить у складі застави, повертається водоспоживачу. В протилежному випадку ці кошти повертаються частково або зовсім не повертаються. Отож, застава може стати дієвим економічним важелем руху виробництва до безвідходних та маловідходних технологій.

Страховання

Система страхування – важливий спосіб компенсації негативного впливу на довкілля. В ряді публікацій розробляються та обґрунтовуються основні принципи її функціонування. Зокрема, пропонується розподіляти страхові внески між об'єктами залежно від очікуваних збитків, поряд з обов'язковим створенням добровільного страхування. Органи страхування мають оперативно реагувати на зміни ситуації в регіоні шляхом зменшення або збільшення страхових внесків залежно від стану довкілля.

Використання бюветів

Щодо бюветів, які користуються зараз неабиякою популярністю серед мешканців м. Києва, то, на мою думку, це хоч і не найкращий вихід з даної кризової ситуації (поперше це в певній мірі є кроком у минуле, зайвий раз свідчить про низький рівень матеріального забезпечення суспільства, а по-друге, носити воду мають можливість далеко не всі – в силу надмірної заклопотаності, незадовільного стану здоров'я і т. д.), але все ж таки це є виходом.

До кінця 2000 року в м. Києві налічено майже 149 свердловин (на сьогодні діють 108), хоча практично усі райони мають заборгованість перед «Київводоканалом», який їх обслуговує. Тобто знову постає проблема нестачі коштів.

Альтернативою на майбутнє може виступати «пляшкове виробництво», яке поки що воно не є популярним серед людей середнього достатку, адже вони не мають достатньо коштів, щоб щоденно купувати джерельну мінеральну воду.

За підрахунками вчених, в середньому француз за рік випиває близько 110 л. мінеральної води, що ставить Францію на третій ступінь по споживанню такої води після Німеччини та Італії. Цікаво, що вода у пляшках з джерела продається у п'ять разів дорожче, ніж вода з-під крану, хоча остання додатково очищується. Собівартість мінеральної води включає в себе лише умови реклами, тому що видобуток та транспортування не вимагають порівняно великих затрат (це щодо води, яка береться з власних французьких джерел).

Підсумки

Аналізуючи сучасний стан водного господарства в м. Києві, цілком зрозуміло, що проблем тут існує дуже багато, до того ж усі вони є нагальними. Слід усвідомити, що вода – це не лише ресурс, який є допоміжним засобом виробництва певної продукції на підприємствах. Це також частина економічного цілого держави, яка повинна виступати в умовах ринкової економіки як продуктивна одиниця, здатна приносити прибуток. У такій економічно розвинутій країні, як Франція, до води ставляться саме так. Франція має свої екологічні проблеми. У зв'язку з цим, населення цієї держави переходить на майже 100% споживання води «пляшкового» виробництва. В Україні такої можливості поки не існує, хоча потенціал є.

За роки незалежності України міська влада Києва розробила та затвердила цілу низку програм щодо поліпшення стану водного господарства. Але лише незначна частина із запланованого реалізується. І найрозповсюдженішою

відповіддю на запитання «Чому?» є «нестача коштів», хоча можливі ще й такі: «нестабільність законодавства», «несприятливий інвестиційний клімат», «безгосподарність влади на місцях» та інші. Та попри все, найжахливішою відповіддю є «байдужість населення».

Отже, стратегію з питань поліпшення якості питної води та водозабезпечення міста Києва потрібно спрямувати на:

- проведення систематичних профілактичних оглядів і ремонту водопровідної мережі;
- максимальне скорочення споживання питної води промисловими підприємствами;
- налагодження на промислових підприємствах обігового та повторного водопостачання;
- проведення лімітації споживання води і введення оплати населення за 1м³ питної води (встановлення водолічильників);
- посилення контролю за дотриманням графіків поточного та капітального ремонтів теплових пунктів;
- налагодження виробництва запчастин для ремонту внутрішньобудинкової запорної арматури;
- підвищення ролі економічного моніторингу: доведення до населення точної інформації про стан споживаної води;
- зміцнення міжнародних зв'язків і співробітництва у сфері водного господарства;
- детальну розробку визначення бази для розрахунків розміру штрафів;
- розвиток «пляшкового» виробництва та розробку підземних джерел;
- перегляд податкової системи та тарифів на воду;
- посилення державного контролю в боротьбі з екологічними;
- створення економічного стимулювання для підвищення якості очистки стічних вод та забірних вод.

РЕКОМЕНДАЦІЯ (2000) ЩОДО СТАТУТУ МІСТА

Доповідач:

Ростислав МАРЧЕНКО

(Комсомольськ, Полтавської області)

Молодий Конгрес,

1. Відзначаючи постійну увагу Конгресу місцевих і регіональних влад Європи до процесів розвитку місцевого самоврядування та демократії в Україні,

2. Приймаючи до уваги, що фактом вступу до Ради Європи та підписанням Європейської хартії місцевого самоврядування Президент України та Верховна Рада України засвідчили розуміння, прихильність до всебічного розвитку демократії в Україні,

3. Розглянувши і схваливши дослідження по темі: «Статут територіальної громади м. Комсомольська – пошук шляху української моделі місцевого самоврядування», зроблене Ростиславом Марченком, як підсумок першого етапу діяльності міської влади після ухвалення Статуту міста Комсомольська,

4. Приймаючи до уваги наступні висновки щодо запровадження статутного права як невід'ємної умови розвитку місцевого самоврядування:

- міська громада стримує та направляє можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення;
- прийняття статутів міст сприяє підняттю патріотичного духу, формуванню почуттів любові та поваги до рідного краю;

– розвиток статутного права в Україні – показник незворотності реформ у запровадженні місцевого самоврядування;

– активне висвітлення позитивних досягнень запровадження статутного права в Україні в засобах масової інформації, проведення громадських слухань сприяє формуванню справжньої місцевої демократії;

– досвід прийняття Статуту м. Комсомольська надає можливість іншим місцевим владам почерпнути позитивні аспекти, закладені в даному Статуті, тим самим збагативши свій досвід у розробці місцевих статутів, що, в свою чергу, відкриває нові можливості для запровадження місцевого самоврядування в Україні,

Рекомендує:

Верховній Раді України:

5. Підготувати відповідну законодавчу базу для розвитку статутного права в Україні,

6. При формуванні державного бюджету уважніше враховувати специфіку регіону та особливості розвитку місцевого самоврядування в ньому,

Президенту України:

7. Підготувати Указ щодо прискорення прийняття статутів територіальних громад як важливого елементу запровадження місцевого самоврядування в Україні,

Кабінету Міністрів:

8. Підготувати заходи щодо реалізації відповідного Указу Президента України,

9. В центрах підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, в навчальних закладах даного профілю запровадити навчальну дисципліну «Статутне право»,

Органам місцевого самоврядування в Україні:

10. Активно залучати представників громади до розробки та прийняття статутів міста, а в містах з діючими статутами до реалізації принципів, закладених в ньому,

11. Широко використовувати вітчизняні та світові напруження в галузі статутного права,

12. Застосовувати практику проведення громадських слухань та інших форм залучення громадськості до практичної діяльності,

13. Проводити моніторингові дослідження, вивчати позицію громадськості з актуальних проблем місцевого значення,

14. Використовувати Статут як засіб патріотичного виховання громадськості міста,

Конгресу місцевих та регіональних влад Європи:

15. Використовувати результати програми Асоціації демократичного розвитку та самоврядування України – роботи «Сесії Молодого Конгресу місцевих та регіональних влад України» у практичній діяльності,

16. Запроваджувати проекти для представників органів місцевого самоврядування з метою вивчення досвіду країн Європи та ознайомлення з українською практикою застосування місцевого самоврядування.

Київ, 16 травня 2000

R(1)3/2
Рекомендація / Rec

**РЕКОМЕНДАЦІЯ (2000)
ЩОДО ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МІСТ
(на прикладі окремих галузей)**

Доповідачі:

Андрій ЗМІЄВСЬКИЙ (Харків)

Олена ДУБОВА (Київ)

Олена ХОДЬКО (Славутин, Київської області)

Молодий Конгрес,

1. Приймаючи до уваги доповіді, представлені Андрієм Змієвським, Оленою Дубовою, Оленою Ходько (документи A(1)3/2, A(1)3/3, A(1)4),

2. Звертаючи особливу увагу на необхідність економічного розвитку міст для багатостороннього прогресу України,

3. Погоджуючись щодо доцільності політики державної підтримки розвитку міст,

4. Вважаючи, що країні необхідні реальні можливості та перспективи, які б привели до очікуваного найближчим часом поліпшення ситуації,

5. Відмічаючи, що норми українського законодавства щодо місцевого самоврядування реалізуються не в повному обсязі,

6. Вважаючи, що однією з галузей, які є перспективними та потребують модернізації, є, в тому числі, і водне господарство,

Рекомендує:

Верховній Раді України:

7. В якнайшвидшому порядку узгодити норми українського законодавства в області охорони довкілля та охорони здоров'я, аби вони не суперечили Конституції України та міжнародним угодам, що були ратифіковані Україною,

8. Розробити програму створення зводу законів щодо місцевого самоврядування у відповідності з загальнодержавним законодавством з метою встановлення всебічного контролю особистої відповідальності кожного, від міського голови до звичайного мешканця, за дії, спрямовані проти розвитку свого міста,

Кабінету Міністрів України:

9. Переглянути та зафіксувати рівень надходжень до державного бюджету, відповідно до потреб кожного міста,

10. Розробити систему дозволів для місцевих та обласних рад щодо дій у вирішенні певних проблем, з метою уникнення непорозумінь між містом та областю та відповідними законодавчими актами,

11. Передати більше повноважень місцевим владам з метою активізації їх дій у напрямку розвитку міст,

12. Посилити державний контроль у боротьбі з екологічними,

13. Переглянути податкову систему та тарифи на споживання води,

14. Забезпечити умови для економічного стимулювання підвищення якості очистки стічних та забірних вод,

15. Розробити програми національного розвитку галузі водного господарства, враховуючи особливості міжрегіональних зв'язків і існуючої інфраструктури,

16. Розробити концепцію захисту водних ресурсів України.

Органам місцевого та регіонального самоврядування:

17. Стратегію з питань поліпшення якості питної води та водозабезпечення міст першочергово спрямувати на:

- проведення систематичних профілактичних оглядів та ремонту водопровідної мережі,
- максимальне скорочення споживання питної води промисловими підприємствами,
- налагодження на промислових підприємствах обігового та повторного водопостачання та ввести систему відповідних економічних стимулів,
- проведення лімітації споживання води і введення оплати води населенням за 1м³ питної води (встановлення вододільників),
- посилення контролю за дотриманням графіків поточного та капітального ремонту теплових пунктів, налагодження виробництва запчастин для ремонту внутрішньобудинкової запорної арматури,
- підвищення ролі економічного моніторингу: доведення до населення точної інформації про стан споживаної води,

- зміцнення міжнародних зв'язків і співробітництва у сфері водного господарства,
- детальну розробку визначення бази для розрахунків розміру штрафів,
- створення на місцевому рівні системи економічного стимулювання для підвищення якості стічних та забірних вод.

Розділ IV.

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА

Олена СЕМЕНЕЦЬ (Академія муніципального управління, м. Київ)

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Вступ

Кажуть, що кожен народ гідний тієї держави, яку він має. 24 серпня 2000 року нашої молодій державі виповниться 9 років. Досить невеликий термін для розвинутих держав світу, але дуже важливий і складний період для держави з перехідною економікою, достатній для того, щоб визначити основні напрямки руху, проаналізувати і взяти до уваги у подальшому помилки, відмітити перемоги і чесно зізнатися, що поразок було більше. А рухається наша новостворена самостійна держава повільно, але впевнено в Європейське демократичне розвинуте суспільство, бо навіть з географічної точки зору ми є частиною Європи, культурно та економічно розвинutoї частини світу, яка включає такі значимі у світі країни, як Англія, Франція, Данія, Німеччина тощо. То ж маємо на кого рівнятися і звідки чекати допомоги. Лишилось визначити основні напрямки розвитку та діяльності держави, які б забезпечили швидкий розквіт та інтеграцію в Європу і світ.

Одним із найважливіших кроків на цьому шляху стало прийняття 28 червня 1996 року основного закону держави – Конституції, яка проголосила Україну демократичною унітарною державою з республіканською формою правління. Отже, основним принципом діяльності нашої держави є народовладдя, і народ України складає її основну цінність.

У 1990 році в Україні нараховувалось близько 52 млн. жителів. Зараз цей показник зменшився до 50 млн. Серед 50 млн. населення України приблизно 20-30% складає молодь. Це є четверта частина всіх українців. Але саме від цієї однієї четвертої (12-13 млн. людей) залежить майбутнє інших 38 млн., бо природним є те, що через 10-20 років всі адміністративні та державні пости будуть займати лю-

ди, які зараз навчаються в школах, інститутах або, може, ще зовсім малі, живуть разом з матір'ю-одиначкою та існують на соціальну допомогу. Останнього звичайно бути не може, бо якщо мати негайно не вживе якихось заходів, дитина просто не доживе до вказаного терміну.

Отже, необхідним є докладання зусиль держави до забезпечення виховання та розвитку молодого покоління, нової зміни, що має взяти на себе піклування про рідну країну та визначить її подальший розвиток.

Державна молодіжна політика – невід'ємний напрямок діяльності розвиненої держави

Кожна держава визначає той чи інший ступінь втручання в регулювання молодіжних питань та шляхи реалізації молодіжної політики:

- через систему державних органів;
- за допомогою надання широких прав молодіжним громадським організаціям;
- іншим шляхом.

Це залежить від таких факторів:

- економічний розвиток держави;
- ступінь громадської свідомості молоді;
- історичні традиції державної політики у цій сфері;
- ступінь демократизації суспільства.

Але так чи інакше держава повинна подбати про те, щоб забезпечити належні умови формування та розвитку молодого покоління.

Молодь майбутнього: яка вона?

Для визначення механізмів, методів і принципів будь-якої діяльності потрібно визначити її ціль та об'єкт. У даному випадку цілком зрозуміло, що об'єктом молодіжної політики є молодь, а ціль – створення умов для формування якісного нового покоління людей.

Впродовж історичного розвитку людства змінюлось багато уявлень про те, якими рисами має володіти прогрес-

сивна частина людства, що іменується молоддю. Зараз, при переході до найбільш оптимального варіанту регулювання співіснування людей у суспільстві, який базується на демократичних принципах, виділились відповідні ознаки сучасної молододі людини.

Отже, якою ще, крім живої та здорової ми хочемо бачити нашу молодь?

1. Патріотично вихованою. (Це поняття включає гордість за свою державу, відповідальність, турботу, повагу до її історії, культури, знання їх).

2. Гуманною. (Сучасний світ консолідується для боротьби із війнами, жорстокістю та ненавистю між людьми. Диктатура та використання сили у вирішенні проблем відходять у минуле. Європейська молодь виховується у дусі гуманізму і любові один до одного).

3. Самостійною. (При переході до інформаційного суспільства колективістські установки в нашій країні змінюються на індивідуалістичні. Головними складовими досягнення успіху стали ініціативність, відповідальність та здатність витримувати жорстоку конкуренцію).

4. Мислячою. (Ця ознака зараз притаманна далеко не кожному дорослому. Бути мислячою людиною – означає вміння правильно сортувати, аналізувати та переробляти сприйняту інформацію. Кажучи просто, вміти розпізнати добро і зло).

Наявність мислячої молоді органічно приводить до появи політично-активних молодих людей, що є ознакою високого ступеня соціального розвитку держави.

Передумови формування та розвитку молоді XXI століття

Для того, щоб визначити, від чого залежить поява чи розвиток таких рис у молоді, потрібно розглянути всі ті чинники, що впливають на неї від народження і у процесі розвитку.

1. Батьки. Безперечно, дуже важливий чинник – адже частину світоглядних установок, життєвих принципів дитина переймає у батьків несвідомо, а деякі погляди (політичні) підтримує з таких причин як сімейні традиції, почуття обов'язку, солідарності.

2. Заклади освіти. В Радянському Союзі любили казати, що школа – другий дім дитини. Так воно і є, бо друге після сім'ї місце, де дитина проводить свій час, є саме заклад освіти. Він також являє собою значний засіб впливу на формування світогляду молододі людини та розвиток її особистих рис. Велику долю впливу здійснюють вчителі та викладачі, зокрема їх особистості, та виховна діяльність, спосіб подання навчальних дисциплін.

3. Засоби масової інформації, соціально-культурні заклади та спілкування.

Всі ці засоби впливу на формування підростаючого покоління несуть в собі певну інформацію. Часто вона буває такою, що просто руйнує чи деформує природне добре начало людини і породжує монстрів суспільства, що часто просто не можуть знайти своє місце в ньому.

Яку ж інформацію повинні нести дані засоби впливу для розвитку нормальної молоді, яка б легко адаптувалась у соціальному середовищі, була прихильником та творцем громадянського суспільства.

1. Дитина, підліток – це людина.

Людина – біологічна істота, яка має певний набір духовних і фізичних потреб, і задовольняє їх, використовуючи свої фізичні та духовні здібності.

Засобом задоволення потреб людини в цивілізованому суспільстві є права. Вони в свою чергу породжують обов'язки. Права на сучасному етапі розвитку людства закріплюються за допомогою правових норм і втілюються у законодавчих актах.

Найзагальнішим нормативно-правовим законодавчим актом, який визначає права та обов'язки людини, є Декла-

рація про права людини. Вона визначає такі права, як право на життя, право на вільне пересування та інше. На рівні держави права людини конкретизуються та знаходять механізми їх здійснення. Наприклад, для здійснення права людини на працю державою утворюються Центри Зайнятості.

Нездійснення взагалі чи неналежне користування своїми правами та невиконання обов'язків веде до виникнення проблеми в суспільстві, державі, у людини (проблема здорового довкілля). Правильність та своєчасність знаходження механізмів вирішення кожної конкретної проблеми впливає на повноту здійснення своїх прав наступними поколіннями людей, що зіштовхуються з проблемою, що з'явилась не з їх вини, і це напряму пов'язано з ефективністю виконання покладених на них обов'язків.

2. Молода людина – об'єкт соціуму. Адже поняття людини і соціальної істоти не тотожні, і, щоб перша стала другою, вона повинна відповідати вимогам соціуму, дотримуватись правил співіснування в ньому. Основними правилами є:

- виконання своїх прав, без порушення прав інших людей;
- дотримання власних обов'язків.

3. Молода особистість – громадянин. Це почесне звання дає право людині розвиватись в державі, громадянином якої вона є, володіти, користуватися, розпоряджатися її духовним та матеріальним багатством, покладеє обов'язок підкорятися її законам, берегти свою державу і сприяти її розвитку, що є ознакою найвищого ступеня свідомості молоді. Держава, в свою чергу, теж піклується про своїх громадян, в тому числі і про молодь. Кожна держава повинна визначити для себе одним із головних напрямків діяльності забезпечення потреб молоді та надання їй необхідних умов для розвитку, тобто проводити державну молодіжну політику.

Шлях України до створення ефективної державної молодіжної політики

На даному етапі економічного розвитку України, коли держава має дуже хиткі позиції, довгострокові вкладення дуже важливі. Держава має вчинити, як мудрий підприємець, піклуючись про становлення та розвиток молодого покоління саме у цей період.

Декларація «Про державну молодіжну політику в Україні».

Першим важливим кроком України на шляху до розроблення державної молодіжної політики стало прийняття у 1993 році «Декларації про загальні засади державної молодіжної політики». Даний законодавчий акт став основою для подальшого розвитку молодіжної політики, її правової бази та практичної діяльності органів державної влади і управління, яка спрямовується на сприяння повноцінному розвитку молодих громадян України.

В Декларації визначені мета, завдання та принципи державної молодіжної політики, а також головні напрямки і механізми її формування та реалізації.

Цей документ визначає основні поняття та категорії, які слід знати для правильного розуміння даного напрямку державної діяльності.

Отже молоддю визнаються в нашій державі особи віком від 14 до 28 років, і державна молодіжна політика поширюється на них незалежно від походження, соціального та майнового стану, расової і національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять.

Дано визначення державної молодіжної політики як системної діяльності держави у відносинах з молоддю особистістю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій та судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого само-

визначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу, як у власних інтересах, так і в інтересах України. Вона визнається пріоритетним і специфічним напрямком діяльності української держави.

Невдовзі після цього загального, але дуже важливого документу в Україні з'явився більш конкретний законодавчий акт – Закон «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні».

Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні».

В Законі перераховані найважливіші напрямки діяльності держави у напрямку соціального становлення та розвитку молоді. Отже основними напрямками, які опинилися у колі уваги українських законотворців є:

- 1) праця молоді;
- 2) підтримка підприємницької діяльності молоді;
- 3) житлові умови молоді;
- 4) освіта, культурний розвиток молоді;
- 5) охорона здоров'я, фізичний розвиток молоді;
- 6) сприяння підвищенню рівня життя молоді.

Кожен з цих пунктів потребує додаткового законодавчого підкріплення, яке б визначало механізми здійснення тих чи інших намірів держави у відношенні до молоді. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні зазначає, що «державна молодіжна політика формується та реалізується шляхом прийняття законодавчих актів, рішень державних органів, спрямованих на реалізацію державної молодіжної політики».

За період 1990–1999 рр. в Україні було прийнято 42 законодавчих акти, що стосуються впровадження та реалізації державної молодіжної політики в Україні. З них: 1 – Декларація, 2 – закони, інші постанови Кабінету міністрів України, накази Державного комітету у справах сім'ї та молоді, укази Президента та інші. Особливо інтен-

сивно почала нарощуватись законодавча база з цього питання в останньому, 1999 році (це 24 документи). Але кількість зовсім не означає якість. Хоча це дає надію на те, що держава все ж таки згадала про свою молоддь.

Головні напрямки державної молодіжної політики в Україні

Наявність законів передбачає їх виконання. Але з усього видно, що Україна – особлива держава, де закони можуть не виконуватись і ніхто за це не несе відповідальності. Не знайшли розуміння в нашій державі такі статті закону «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», як підтримка підприємницької діяльності молоді, праця молоді, житлові умови молоді.

Житло.

Держава працює над цим питанням спокійно, не напружуючись, «з урахуванням можливостей України, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді». Останнє звучить комічно, бо, напевно, жодна держава не пропонувала своїй молоді пільговий довготерміновий державний кредит на будівництво житла з якого шасливички, мають внести не менш, як 10% вартості будівництва квартири виходячи з середньої вартості житла, що склалась у регіоні. Отже скільки ж років має складати гроші звичайний київський студент із середньою стипендією 5 \$, щоб сплатити перший внесок, який виходячи з вартості 1 м² у Києві складає 1600 \$? Напевно, до того часу, коли ця сума буде зібрана, людина перестане відноситись до категорії молоді.

Праця.

У центрі уваги центральної та міської ради опинилася проблема безробіття у молодіжному середовищі. Біля 30 % зареєстрованих безробітних – молоді люди від 14 до 28 років. З метою її вирішення було створено молодіжні центри праці, які в основному забезпечували вторинну зай-

нятість молоді (студентські будівельні загони та інша суспільно-корисна праця), а також молодіжні біржі праці, які надають інформаційно-консультаційні послуги молоді в сфері вторинної зайнятості, тимчасового працевлаштування та перепідготовки. За час роботи такої біржі у Києві туди звернулося 6032 особи. Із них працевлаштовано тільки 1/6 (1198 осіб) і це ще, не рахуючи тих, кому потрібна робота, але вони не звертались до біржі, чи взагалі не знають про її існування.

Підприємницька діяльність.

Широке коло заходів, спрямованих на підтримку ініціативи молоді обіцяє стаття 8 Закону «Про сприяння становленню та соціальному розвитку молоді в Україні». Це – і довгострокове пільгове кредитування і забезпечення виробничими приміщеннями, і, навіть, реалізація місцевими радами програм підготовки та перепідготовки молоді, що займається підприємництвом, в тому числі, за кордоном.

Але ці цілі виявились поки що недосяжними. Ближчим до реальності став Указ Президента від 06.10.99 р. «Про заходи щодо забезпечення працевлаштування молоді», де є такі пункти, як «Організація та фінансова підтримка, у створенні та діяльності молодіжних центрів праці, мережі молодіжних бізнес-центрів, молодіжних інтернет-центрів» та «Конкурс бізнес-планів молодих підприємців».

І тут Київ знову показав приклад. При київському молодіжному центрі праці функціонує молодіжний бізнес-центр. Його створено з метою впровадження найбільш перспективних проектів у пріоритетних галузях (сфера послуг, інформаційні технології, комунальне господарство, виробництво товарів широкого вжитку) та сприяння розвитку підприємницької діяльності серед молоді м. Києва.

У листопаді 1998 року пройшов захист проектів студентських бізнес-планів. Переможці були нагороджені премією. Цікаво, чи можна було втілити чийсь найпростіший бізнес-план, взявши за початковий капітал цю премію?

Соціальні служби.

Єдина державна структура, якій стала потрібною молодь, це – мережа соціальних служб, створених по всій Україні. В самому Києві їх 11. Вони реалізують понад 40 програм соціальної підтримки молоді. За 1998 рік районні соціальні служби надали допомогу 103214 особам. Це, приблизно, 1/7 молоді Києва (730000 осіб). Соціальні служби надають молодим людям інформаційну, правову, психолого-педагогічну, медичну та інші форми соціальної допомоги, реалізують необхідні закони з метою запобігання негативним явищам у молодіжному середовищі та їх подолання, здійснюють соціальну опіку окремих категорій молоді, зокрема інвалідів, дітей-сиріт. На прикладі однієї з соціальних служб Києва реалізуються такі програми:

- Соціально-реабілітаційний центр.
- Бібліотека для дітей-інвалідів.
- Клуб спілкування.
- Аматорський театр.
- Ігрова на вулиці.
- Банк одягу.
- Молодіжний клуб-кафе.

Проводяться рейди:

- «Молодь за здоровий спосіб життя».
- «ВІЛ СНІД».
- «Діти вулиці».

Впроваджуються такі сучасні методи роботи з молоддю як тренінги та диспут-ігри, відеотека.

З 1995 року при соціальних службах міста Києва працюють громадські приймальні, надають безкоштовні, анонімні та конфіденційні консультації психологічного, медичного, педагогічного, юридичного характеру.

У лютому 1999 року спільним рішенням управління у справах сім'ї та молоді і служби по роботі з жінками та малозахисними верствами населення Київської МДА було

запроваджено програму «Молодіжна жіноча гімназія» – соціальна модель неформальної додаткової освіти для молодих жінок і дівчат. Молодь із задоволенням співпрацює із соціальними службами і користується її послугами. Єдина і головна проблема соціальних служб – фінансування.

Соціальні служби в змозі реалізувати рівно стільки проектів, скільки для цього буде виділено коштів, та на скільки вистачить фізично робітників соціальних служб. Так, дітям-сиротам, інвалідам та малозабезпеченим, безперечно, потрібна наша допомога. А як бути з нормальними, здоровими дітьми?

Хоча слово «здоровий» зараз не відноситься до списку епітетів, якими можна охарактеризувати сучасну молодь України. Проблема здоров'я молоді останнім часом знаходиться за таємничою «завісою замовчування». Але від цього вона нікуди не дається, а, навпаки, поширюється і набуває загрозливого характеру. При проходженні молодими юнаками медогляду у військкоматах 1/3 визначаються такими, що не придатні до військової служби, а ще 1/3 мають слабку фізичну підготовку та хитке здоров'я.

Взагалі, складається таке враження, що головним чинником у сприянні «життєвому самовизначенню, інтелектуальному, моральному, фізичному розвитку молоді» є організація культурно-мистецьких заходів для молоді.

Висновки:

Аналізуючи стан справ відразу виникають питання:

Хто це допустив?

Хто повинен був цього не допустити?

Допустив це, звичайно, сам український народ, який за 10 років незалежності має низький рівень свідомості, звідси – громадянської та політичної активності, не вважає за потрібне докласти зусиль для поліпшення свого і своїх дітей становища. Отже перед тим, як запитати: що держава для тебе зробила – дай відповідь на питання: що для неї зробив ти?

А не допустити це повинні наші народні обранці (адже Україна – демократична держава), які знаходяться на посадах різного рівня у державних органах та у місцевому самоврядуванні.

Яка ж структура органів, що відповідають за впровадження та реалізацію державної молодіжної політики в Україні? Задля конкретики розглянемо приклад м. Києва (Схема 1).

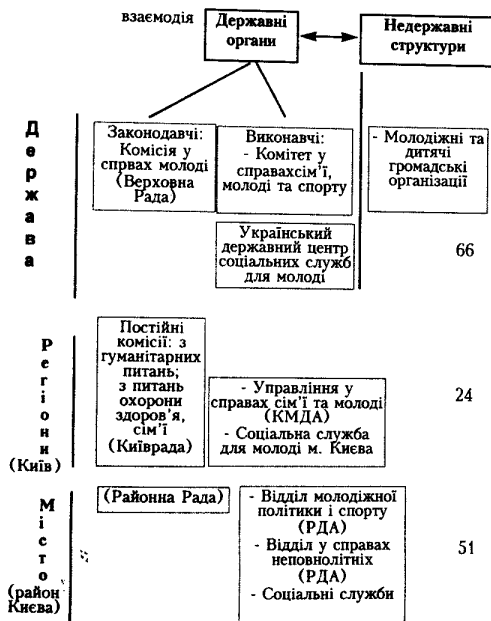

Схема 1: система державних органів та недержавних структур, що займаються впровадженням та реалізацією молодіжної політики в Україні.

Як видно зі схеми, характерною рисою впровадження та реалізації української молодіжної політики є те, що вона реалізується та розподіляється у досить вузьких колах державних законодавчих та виконавчих органів різних рівнів та декількох державних структур, що відіграють роль дорослих чи координаційних органів (національна Рада з питань молодіжної політики при Президентові України). В ході реалізації державної молодіжної політики органи державної влади тісно співпрацюють з недержавними всеукраїнськими молодіжними та дитячими об'єднаннями. Протягом 1994–1998 рр. було реалізовано близько 200 молодіжних програм. У порівнянні з західними країнами, де захистом прав молоді займаються виключно суспільні молодіжні організації та об'єднання, ця цифра є дуже малою (Франція – 6000).

Більш врегульованим є становище на рівні міста. В Києві на червень 1999 року було зареєстровано 24 молодіжні і громадські організації, 51 молодіжна організація зареєстрована на районному рівні.

Позитивним прикладом для багатьох міст та областей України стало створення при Київській міській державній адміністрації Ради з молодіжних питань, куди увійшли лідери 12 молодіжних організацій.

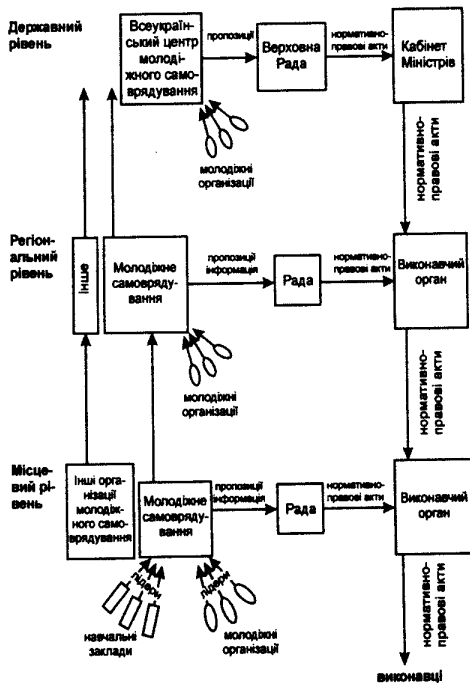
До головних проблем молоді лідери відносять питання працевлаштування молоді, кредитування молодіжних сімей, підприємців та пільгове оподаткування їхньої діяльності. Разом з тим, ними помічені такі негативні тенденції у молодіжному середовищі, як зміна життєвих цінностей з духовних на матеріальні, відсутність молодіжної ініціати-

ви, відсутність у студентів зацікавленості в отриманні знань і підвищенні культурного рівня особистості.

В цьому і полягає головна відмінність та особливість української молодіжної політики від французької, німецької, чи іншої розвиненої держави.

У нас молодь змушена боротися крім наркотиків, алкоголізму, тютюнопаління (на щастя расизму в нас немає) за елементарне виживання, можливість нормально розвиватися, реалізувати свої здібності. Якщо додати, що наша молодь звикла, щоб за неї все хтось вирішував, і має дуже низький ступінь ініціативності, то видається зрозумілим, що, аби виправити таку ситуацію, знадобиться абсолютно нова, особлива, можливо тимчасова, система впровадження та реалізації молодіжної політики.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ПРИ СТВОРЕННІ МОЛОДІЖНИХ САМОВРЯДНІХ СТРУКТУР

Віра БУХАРОВА, Наталія ГУЗЕНКО
(Кримський республіканський коледж управління,
м. Судак, Автономна Республіка Крим)

ОРГАНІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В МАЛОМУ МІСТІ

В українській державності дотепер збереглися імперські традиції централізації, і діє чинник метрополії. І ми спостерігаємо нерівномірні людські потоки, особливо молоді, коли перспективна молодь їде із сіл у міста, із районних центрів в обласні і т. д. Це – не дивлячись на те, що в Україні законодавчо забезпечується децентралізація, місцеве самоврядування і рівні умови, що узгоджуються з Європейською Хартією місцевого самоврядування. Поламати усталені стереотипи про владу у свідомості людей не так просто і швидко, як прийняти законопроект. А наша свідомість і визначає дійсність: розвинута молодь продовжує їхати в центри, вкладаючи свій потенціал у їхній розвиток, замість того, щоб налагоджувати життєдіяльність свого регіону. У центрах, як і раніше, «обертаються» основні фінансові засоби держави, а регіони, як і раніше, продовжують убожити.

Молодь являє собою особливий ресурс розвитку – трудовий, інтелектуальний, творчий – тобто активності в регіоні. Яким же чином можна залучити молодь до самоврядування і громадського життя міст?

З погляду психології будь-яка людина у своїй активності керується двома основними мотивами:

- задоволенням своїх потреб,
- самореалізацією.

Для молоді ці два аспекти є особливо гострими, оскільки в цьому віці відбувається становлення особистості в суспільстві.

Задача регіональної влади і полягає в тому, щоб надати можливості для самореалізації молоді та задоволення її потреб, створити умови для молодіжного руху у своїх містах, щоб спрямувати їхню енергію на розвиток регіону і поліпшення його добробуту. Існує ряд питань, відповіді на які дозволять змінити ситуацію:

Які потреби у сучасної молоді і як її включити в процес місцевого самоврядування?

Чому вона не виявляє активності, а надає перевагу мешканню в місті?

Що в цій ситуації робити?

Для вирішення цих питань ми і обрали тему дослідження.

Тема проекту: «Молодіжна політика як засіб розвитку регіону».

Молодіжна політика розглядається з трьох сторін:

1. Діяльність молоді у формі реалізації ними будь-яких проектів.
2. Діяльність, спрямована на молодь у формі різноманітних молодіжних заходів.
3. Створення умов для перших двох напрямків.

Розвиток регіону ми бачимо в залученні молоді в процеси щодо розвитку громадської і політичної активності. У будь-якому місті в місцевому органі самоврядування існує відділ у справах сім'ї і молоді. В ідеалі цей відділ повинен тісно працювати з молоддю. Але тут в основному працюють люди старшого віку, які розуміють проблеми молоді по-своєму, тому їхня робота й інтереси молоді значно відрізняються. Як результат, створюється розрив між діяльністю відділу і молодіжним середовищем. Природно, що виникає два питання: перший з боку відділу: «Яким чином працювати з молоддю?», а з боку молоді: «Яким чином знайти підхід до влади?». У молоді виникає проблема самореалізації.

Вихід із цієї ситуації ми бачимо у створенні неформальної організації – Школи молодого лідера. Вона являє собою неформальне об'єднання, засноване на ентузіазмі.

Цілі і завдання Школи:

- аналіз,
- організація,
- координація,
- розвиток,
- контроль діяльності молоді.

Дана організація є молодіжним органом самоврядування (молодь керує сама собою). Структура даної організації складається з «кістяка» – ініціаторів створення неформального об'єднання і всіх бажаних, у кого є ідеї і пропозиції. За своєю суттю Школа є типовою молодіжною організацією. Її особливістю можна вважати те, що вона запускає два процеси:

- процес самореалізації і процес самоорганізації,
- відповідність цілям і завданням організації як такої.

Дана організація є майданчиком для реалізації здібностей молодіжних лідерів, тобто цю організацію можна назвати «Школою молодого лідера».

«Школа» відкриває поле діяльності для ініціативних людей з молодіжного середовища (ініціативні люди – потенційні лідери), що приходять туди з певними ідеями. Зацікавившись діяльністю «Школи», ці молоді люди можуть залишитися в структурі молодіжної неформальної організації, надалі, можливо, скласти її «кістяк». Ті ж, у кого була ціль тільки подати ідею, або ж хто не зацікавився діяльністю організації, повертаються знову в середовище. У результаті діяльності молоді людина займає певну нішу, у якій згодом набуває певного статусу, реалізуючи себе в даній області. Реалізуючи свою ідею в процесі діяльності, вона може стати лідером. І в процесі подальшої діяльності їй можуть відкритися нові можливості, перспективи, можливе формування нових поглядів, можливість

реалізувати себе в місті, і в такий спосіб вона матиме змогу брати участь у самоврядуванні. Для того, щоб дана Школа існувала і працювала, її потрібно забезпечити трьома умовами-ресурсами:

- ресурс обговорення,
- ресурс розуміння,
- ресурс комунікації між людьми.

Для здійснення даних умов при «Школі» буде існувати визначена група людей, що і буде забезпечувати її цими ресурсами.

Даний неформальний орган є механізмом здійснення молодіжної політики, що виявляється у вигляді серії проєктів для молоді. «Школа» є механізмом для запуску процесу самоврядування, а не тільки «виращування» лідерів.

Розробка даної концепції багато в чому стала можливою завдяки участі судачкої молоді в програмі АДРУ. Асоціація існує не перший рік, і її діяльність розрахована на залучення активних прошарків молоді до участі в побудові нової української держави, розробці програм управління, апробації нових ідей і підвищення політичної письменності й активності молоді. Беручи участь у програмах АДРУ, молодь вчиться новому мисленню, вчиться захищати свої ідеї, розробляти нові концепції і застосовувати на практиці отримані теоретичні знання. Всі ці процеси відбуваються й у Кримському республіканському коледжі управління, представники якого беруть участь у програмі АДРУ.

Оксана АСТАХОВА (Харківський інститут управління, м. Харків)

МОЛОДІЖНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Вступ

У такому місті, як Харків, існує велика кількість організацій молоді. Ці організації різноманітні й існують вони, як на загально-міському рівні, так і на рівні інститутів. Про структуру, діяльність і проблеми однієї з загально-міських організацій хотілося б розповісти для прикладу.

Характеризуючи діяльність молодіжних організацій, слід зазначити, що, хоч усі вони різні, але проблеми мають однакові.

Організація «Молодіжного будинку»

Зовсім недавно в нашому місті виникла нова молодіжна організація. Як і будь-яка інша, вона створювалася шляхом закликів, спільності ідей та думки. До неї прийшло багато молодих людей, що сподівалися змінити наше життя на краще. Це перший пробний варіант організації в Харкові, творцем його є Інна Богословська. Назва організації – «Молодіжний будинок». Напевне, на даний момент це найвідоміша організація.

Говорячи про молодіжний рух, треба згадати й про організацію фашистів, що донедавна існувала в нашому місті, а також в інших містах України. Пройснувала вона недовго, і її діяльність була офіційно заборонена.

Також із відомих організацій можна згадати «Молодіжний центр зайнятості», «Відділ соціальної допомоги молоді і сім'ї», що існують дотепер.

Структура організації «Молодіжний будинок»

Як і будь-яка організація, вона має своїх керівників і своїх підлеглих. Головним керуючим органом є Рада, на

чолі якої є донька Інни Богословської та її заступник. Існують сектори, що займаються культурою, наукою, спортом, організацією праці. Рух цей демократичний і рішення його приймаються голосуванням.

Спираючись на власний досвід керівника і, беручи до уваги скарги членів цієї організації, хотілося б зазначити, що тут занадто розширений управлінський апарат. Спираючись на історичний досвід, згадаємо, що, поки держава була роздірена на дрібні князівства, вона не досягла потрібної потуги. Це правило діяло як на мікро-, так і на макро-рівнях. Не завжди думка більшості діяла вірно й об'єктивно. Для ефективної роботи потрібний єдиний керівник, який буде сам призначати собі помічників. Відразу треба обумовити, що ця людина повинна вміти працювати в команді, **мати посаду формального лідера і вплив неформального**. Всі ці недоліки заважають механізму працювати безупинно, як добре налагодженому годиннику.

Діяльність «Молодіжного будинку»

Для початку наведу ті слова, які «Молодіжний будинок» використовував у преамбулі до свого першого друкованого видання, що називається «Правова шпаргалка» і роздається цілком безкоштовно: *«Ми не будемо говорити, що знаємо те, чого ви дійсно хочете. Але ми точно знаємо, чого хочемо. Ми не бажаємо більше залишатися такими безпомічними і беззахисними істотами, якими нас роблять суспільство і держава»*.

Пора навчитися приймати рішення і ставати самостійними. А самостійним може бути той, хто думає – незалежна й освічена людина. Тільки знання дають людині можливість здійснювати задуми, правильно користуватися своїми правами і допомагати в цьому іншим.

Тому ми повинні учитися думати по-новому. Настав час розширювати коло свого спілкування. Ми – частина Європи, і прийшов час учитися бути вільними.

Ми хочемо самі будувати нашу країну, адже нам жити в Україні. Ми хочемо любити її, жити, учитися, працювати в цій країні.

Ми готові до дії і до змін. Ми це знаємо. І знаємо, що ви теж готові».

Ці слова, як девіз, використовує зараз кожна організація. Але їхня діяльність не зовсім цьому відповідає. Поки що єдину демонстрацію вони провели лише перед референдумом. Три тижні в диско-клубі «РФ» проводились дискотеки, що іноді перемежувалися виступами Інни Германівни. Але лише так молодь не зацікавиш. У становищі, що склалося, на це навіть не варто сподіватися.

Ще одна їхня «грандіозна» ідея – дворик для дітей в одному із «спальних» районів м. Харкова. Ідея гарна, і робити це, начебто, є кому, проте, як завжди, виникла тяганина з одержанням дозволу. А закуплений матеріал лежить під дощем, і люди потихеньку розбирають його. Згодом проходить і бажання щось робити. Запалити ентузіазм легко, а от якщо нічого не виходить, то опускаються руки. І от знову проблема керівника – чи зможе він надихнути, примусити активно діяти цю «згаслу справу».

Проблеми організацій

Основною проблемою є відсутність лідерів. Але не просто лідерів, а освічених, знаючих людей. Не завжди вони знають, чого хочуть, а незнання – згубне для будь-якої справи. Але це неформальна проблема. Головним є те, що виникають організації не за підтримки міської влади, а на голому ентузіазмі. Не вистачає тієї масштабності і того розмаху, який був у піонерській організації. Звичайно, на даний момент такого аналогу не буде. Але спробувати відтворити подібне, з деякими змінами – це цілком можливо.

При створенні таких організацій також забувається й те, що в нашій країні відбувається переорієнтація цінностей. На перший план виступають матеріальні інтереси, а потім професійні. Я не маю на увазі те, що молодь не бере

участі у подібних організаціях через те, що їм мало платять або не платять зовсім. Але не треба забувати, що людей варто заохочувати чим-небудь. Варто виділити тут такі пріоритети:

- перспектива кар'єрного зростання;
- можливість одержати роботу;
- можливість виявити себе;
- знайомство з новими людьми.

Щоб одержати бажаний результат, потрібно підбирати для себе і своєї організації людей, які повинні володіти хоча б однією з трьох спроможностей:

- творчою;
- підприємницькою;
- комунікативною.

А отримавши цю «рушійну силу» потрібно прагнути використовувати її з максимальною віддачею.

Все це є інновацією, нововведенням. Але цим потрібно навчитися користуватися. У першу чергу людина, що працює з людьми, повинна бути гарним психологом. Вона повинна вміти швидко орієнтуватися в новій ситуації і знаходити правильні шляхи вирішення проблем.

Саме таких людей і не вистачає у керівному складі молодіжних організацій. Зуміти одержати, але не зуміти втримати людей – це основна проблема. Однак, на жаль, не всі розуміють її суті.

Висновок

Усіх цих знань, та й багатьох інших, не вистачає для того, щоб створювати й керувати молодіжними організаціями. На прикладі «Молодіжного будинку» я намагалася максимально розкрити проблеми всіх молодіжних організацій.

На мій погляд, потрібно створити організацію, яка б змогла об'єднати під своїм дахом якомога більшу

кількість молоді. Адже є в нас талановиті люди, але вони, на жаль, не знають до кого звернутися, що робити зі своїм талантом. Потрібно шукати і знаходити не тільки теоретиків, але й практиків. Адже, як підказує мій досвід, а усе описане вище спирається на факти з мого повсякденного життя, теорія без практики нічого не варта. А в нас керівні посади займають найчастіше одні теоретики.

Наприкінці хотілося б сказати, що, не дивлячись на всі негаразди – добре, що такі організації вже існують. Можливо на їхньому прикладі, досвіді і виникне та єдина і вагома організація, у яку із задоволенням буде входити велика кількість нашої молоді. І нарешті хотілося б побажати усім нам: «Боротися, шукати, знайти і не здаватися!»

Віталій ЗАГАЙНИЙ (м. Львів)

ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ – ЦЕНТР МОЛОДІЖНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Передумови створення

В умовах зміни економічної системи, молодь України опинилася в ситуації трансформації економіки від адміністративно-командного до ринкового типу. Освіта не завжди встигає за розвитком суспільства. Швидко змінюються вимоги до фаху, спектру його застосування, професійної мобільності тощо. Окрім цього, перше ґрунтовне знайомство молоді з ринком праці, як правило, починається з вирішення проблеми працевлаштування. Адже підприємства, які працюють стабільно та прибутково, вимагають від претендентів на вакантії посади окрім певного фаху ще й певного досвіду, якого здебільшого немає у молодих. Відповідно, там де можна реально працевлаштуватися — мають місце затримки у виплаті заробітної плати та і розмір її не відповідає високим вимогам молоді. Неоднозначно молоддю сприймаються й традиційні умови та режим роботи. Щоб не бути голослівним зауважу, що аналіз вікової структури безробіття у Львівській області свідчить, що найвищий відсоток незайнятого населення припадає на молодь віком 15-24 роки (33,3%) та 25-34 роки (17,7%). Це можна пояснити тим, що саме представники молоді, які шукають працю, не витримують жорсткої конкуренції через відсутність досвіду (стажу) практичної роботи та відповідного рівня кваліфікації. Аналіз структури безробіття за причинами незайнятості підкреслює слабкий рівень зайнятості молоді. За причинами безробіття – демобілізація з військової служби, невлаштованість після закінчення середньої школи, ПТУ чи ВЗО у Львівській області незайнято 22,6 % працездатного населення.

Значний відсоток незайнятої (непрацюючої) молоді загострює криміногенну ситуацію в суспільстві. В газеті «День» від 10.10.1998 р. опубліковано висновки профільних аналітичних служб, де вказано, що 1% безробіття серед молоді призводить до 10 % молодіжної злочинності.

Гострота питання молодіжного працевлаштування спонукає до пошуку різноманітних шляхів вирішення цієї проблеми. Необхідність створення недержавних структур по працевлаштуванню викликана низьким рівнем довіри населення до державних центрів зайнятості, значними формальними вимогами та повільним реагуванням на зміну кон'юнктури ринку праці з боку державних центрів зайнятості.

Центр молодіжного працевлаштування як соціальний інститут має забезпечити всебічне сприяння професійній реалізації молоді та формуванню її професійної свідомості, орієнтовану на дотримання основних норм чинного трудового, податкового законодавства тощо.

Мета діяльності Центру

Створення умов для самореалізації молодих людей, надання їм допомоги у професійному визначенні та працевлаштуванні.

Напрямки діяльності Центру:

- професійно-навчальна діяльність в галузі економіки, трудового та податкового законодавства;
- профорієнтаційна діяльність серед молоді;
- впровадження програм стажування, професійного навчання різних видів;
- власне працевлаштування (постійне, тимчасове).

Основні форми діяльності Центру

- Пошук вільних робочих місць та вакантних посад для молоді. Для цього можуть використовуватися різноманітні джерела, у т. ч. інформація про вакансії з інтер-

нет-центру, центрів зайнятості, преси, радіо, телебачення, оголошень, безпосередньо від працевдавців. Інформація повинна бути достовірною, а вакансії прийнятними для молоді.

- Адресний добір для підприємств, установ та організацій персоналу в залежності від професійного та кваліфікаційного складу, досвіду роботи молоді. Ця ділянка потребує більшої уваги, аніж їй приділяють державні центри зайнятості, адже тільки якісне забезпечення працевдавця необхідним кваліфікованим персоналом сприяє створенню позитивного іміджу центру. Для добору можуть використовуватися заходи як професійної, так і психологічної діагностики відповідності претендента пропонованій посаді.

- Організація цільового навчання (підвищення кваліфікації, навчання сумісним професіям) за заявкою працевдавця з подальшим працевлаштуванням.

- Стажування та навчання без відриву від виробництва молоді за новою, їй додаткове за основною спеціальністю. Стажування сприяє набуттю необхідних практичних професійних навиків та деякого досвіду, що необхідно для подальшого постійного працевлаштування. В основу стажування закладається принцип часткової компенсації витрат працевдавця, пов'язаних із створенням робочого місця для стажера та виплатою йому заробітної плати. За зарубіжний досвід свідчить про те, що більшість молоді залишається на підприємстві після стажування.

- Організація сезонних та громадських робіт, тимчасових робіт у вільний від навчання час. Це дає змогу молоді заробити деякі кошти, відчутти себе в певній мірі самостійним, та займає вільний час молоді на користь суспільства, пом'якшує криміногенну ситуацію.

Діяльність Центру передбачає тісну співпрацю зі студентськими, учнівськими організаціями та навчальними закладами, що є одним із пріоритетів у роботі Центру. Це

дає змогу організовувати спільні заходи, такі, як ярмарки вакансій робочих місць, навчальні програми, детальніше інформувати студентську та учнівську молодь про діяльність та послуги ЦМП. Також Центр створює передумови для отримання об'єктивної інформації про найбільш перспективних студентів чи учнів при підборі кваліфікованих кадрів за заявками підприємств, установ, організацій.

У рамках співпраці передбачено організацію систематичних конкурсів якості серед студентської та учнівської молоді з метою підвищення ступеня зацікавленості до піднесення рівня знань, професійної кваліфікації, шляхом відзначення кращих конкурсантів призами, преміями, престижними робочими місцями.

- Проведення бізнес-тренінгів, підтримка підприємницьких ініціатив. Бізнес-тренінги допоможуть молодим клієнтам при започаткуванні підприємницької діяльності, особливо, якщо до них будуть залучатися зовнішні експерти. Тут можна буде отримати інформацію про провідний досвід підприємництва, а також, як теоретичні знання з цього питання, так і деякі практичні навички. Ефективною може бути організація конкурсів, таких як з підготовки бізнес-планів. Найкращі роботи нагороджуватимуться цінними призами. Для найбільш перспективних проєктів, за бажання конкурсанта, існуватиме можливість отримання сприяння в кредитуванні та підтримка на етапі становлення.

- Надання консультативних та інформаційних послуг з юридичних та економічних питань. Передбачено створення приймальні для проведення консультацій з питань трудового законодавства, підприємництва тощо.

- Організація та проведення регіональних та міжнародних семінарів, конференцій на соціальні теми. Це дає можливість ознайомлення із міжнародним досвідом, сприяє цікавому та обопільному корисному спілкуванню.

P. S.

Опис даної проблеми не є черговим теоретичним надбанням, а має практичне застосування у місті Львові.

У червні створено та 2 грудня 1999 року зареєстровано громадський Центр молодіжного працевлаштування «Альфа плюс». В активі діяльності центру є розробка та впровадження програми стажування молоді міста в органах місцевого самоврядування, випуск правоосвітнього, інформаційного буклету з питань трудового законодавства, розробка програми стажування молоді на підприємницьких структурах та залучення студентської та учнівської молоді до громадських робіт, проведення обласного конкурсу серед студентів «Студент року». Зараз триває етап розробки та участі в спільних програмах з державними та недержавними профільними організаціями.

- Формування власних та участь у реалізації державної програми створення додаткових робочих місць, у т. ч. для учнівської та студентської молоді.

- Організація нових робочих місць для забезпечення тимчасової та постійної зайнятості соціально-вразливих верств молоді (неповнолітніх, дітей-сиріт, дітей з багатодітних сімей).

- Координація міжнародних молодіжних обмінів. Участь в організації міжнародних молодіжних волонтерських таборів, таборів праці та відпочинку на території України.

- Організація стажування та навчання в Україні та за кордоном. Дозволить молоді отримати кваліфікаційні навички та досвід, при цьому заробити певні кошти, а працедавцю — використати на власному підприємстві дієздатний персонал, з новітніми ідеями, використовуючи механізми економічного стимулювання та компенсації витрат.

Забезпечення персоналом

Для забезпечення функціонування ЦМП добираються фахівці, котрі мають вищу освіту, відповідний досвід роботи. Загалом для належної організації роботи доцільно залучити три особи:

- головний менеджер;
- менеджер-організатор роботи з працедавцями;
- менеджер-організатор роботи з клієнтами.

При необхідності варто передбачити залучення додаткових кадрів в якості менеджерів конкретних проєктів центру.

Фінансове забезпечення

Фінансове забезпечення діяльності ЦМП провадиться за рахунок коштів грантодавців, держфінансування та власної діяльності, шляхом надання платних послуг окремим категоріям молодих осіб.

Оксана ЛЕПЕЩУК (м. Христинівка,
Черкаська область)

«ДЕ ГРАМОТНІ ЛЮДИ, ТАМ БІДИ НЕ БУДЕ» – ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ МІСТА

*«Потенційних лідерів нації треба ретельно
і терпляче шукати зі шкільної і студентської лави».*

(З виступу Президента України Л.Кучми
у Верховній Раді України 22 лютого 2000 року).

Історична довідка

Христинівка – місто районного підпорядкування, залізничний вузол. Тут проживає 14 тис. осіб. Територія сучасного міста була заселена ще з IV тисячоліття до н. е. Вперше в історичних джерелах містечко Хрестигород згадується 1574 року. Назва міста походить від перехрестя двох великих шляхів: чумацького (з Київщини до Криму) та торгового (з Поділля до Дніпра). Христинівка знаходиться в центральній частині України. Територіально віддалена від великих промислових міст. Тут живуть люди тихим провінційним життям.

Попри те, що на освіту витрачаються певні кошти, в моєму місті вона (освіта) ще не зазнала змін, адекватних новим життєвим обставинам. Аналізуючи матеріально-технічну базу, фінансово-господарську діяльність, персонал позашкільних установ та шкіл міста, я бачаю необхідність реформування організації навчально-виховного процесу, приведення змісту освіти у відповідність до сучасних потреб особи й суспільства. При цьому слід використовувати досвід таких країн, як Данія, Швеція, ФРН, Польща, Угорщина, Нідерланди, Іспанія, Італія, США, де місцеві ради тією чи іншою мірою опікуються освітою і навчанням.

Сучасний стан і можливості розвитку

Пріоритетні напрямки перспектив розвитку національної освіти висловив у своєму виступі Президент України Л.Кучма у Верховній Раді України 22 лютого 2000 року, де він сказав, що слід подбати про створення максимально сприятливих умов, які дозволяти б помічати задатки, сильні сторони і неординарні якості людей, підтримувати, розвивати, розкривати їх на всіх шаблях становлення особистості.

Саме на такі підходи треба перенацілювати нашу систему освіти, яка поки що більше зорієнтована на нівелювання майбутніх громадян.

1. Дошкільне виховання

Дошкільне виховання є вихідною ланкою в системі неперервної освіти, становлення та розвитку особистості. Станом на 01.01.2000 року в місті Христинівці працює 5 дитячих садків, де виховується близько 350 малюків. Це звичайні дошкільні дитячі заклади з традиційними методами виховання, здебільшого нерентабельні.

У дитячих садках №2 та №3 тільки по 2 групи дітей, загальною кількістю 56 та 46 дітей відповідно. Проте приміщення цих закладів розраховані на перебування в них до 5 груп або 150 дітей.

Було б доцільно об'єднати ці заклади під дахом дитячого садка №2. Поряд з ним розташований дитячий садок №5, в ньому 4 групи – 100 дітей. Пропоную на базі цих дитячих садків створити районний Центр дитинства інтернатного типу. Сюди залучатимуться діти з навколишніх сіл, де, здебільшого, дитячі дошкільні установи припинили своє існування. В такому центрі діти перебуватимуть цілодобово.

Традиційні методи виховання необхідно замінити інноваційними технологіями та авторськими програмами, внести елементи прогресивних систем виховання. Бачаю в

Центрі організувати групи гуманітарного виховання з вивченням іноземних мов, забезпечити право кожної дитини на вільний розвиток у відповідності з її індивідуальними особливостями. Більше уваги приділяти зміцненню фізичного та психологічного здоров'я дітей з урахуванням місцевої екологічної ситуації. Мое особисте велике бажання створити при цьому Центрі хореографічну студію для дітей дошкільного віку. Для успішного функціонування студії в нашому місті є талановитий керівник – неодноразовий лауреат багатьох конкурсів бального танцю.

На базі дитячого садка №1 пропонуємо організувати виховний заклад для дошкільнят «Школа Монтесорі – від 3 до 7». Тут діти набуватимуть знання з англійської мови, навчатимуться грати на музичних інструментах і працюватимуть з комп'ютером за програмою для дошкільнят. Матеріально-технічне забезпечення покладатиметься на міську раду, що є опікуном цього закладу на даний час.

Дитячий садок №4 реорганізувати в Центр національного дошкільного виховання природничого профілю. Передумовою цього є те, що дошкільний заклад розташований близько міської зони відпочинку – урочища «Долинка». Запровадити активне поглиблення вивчення передових педагогічних систем Русової, Сухомлинського, Нікітіна.

Пропонуємо впровадити дитячі заклади, засновані на інших формах власності. Приміром приватний дитячий садок сімейного типу.

На базі вивільненого дитячого садка №3 створити Малу академію-інтернат народних мистецтв та ремесел. Вона матиме власний статут, базуватиметься на комунальній формі власності з залученням приватних інвесторів. Адже їм вигідніше вкласти гроші в справу, пов'язану з освітою, а, отже, не сплачувати величезні суми податків. В Малу академію запрошуватимуться також діти молодшого шкільного віку з сіл Христинівського, Монастирищенського районів Черкаської області та сусідніх Теплицького, Гайсинського районів Вінницької області.

Доцільність такого закладу в тому, щоб доля юних обдарованих, справжніх самородків, які вже в юному віці заявляють про себе, не залишилися поза увагою органів місцевої влади. В Малій академії діти, відповідно до їхніх нахилів, інтересів та можливостей, вивчатимуть гончарство, лозоплетіння, різьблення по дереву, народну вишивку, ліплення, образотворче мистецтво, фольклор, гру на народних музичних інструментах.

Кращі вироби маленьких народних умільців реалізовуватимуться на ярмарках. Отримані кошти будуть одним із джерел фінансування Малої академії.

2. Загальна середня освіта

Сьогодні в місті Христинівка функціонують 2 загальноосвітні школи, в яких навчається близько 2 тис. учнів. Навчання базується на традиційних державних стандартах. Тільки 4 класи працюють по програмі поглибленого вивчення предметів, охоплено 83 учні.

Для забезпечення подальшого розвитку місцевих загальноосвітніх шкіл необхідно: реформувати зміст навчання, впроваджувати нові предмети національної освіти, продовжити роботу по демократизації, вивчаючи досвід Данії, Швеції; удосконалити форми і методи викладання іноземних мов, надати учням можливість оволодіти 2 іноземними мовами, збільшити кількість профільних класів та відкрити класи для обдарованих дітей, ввести обов'язкове вивчення курсу історії рідного краю, народної та козацької педагогіки, основ ринкової економіки, різних форм господарської діяльності; при школі №1 відкрити ліцейні класи економіко-правового профілю, а при школі №2 – хіміко-біологічного.

– Враховуючи те, що в нашому місті проживає багато одиноких людей похилого віку, доцільно організувати школу волонтерів. Цим самим забезпечити формування у молоді загальнолюдських цінностей, розвиненої духовності, моральної культури, милосердя.

– При виробничих майстернях запровадити ремонт нескладної побутової техніки, а отримані кошти залучити як додаткове джерело фінансування навчального процесу. Для того, щоб діти продовжували займатися народними ремеслами, основи яких вони пізнають в Малій академії, необхідно при школах організувати профільні творчі майстерні.

– Для поліпшення матеріального стану вчителів рішенням міської ради дозволити репетиторство в межах школи. Задля морального та матеріального заохочення учнів, які навчаються на «відмінно», призначити грошові винагороди з фонду місцевого бюджету.

– «Міцна сім'я – міцна держава» – під таким гаслом розвивати в школах родинну етнопедагогіку, формувати культ Матері і Батька, Бабусі і Дідуся, Роду і Народу, впроваджувати програму родиннознавства.

3. Позашкільне навчання, виховання

Існуючі Будинок дитячої та юнацької творчості, а також Станція юних техніків – нерентабельні. Тому доцільно об'єднати ці заклади в Будинок школяра. Тут діти у вільний від навчання час займатимуться у технічних та художньо-естетичних гуртках. Матеріально-технічну базу новоутвореного закладу слід поліпшувати за рахунок коштів вивільненої ставки одного із керівників.

Враховуючи те, що в місті немає жодного музею, доцільно при Будинку школяра відкрити історико-краєзнавчий зал.

На базі існуючого клубу фізичної підготовки створити спортивний комплекс з басейном. Надавати можливість користуватися послугами комплексу дітям всіх вікових груп.

4. Професійна освіта

«За приблизними розрахунками, тільки для промислового та аграрного виробництва нам потрібні на перших порах до 20 тисяч менеджерів-організаторів».

(З виступу Президента України Л.Кучми у Верховній Раді України 22 лютого 2000 року)

Місто Христинівка – це залізничний вузол і центр сільськогосподарського району. Аналіз демографічної ситуації в місті показує, що протягом останніх 5 років смертність значно перевищує народжуваність (див. таблицю).

	1995р.	1996р.	1997р.	1998р.	1999р.
народжуваність	160	149	143	135	124
смертність	191	196	186	200	179

Дані останнього року випуску у школах міста свідчать про те, що третина колишніх учнів зареєстрована в центрі зайнятості.

Для припинення «старіння» міста і району в цілому та забезпечення місцевих потреб у кваліфікованих робітниках, пропонуємо створити:

- міський навчально-виробничий комбінат (профільний навчальний заклад, який забезпечує допрофесійну підготовку та профорієнтацію);
- середній спеціалізований навчальний заклад для підготовки працівників залізничного транспорту. До викладацького складу залучити інженерно-технічних працівників, які можуть працювати за контрактом. Для організації та подальшого функціонування учбового закладу

співпрацювати з Дніпропетровським інститутом інженерів залізничного транспорту;

- аграрно-технічний коледж, який готуватиме фахівців для реформування сільського господарства. Сьогодні вкрай необхідні менеджери-організатори сільськогосподарського виробництва, фермери, економісти, юристи, технологи. В цьому питанні вбачаю співпрацю з Київською аграрною академією та використання багатого світового досвіду в галузі сільського господарства.

Вільні приміщення для функціонування таких закладів в місті є. Наприклад, двоповерховий будинок, де знаходився районний відділ сільського господарства.

Для втілення в життя цього проекту потрібні значні кошти. Джерелами фінансування можуть бути:

- державний бюджет;
- обласний бюджет;
- місцевий бюджет;
- інвестиції;
- сприяння Фонду Євразія.

Київ, 16 травня 2000

R(1)4
Рекомендація/Rec

РЕКОМЕНДАЦІЯ (2000) ПРО МОЛОДІЖНУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ

Доповідачі:

Олена СЕМЕНЕЦЬ (Київ)

Віра БУХАРОВА, Наталія ГУЗЕНКО (Крим)

Оксана АСТАХОВА (Харків)

Віталій ЗАГАЙНИЙ (Львів)

Оксана ЛЕПЕЩУК (Христинівка, Черкаська обл.)

Молодий Конгрес,

1. Відзначаючи постійну увагу Ради Європи та Конгресу місцевих і регіональних влад Європи до процесів розвитку молодіжної політики, як однієї з основних складових становлення відкритого громадянського суспільства та демократії в країнах-членах Ради Європи,

2. Приймаючи до уваги, що Україна на державному рівні, включно Верховну Раду, Адміністрацію Президента і Кабінет Міністрів, активно проводять підготовку до проведення адміністративної реформи, в тому числі і на рівні молодіжної політики,

3. Вітаючи ініціативу Асоціації демократичного розвитку і місцевого самоврядування України щодо залучення української молоді до активної участі в усіх сферах будівництва громадянського суспільства, в тому числі і в місцевому самоврядуванні,

4. Вітаючи сприяння і всебічну підтримку цієї ініціативи Конгресом місцевих і регіональних влад Європи, особисто Президентом Конгресу Аланом Шенаром, Секретарем Конгресу Рінальдо Локателлі та Бюро Конгресу,

5. Приймаючи до уваги доповіді, представлені Оксаною Семенець, Вірою Бухаровою та Наталею Гузенко, Оксаною Астаховою, Віталієм Загайним, Оксаною Лепешук (документ А(1)4\1, А(1)4\2, А(1)4\3, А(1)4\4, А(1)4\5),

6. Погоджуючись, що проблеми молоді мають вирішуватись на всіх рівнях влади, в тому числі, на державному та міждержавному,

7. Вважаючи, що приклади Києва, Криму, Львова, Харкова, Христинівки (Черкаська обл.) яскраво ілюструють, що молодь в Україні займає активну і творчу позицію,

8. Відмічаючи, що протягом 1990–2000 років в Україні відбулося багато позитивних зрушень в питаннях молодіжної політики, але існує ще багато невирішених проблем, найгострішими з яких є:

а) складна ситуація з молодіжним житловим будівництвом;

б) безробіття у молодіжному середовищі;

в) проблема працевлаштування та зайнятості;

г) неможливість реалізувати себе у підприємницькій діяльності;

д) погіршення здоров'я молоді,

є) освіта молоді,

9. Відзначаючи, що дослідження з молодіжної політики, зроблені учасниками Молодого Конгресу – це результат поєднання власного досвіду, досліджень документів та матеріалів, проведених в зв'язку з адміністративною реформою в Україні,

10. Вважаючи, що, відповідно до законодавства України, молодіжна політика є пріоритетним напрямком діяльності держави і держава є гарантом її здійснення,

11. Нагадуючи, що державна молодіжна політика спрямовується на сприяння повноцінному розвитку молодих

громадян України, і що ці рекомендації стосуються насамперед :

а) потреби демократизації участі молоді в громадській діяльності та політичній житті;

б) посилення привернення уваги людей в Україні та усьому світі до молодіжних проблем;

в) встановлення тісної взаємодії між державними органами і молодіжними громадськими організаціями;

г) активізації молодіжного руху в Україні;

д) встановлення тісних контактів та консолідації молоді в боротьбі за свої права;

є) залучення молоді до активної участі в громадському житті,

12. Відмічаючи, що законодавчі норми щодо молодіжної політики не знаходять свого ефективного втілення на практиці,

13. Констатуючи, що, на жаль, державні органи не приділяють належної уваги вирішенню молодіжних питань,

Рекомендує:

Верховній Раді України:

14. Вдосконалити законодавство щодо молодіжної політики відповідно до Декларації про загальні засади державної молодіжної політики в Україні та інших законодавчих актів з врахуванням наступного:

відповідно до пункту 4 статті II Декларації «Про державну молодіжну політику в Україні», яка визначає головними принципами державної молодіжної політики надання прав і залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні та реалізації політики і програм, що стосуються суспільства взагалі і молоді, зокрема, та статті 8 Закону «Про молодіжні та дитячі організації», яка передбачає участь молодіжних та дитячих громадських організацій у

підготовці та прийнятті рішень з питань державної політики щодо дітей та молоді, започаткувати при кожному органі місцевого самоврядування різних рівнів створення відповідних дорадчих структур з питань молодіжної політики, у які б входили лідери відповідного рівня молодіжних організацій та представники самоврядування навчальних закладів, просто зацікавлені молоді люди;

відповідно пункту IV Декларації «Про державну молодіжну політику в Україні» додати: «Державна молодіжна політика реалізується шляхом активної участі молодіжних самоврядних структур у вирішенні молодіжних питань на місцевому рівні»;

15. Юридично закріпити створення при кожному органі місцевого самоврядування спеціальних дорадчих утворень з питань молодіжної політики, який би у своїй діяльності спирався на закони «Про місцеве самоврядування» та «Про молодіжні та дитячі громадські організації», з додатковим визначенням:

порядку формування дорадчих самоврядних молодіжних структур;
поля діяльності;
матеріальної забезпеченості діяльності.

16. Порядком роботи такої структури затвердити робочі сесії принаймні раз на місяць, з внесенням пропозицій до відповідної ради місцевого самоврядування,

Кабінету Міністрів України:

17. Сприяти діяльності молодіжних організацій і фінансувати їх окремі важливі проекти і наукові розробки в сфері місцевого самоврядування з метою сприяння територіальному розвитку,

Раді Міністрів Автономної республіки Крим:

18. Підвищити рівень взаємодії молоді з метою розвитку Криму,

19. Сприяти у створенні Асоціації кримських молодіжних організацій з метою взаємовигідного співробітництва,

Органам місцевих та регіональних влад України:

20. Сприяти діяльності місцевих та регіональних молодіжних організацій,

21. Залучити молодь до співпраці у розробці проектів розвитку регіонів, знайомити молодь з місцевими та регіональними проблемами, підтримувати ініціативи молоді у вирішенні регіональних проблем,

22. Проводити семінари та розробку конкурсних проектів та програм для молоді і за участю молоді,

23. Сприяти поглибленню взаємодії молоді з органами самоврядування в навчальних закладах,

24. Заохочувати роботу по обміну досвідом молодіжної діяльності в регіонах України,

25. Залучати школярів до наукової роботи, сприяючи поглибленню взаємодії молоді з органами самоврядування в навчальних закладах,

Конгресу місцевих та регіональних влад в Європі:

26. Продовжувати важливу практику підтримки молодіжної політики шляхом залучення молодіжних організацій до відповідних Європейських структур, організації молодіжного обміну та стажування,

27. Продовжувати підтримку молодіжних семінарів та програм, подібним даній програмі АДРУ, в тому числі і в малих містах.

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНА ПЕРЕДМОВА.....	4
ВСТУПНЕ СЛОВО.....	6
РОЗДІЛ І. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНИ	9
<i>Валерій ДАНИЛЕВСЬКИЙ, Оксана САНЄВА</i> Стан місцевого самоврядування як показник демократизації суспільства.....	10
Рекомендація / Rec R(1)1	
<i>Про розвиток місцевого самоврядування в Україні</i>	36
РОЗДІЛ ІІ. ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	41
<i>Оксана ДУБНЯК</i> Економічний розвиток регіонів.....	42
<i>Валерій ФАЛЬЧЕНКО</i> Екологічний стан Херсонської області.....	47
<i>Марина КАЗУРОВА</i> Економічний розвиток регіонів: Авіаційний Науково-Технічний Комплекс імені О.К.Антонова – його вплив на регіональну і національну політику України.....	81
Рекомендація / Rec R(1)2	
<i>Щодо економічно сталого розвитку регіонів в Україні</i>	93
РОЗДІЛ ІІІ. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ МІСТА	99
<i>Ростислав МАРЧЕНКО</i> Статут територіальної громади міста Комсомольська – пошук шляху української моделі місцевого самоврядування.....	100
<i>Андрій ЗМІЄВСЬКИЙ</i> Політика розвитку міста.....	114

<i>Олена ХОДЬКО</i> Організаційно-економічний механізм розвитку міста.....	118
<i>Олена ДУБОВА</i> Політика перспективного розвитку водного господарства м. Києва як складова політики розвитку столиці України.....	128
Рекомендація / Rec R(1)3/1	
<i>Щодо статуту міста</i>	136
Рекомендація / Rec R(1)3/2	
<i>Щодо політики розвитку міст (на прикладі окремих галузей)</i>	139
РОЗДІЛ ІV. МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА	143
<i>Олена СЕМЕНЕЦЬ</i> Молодіжна політика України.....	144
<i>Віра БУХАРОВА, Наталія ГУЗЕНКО</i> Організація молодіжної політики в малому місті.....	159
<i>Оксана АСТАХОВА</i> Молодіжні організації.....	163
<i>Віталій ЗАГАЙНИЙ</i> Зайнятість населення – центр молодіжного працевлаштування.....	168
<i>Оксана ЛЕПЕЩУК</i> «Де грамотні люди, там біди не буде» – перспективи розвитку освіти міста.....	174
Рекомендація / Rec R(1)4	
<i>Про молодіжну політику в Україні</i>	181